

LLATINOAMERICANA mundial

DESENVOLUPAMENT

IGUALTAT

JUSTÍCIA

DIGNITAT

AMOR

RESPECTE

EDUCACIÓ POLÍTIKA

EMPATIA

INCLUSIÓ

COMUNITAT

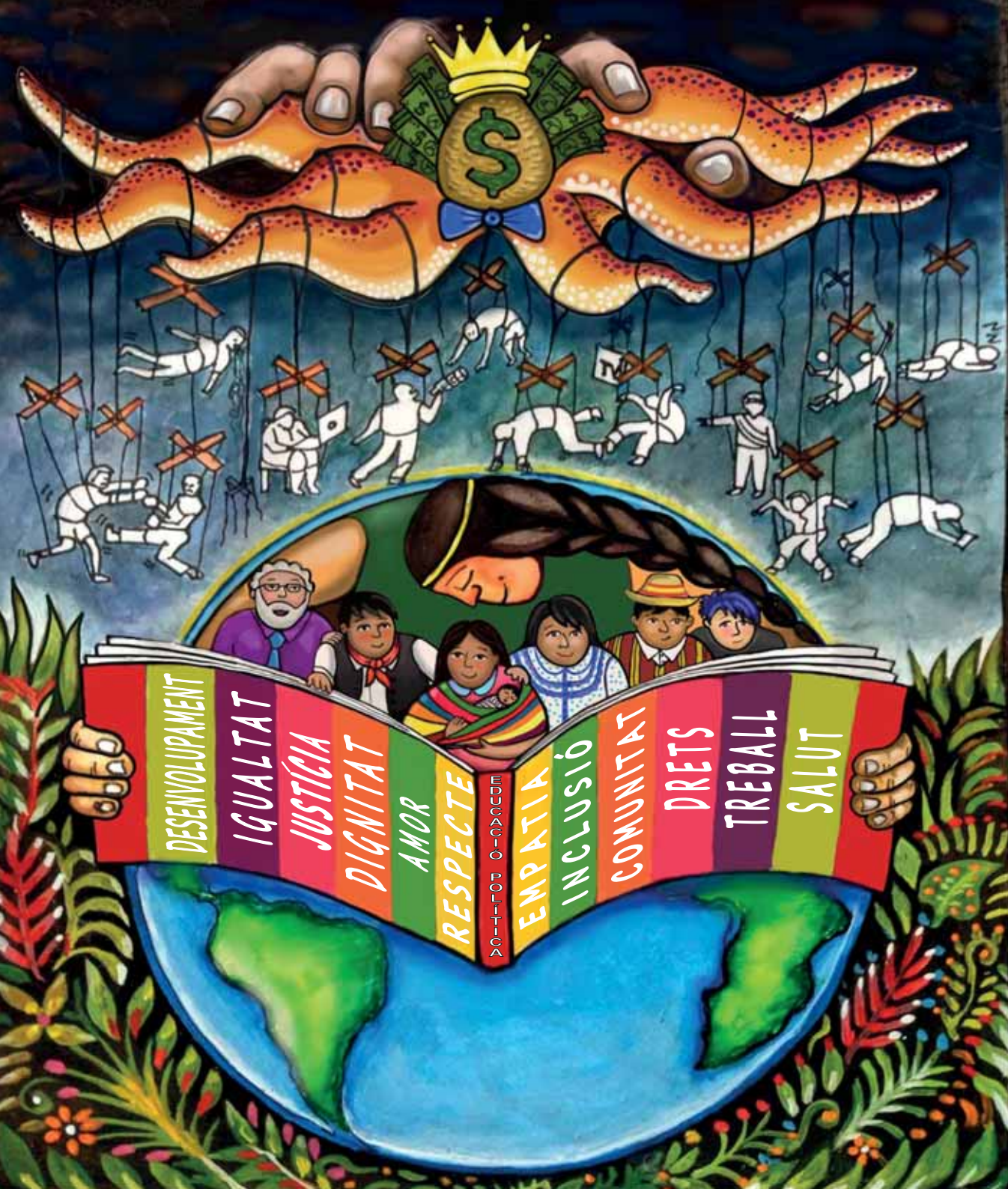
DRETS

TREBALL

SALUT

EDUCACIÓ POLÍTIKA

2026

DESENVOLUPAMENT

IGUALTAT

JUSTÍCIA

DIGNITAT

AMOR

RESPECTE

EM
P
A
T
I
A

INCLUSIÓ

COMUNTAT

DRETS

TREBALL

SALUT

Llatinoamericana mundial 🌐 2026

**En el seu gènere,
el llibre llatinoamericà més difós cada any
dins i fora del Continent.**

**Signe de comunió continental i mundial
entre les persones i les comunitats que vibren
i es comprometen amb les Grans Causes de la Pàtria Gran.**

**Un anuari d'esperança dels pobres del món
des de la perspectiva llatinoamericana.**

Un manual de companyia per anar creant "l'altra mundialitat".

Un recull de memòria històrica de la militància.

Una antologia de solidaritat i creativitat.

**Una eina pedagògica per a l'educació,
la comunicació i l'acció social populars.**

Des de la Pàtria Gran vers la Pàtria Major.

La nostra portada:
ALLIBERAMENT I EMPODERAMENT
de l'artista peruà Martin Varela
web: behance.net/martivarela

Vegeu la història de l'Agenda,
a través de les seves 35 edicions:
<https://agendalatinamericana.red/agendas>

Un any més...

Us recordem: continua en línia, i creixent cada any, **l'Arxiu digital de l'Agenda Llatinoamericana Mundial** <http://archivosagenda.org> amb els articles que ha produït en aquestes 35 edicions. Animadors de comunitats, mestres, professors, agents de pastoral... hi trobaran recursos per a les seves activitats d'educació popular, formació, debat... fàcils de trobar per tema, títol, autor, any de publicació... en tres idiomes: castellà, català i portuguès.

[Http://llatinamericana.org](http://llatinamericana.org) i <http://agendalatinamericana.red> són les pàgines que habilitem per oferir i vehicular més materials, idees, recursos pedagògics dels que caben físicament en aquest llibre de paper que és l'Agenda. Continuem amb la "complementarietat entre el paper i la telemàtica" que ens ha caracteritzat. També hi ha la col·lecció digital de totes les Agendes, des de 1992... Ideal per autoformar-se, us poden servir com a material de referència per als vostres treballs d'educació popular, formal o no formal, per preparar xerrades, classes, guions radiofònics, etc.

I continuem posant l'accent en la visió, en la mentalitat, en la consciència, en l'educació... Òbviament, apuntem a la pràctica, però el nostre "carisma" és provocar les transformacions de consciència necessàries per tal que sorgeixin pràctiques noves, des d'una altra visió sistèmica, no només de reformes, o pegats... Som aliats, companys d'esperança de tots els que cerquen aquesta mateixa transformació de consciència. Treballem per la mateixa Causa. L'Agenda vol continuar essent una caixa de materials i eines per a l'educació popular.

Un any més, allà on és factible, continuem imprimint en paper ecològic o reciclat. Aquesta mena de paper més «natural». El paper no ecològic o no reciclat, pot sortir una mica més barat a nosaltres, però li surt molt més car al planeta.

QR Materials gràfics
Orientacions pedagògiques
i aplicació didàctica de
l'Agenda Llatinoamericana
Mundial i dels materials com-
plementaris com ara mapes,
auques, llibres, contes, pòs-
ters, exposicions, fulletons
relacionats amb els temes
de l'Agenda, entre els quals
destaquem els següents.

QR Discurs
El darrer discurs de *El Gran Dictador* de Charles Chaplin, una crítica al feixisme i tota mena de totalitarismes i un al·legat per la Pau. Les paraules de 'El gran dictador', són un antídoto contra el rebrot dels extremismes actual. Tot i que tenen gairebé cent anys avui es poden aplicar a la situació mundial.

QR Mapa
Mapa de Peters amb el N i S al revés del que és habitual. Una mirada més justa el món, amb les superfícies dels estats acolorits segons l'índex de desenvolupament humà del PNUD i enllaços per comparar-ho amb mapes que reflecteixen desigualtats. Un mapa que invita a pensar.

llatinoamericana.org, archivosagenda.org i agendalatinamericana.red

Són els nostres «portals», els nostres domicilis a Internet. Visiteu-los per saber sobre l'Agenda més enllà de la seva publicació en paper una vegada a l'any. Usant l'entrada a «l'arxiu telemàtic» podreu **llegir o copiar els textos**. També trobareu més informació de la campanya i dels materials pedagògics complementaris. Presents a Facebook, Instagram i X.

@AgendaLlatinoam

Agenda Latinoamericana

@Agendalatinamericana

<https://www.facebook.com/llatinoamericanaimundial>

© Agenda Latinoamericana San Salvador, El Salvador
Edició: **Red Internacional de la Agenda Latinoamericana Mundial**
Disseny: José M. VIGIL fundador amb PERE CASALDÀLIGA
Dibuixos interiors: Maximino CEREZO BARREDO
Portal: <http://agendalatinamericana.red>
Correu-e: latinoamericanaes@gmail.com
Arxiu telemàtic de l'Agenda: <http://archivosagenda.org>
ISSN de l'Agenda Llatinoamericana: 2305-185X (edició impresa), i 2305-1876 (edició digital)
UCA, El Salvador: <http://tg.uca.edu.sv/index.php/>

Aquesta llista d'editors
s'actualitza a:
[https://agendalatinamericana.red/
donde-conseguirla/](https://agendalatinamericana.red/donde-conseguirla/)

Per a aquesta edició catalana:

© **Comissió de l'Agenda Llatinoamericana de Girona**

Consell de redacció edició catalana: Dani Boix, Carme Carbó, Jordi Corominas (Fundació Pere Casaldàliga), Jordi Creixans, Roser Font, Carme Gual, Pau Lanao, Eusebio Argueta (Comitè Òscar Romero), Jaume Pera, Jordi Planas, Albert Quintana (Justícia i Pau), Glòria Sanz i Gabriela Serra.

Coordinador de l'edició catalana: Carles Serra

Traducció: Carles Serra

Correcció i maquetació: Anna Serrat

Disseny gràfic del calendari solidari i del punt de llibre:

Xavier Besora

Dipòsit legal anual: DL GI 682-2020

Web: www.latinamericana.org / ☎ (34) 872 290 126

Correu: latinamericana@solidaries.org

Impressió: Impremta Pagès, ☎ (34) 972 420 107

www.impremtapages.com

Hi col·labora:

L'Agenda Llatinoamericana 2026 també l'editen/distribueixen les següents entitats:

ARGENTINA:

PROCLADE (Promoció Claretiana de Desenvolupament)
Constitució 1077 - C1151AAA - C.A.B.A. / Tel: (54-11) 4116 8610 / proyectos@somisur.org / www.somisur.org

Editorial-Claretiana / Lima 1360 - C1138ACD - C.A.B.A.
/ (54-11)4305-9597 i 4305-9510 / contacto@claretiana.org / www.somisur.org

BRASIL (en portuguès):

Comissió Dominicana de Justícia i Pau / Av- Goiàs, 174, Edifici Sant Judes Tadeu, sala 601, centre 74010-010 - Goiânia, GO / (62) 3229.3014 i (62) 99417.2738 / latinoamericanabrasil@dominicanos.org.br / <https://semeandojpop.woer-press.com>

BOLÍVIA:

Moviment Franciscà de Justícia i Pau de Bolívia / Casella 827 / COCHABAMBA / Tel-Fax: (591) 4 425 1177 / oficinacentral@Movfra-JPIC-Bol.org XILE:

Comitè Oscar Romero / comiteromero.chile@sical.net / Tel. 56-32-2948709 / Santiago-Valparaiso / www.sical.net/chile

CANADÀ:

Rafael Vargas / email= rafaveras1@hotmail.com / Tel.: 514-603-6779 / Facebook = Agenda Latinoamericana Mundial-USA

CATALUNYA (en català):

Comissió Agenda Llatinoamericana / Carrer Mestre Francesc Civil, 3, bx. / 17005-GIRONA / Tel. (34) 972 21 99 16 / latinamericana@solidaries.org / www.latinamericana.org / X @AgendaLlatinoam / Instagram@AgendaLlatinoamericana / <https://www.facebook.com/latinamericanamundial>

CUBA:

Centre Memorial Dr. Martín Luther King, Jr. / L'HAVANA / Tel.: 537 260 39 40 / direccion@cmlk.co.cu PÀG_5

EL SALVADOR:

Comissió de l'Agenda Llatinoamericana d'El Salvador.
Equip Coordinador i UCA Editors / Facebook: Agenda Latinoamericana Mundial, Edició El Salvador / Twitter <https://twitter.com/latinoamericasv> / Twitter hashtag: @latinoamericasv / Tels: (503) 70438923, 77376534, 77110136, 77487580, 74931926/ San Salvador / latinoamericanaes@gmail.com
Llibreria i papereria UCA: Tels (503) 70438923

ESPANYA:

12 comitès de solidaritat, coordinats per: Comitè Oscar Romero / Menéndes Pidal 9, 13è dr.-550009 ZARAGOZA / zaragoza@comitesromero.org / www.comitesromero.org / Tel. (34) 976 552 468 / 625 216 939

ESTATS UNITS (en castellà):

Rosario Miguelina Carmona / P.O. Box 1062 / Union City, NJ 07087, USA / FaceBook: «Agenda Latinoamericana USA» / agendalatinooamericanausa@gmail.com / telèfon: (1646) 331-7495

GUATEMALA:

Comissió de l'Agenda Llatinoamericana Guatemala / cagendalatiaguamala@gmail.com / Tel:(502)42928670
Edicions Anabella / edibella42@gmail.com / Tels: (502) 24787841 i 52449206

CONFREGUA/AMERINDIA, 10 calle 1-40, zona 1 Ciudad de Guatemala / Tel. 22301290

Llibreria Loyola / loyola@librerialoyola.com / www.librerialoyola.com / PBX: (502) 22513933

HONDURES:

ERIC, Equip de Reflexió, Investigació i Comunicació, i "Radio Progreso", Colonia Paty, Bould. Canaán, contiguu a Centre Loyola/ (504) 2647 4424/ 2647 4227 /2647 4426. EL PROGRESO, .

"Radio Progreso" / Centre Loyola / Avda. República de Xile (504) 2232 5467. TEGUCIGALPA

Missioners Claretians / Parròquia "Nuestra Señora del Pilar", (504) 2431 1090 /ARIZONA, Atlàntida. "Red ComPAS

"Red de Comunidades Populares en Acción Social" / Barri el Centro, 1r carrer, 2ª Avda/ (504) 8940 4896, 9821 3893, SAN PEDRO SULA.

Parròquia "San Isidro Labrador" / Barri el Centro / (504) 2444 3912. TOCOA, Colón.

ITÀLIA (en italià):

Comunità di Sant'Angelo / Via Marco d'Agate, 11 – 20139 MILANO (Italia) / santangelosolidale@tiscalì.it

MÈXIC:

Edicions DABAR, Mirador 42, Col. El Mirador / CP

04950 Coyoacán, DF, Mèxic / Tel.: (52)55 5603
3630 Sitio oficial: www.dabar.com.mx_Correo:
ventas@dabar.com.mx y contacto@dabar.com.mx.
mx_Facebook: <https://www.facebook.com/EdicionesDabar> Instagram: <https://www.instagram.com/edicionesdabar/>

Tik tok: <https://www.tiktok.com/@edicionesdabar>

PARAGUAI:

14 de maig i Espanya, Villa Hayes Chaco. Tel. 0971280579

PERÚ:

Red Educativa Solidaria / Tel: 995162063
floralalarezo@gmail.com / redperu2001@yahoo.es
Ayne Perú Trinitàries / Av. Buenos Aires 500A, Puente Piedra, Lima / Tel: 5481633
Religioses Trinitàries / 4885170 – 4883259 – 3368763
CEP / Belisario Flores 681 Lince / 4717826 – 4727862 / ventas@cep.com.pe

PUERTO RICO:

REDES, Redes de Esperanza y Solidaridad / Ap. 8698 / CAGUAS / Tel-Fax: (1-787) 747 57 67 / PUERTO RICO 00726-8698 / inforedes@redesperanza.org

REPÚBLICA BOLIVARIANA DE VENEZUELA:

Fundació Llatinoamericana pels Drets Humans i el Desenvolupament Social (Fundalatin) / Email. fundalatin@gmail.com / twitter @fundalatin
Facebook. fundalatin@gmail.com / Web www.fundalatin.org

REPÚBLICA DOMINICANA:

Amigo del Hogar / Ap. 1104 / SANTO DOMINGO /Tel.: (1-809) 542 75 94 / amigo.hogar@codetel.net.do

SUÏSSA (varis idiomes):

Librairie Latino-américaines Nueva Utopía / Carrer de La Grand-Fontaine 38 / CH-1700 FRIBOURG / Tel-Fax: (41-26) 322 64 61 / nueva.utopia@bluewin.ch

URUGUAI:

OBSUR, Observatori del Sud / José E. Rodó 1727 / Casella 6394 / 11200-MONTEVIDEO / Tel. (598) 2 409 0806 / Fax: 402 0067 / obsur@gmail.com

XILE:

Comitè Oscar Romero / comiteromero.chile@sicsal.net / Tel. 56-32-2948709 / Santiago-Valparaiso / www.sicsal.net/chile

COMANDES DES DE QUALESEVOL PART DEL MÓN:

Enviaments des de El Salvador comprant en línia <https://libreriauca.com>

Els continguts d'aquesta Agenda són propietat del Poble llatinoamericà, el qual dona permís per copiar, citar, reproduir i difondre'ls lliure i no comercialment.

Índex temàtic de continguts

Entrada

Presentació, Agenda Llatinoamericana Mundial	8
Introducció fraterna, Fra José Fernandes Alves OP i Mauro Cano, Brasil	10

VEURE

Recuperat per al poble, José Manuel MATO Ortega i María Vanessa SIBÓN Rodríguez, Espanya	13
Traversar el riu tantejant les pedres: La inacabada Revolució Xinesa, Tings CHAK, Xina	14
Educar en Drets Humans, Juan José TAMAYO, Espanya	16
El gran mal polític guatemalenc: l'absència de dones indígenes a la política, Neida SOLIS, Guatemala	18
De les revoltes àrabs a les contrarevolucions, Ghassan SALIBA, Catalunya-Liban	20
La societat narcòtica, Álvaro RAMIS, Xile	22
Reinventar-nos per alliberar-nos, Diego PEREIRA Rios, Ameríndia-Uruguai	24
Jaume Botey, inductor de la consciència política en joves i adults, Maria Àngels BARTÉS Busom, Catalunya	26
L'educació crítica del poder per formar-nos en política, Elsa FUENTES Fuentes, Catalunya-El Salvador	28
Educació política per a què?, Patricia MURILLO Gutiérrez, Catalunya-Hondures	29

JUTJAR/SOMIAR

L'Educació és el camí, José Mujica, Uruguai	31
Sense educació política popular no hi haurà revolució, Nacho DUEÑAS García de Polavieja, Granada, Espanya	32
L'antídoto contra la internacional de l'odi, Alba SIDERA, Catalunya	34
Educació política des de la realitat de les treballadores de la llar i les cures, <i>Associació de Treballadores de la Llar i les Cures de Saragossa, Espanya</i>	36
Hospitalitat sempre, Esteban TABARES Carrasco, Espanya	38
Explicar la història des de baix, fer-ho des de la Solidaritat, Pablo ACEÑA de Mesa, Torrejon de Ardoz, Espanya .40	
Colonialisme i representacionalitat: com pensar, sense subalternitzar els pobles originaris?, <i>Cristián MUÑOZ Vera, Xile</i>	42
L'educació política i els joves, Llorenç PLANES, Bagà, Catalunya	44
Transmissió vs. participació: una batalla comunicacional quotidiana, <i>Yohana LEZCANO i Yuliet Teresa VILLARES, Cuba</i>	46
Treball de base, urgent!, Frei BETTO, São Paulo, Brasil	48
Per què es deshumanitzen els nostres sistemes polítics?, Arlaton Luiz SOARES de Oliveira, Brasil	50
Lluites populars contemporànies davant la crisi civilitzadora, Marilín PEÑA Pérez, Cuba	52
L'educació política: pilar per a la transformació social i la reivindicació de drets, <i>Mariela SANDRES, Catalunya-Hondures</i>	54
El pensament crític al servei de l'educació política, Marta GUILLAUMES i Pibernat, Catalunya	56
Educació Política: el que vaig aprendre a la Venezuela chavista de 2009, Teresa FORCADES i Vila, Catalunya	58

ACTUAR

Educar és encantar ments i cors, Ranulfo PELOSO, Brasil	61
Sobirania alimentària: autonomia camperola i resistència a l'agronegoci, <i>Lidenilson SILVA i Sandra A. ALVES, Brasil</i>	62
La profecia espiritual de la política, Marcelo BARROS i Reinaldo DE MIRANDA, Brasil,	64
TUtopia, una forma d'Eutopia, a l'escola, Verónica CASTILLO Herreñas, Catalunya	66
Construcció democràtica des del poder popular, Gna. María Eugenia RUSSIAN Solé, Veneçuela	67
Urgeix formar una ciutadania entusiasmada per la vida, Martha ZEIN, Alemanya-Espanya	68
Apunts per a una educació política popular, Luis LABAJO Altamirano Cadis, Espanya	70
Diàleg intergeneracional com a forma de posposar la fi del món, <i>Jonathan Félix DE SOUZA, Sandson ALMEIDA Rotterdam, Brasil</i>	72
Formar militants, tot el temps, tota la vida!, João Pedro STÉDILE, São Paulo, Brasil	74
Empoderar les comunitats i fomentar la participació ciutadana: el paper de les universitats en el canvi de paradigma, Carme GUAL i Via, Catalunya	76
Feminisme i Llibertat, Ivone GEBARA, São Paulo, Brasil	78
Educació política: un camí vers la ciutadania activa, Jardel NEVES Lopes i Odete RIGATO Miotto, Brasília, Brasil	80
Convivialisme, una altra política és imprescindible i possible, Josep BUSQUETS i Martí OLIVELLA, Catalunya	82
La defensa dels drets humans, de la natura i dels animals, Aleluia HERINGER Lisboa, Brasil	84
Gràcies Llatinoamèrica!, Joan SURROCA i Sens, Catalunya	86
L'escola participativa, un ecosistema per al creixement i desenvolupament de la Cultura de la Pau i els Drets Humans, Xarxa d'educadores i educadors per a una ciutadania global, Espanya	88

OPINIÓ JOVE

Migració i drets humans: una crisi silenciada, Jana CHACÓN Guergué, Arbúcies, Catalunya	90
Justícia i Pau, Amina EL KADAQUI Mahiou, Bescanó, Catalunya	92

Carta a Maria Eugenia Russián, presidenta de "Fundación por los derechos humanos y el desarrollo social", de Veneçuela, Joan SURROCA i Sens, Catalunya	94
---	----

Adreces.....	95
Qui és qui.....	96
Paraules dels nostres artistes.....	98
Crèdits de la "Red ALM".....	100

RACONS DE REFLEXIÓ I ACCIÓ: **Paraules d'Eduardo Galeano** (pàg. 25); **Paraules de Fidel Castro** (pàg. 35); **Poesia del nostre estil de fer formació, CEPIS** (pàg. 49); **Proclama subversiva i visió política de Pere Casaldàliga** (pàg. 69); **A propòsit d'educació política de Paulo Freire** (pàg. 73).

LÀMINES: **Veure** de Carlos Blanco Díaz de Cuba (pàg. 12), **Jutjar/Somiar** de María Angélica González Slovasevich de Cuba (pàg. 30), **Actuar** de Cristian Camargo d'Argentina (pàg. 60)

Presentació de l'Agenda Llatinoamericana 2026

Al cap de 35 anys d'aquella primera edició, titulada **Agenda Llatinoamericana '92**, les causes continuen vigents i com a cada generació, ens correspon continuar, atès que és la nostra hora. El món que s'imponeix com l'únic possible, és el construït per les elits dominants. Recolzades per poders polítics i militars amb armaments cada vegada més sofisticats, no han parat de traspasar línies vermelles: la naturalització de crims de lesa humanitat per exterminar poblacions originàries, opositors al sistema o poblacions migrants descartables; sistemes financers que legalment extorsionen milions de persones posseïdores d'un compte bancari; la culturització de la violència (econòmica, de gènere, ètnica, envers qualsevol diversitat o dissidència al sistema); les guerres genocides; la forma de gestionar la crisi climàtica, la sobreexposició a la tecnologia... Malgrat totes les resolucions de les Nacions Unides i les seves convencions sobre canvi climàtic, la pau i els Drets Humans, entre d'altres, s'acaba imposant la voluntat dels que controlen l'economia mundial i les armes, mostrant la caducitat d'aquest sistema. Tot això és possible mitjançant el control de la pràctica política de governants i representants democràtics i no democràtics. Els seus projectes polítics estan alineats amb aquests interessos transnacionals que, amb una lògica de creixement, producció i concentració de riquesa, van empobrint més i més els pobles, restringint i extingint drets, llibertats i conquestes socials, agredint i esgotant també la natura.

Els sistemes educatius formals; les

tecnologies digitals massificades sense educació; el consumisme alienant; l'alcoholisme i consum de drogues tan estesos, els mitjans de comunicació a disposició del sistema, entre d'altres, s'ocupen no només de despolititzar les comunitats i la gent, sinó també d'adormir-nos, anestesiar-nos, insensibilitzar-nos, de produir individus acrítics i no pas persones conscients, de passada es va desarticulant o impeding la vida comunitària i l'organització social. El sistema necessita pobles alienats que no protestin i se sotmetin. És a dir, als pobles no ens deixen ser i la utopia semblaria estar passant a la clandestinitat per no ser també arrossegada. Per canviar aquesta realitat, cal treballar en l'educació política de la gent, les comunitats, els pobles, de tots els sectors socials, deconstruint la concepció imposada pels poderosos, que la política es redueix a l'acció dels governants que ja no representen els interessos de la comunitat encara que tinguin programes socials o populistes. Necessitem educació política que ens polititzi per al canvi, amb metodologia d'educació popular i participativa, que tingui com a eixos articuladors la història de les lluites populars i la revolució cultural decolonial pendent a Amèrica Llatina i a cada continent amb les seves respectives històries.

En aquesta edició 2026, l'Agenda Llatinoamericana Mundial proposa una campanya d'educació popular per humanitzar la política, fomentant la integració i la col·laboració. És fonamental polititzar i empoderar les comunitats i poblacions per viure dignament i en harmonia, desafiant un

sistema exloent. És fonamental dispersar el poder de dominació dels poderosos i impulsar el poder dels pobles per construir la seva història amb polítiques solidàries de servei a la comunitat i d'amor a la natura, que respectin la dignitat humana i totes les formes de vida, que permetin a homes i dones oprimits escriure la seva història d'alliberament. S'ha d'actuar no violentament contra la relativització de la diversitat cultural, les visions úniques de la història imposades pel sistema opressor, la prescripció de la memòria

i la criminalització de la solidaritat. Aquesta és una tasca que demana el reconeixement de la pluralitat en l'origen d'uns principis bàsics, que no són producte de pensadors moderns únicament, sinó que venen de les bases, de les nostres mares i pares, dels nostres ancestres. La forma de fer política es pot considerar com la qüestió a corregir per tal que els pobles puguin recuperar el poder de transformar el món, aquest altre món que és possible.

Agenda Llatinoamericana Mundial

Ús pedagògic de l'Agenda

A més dels usos personals, aquesta Agenda està pensada com una eina pedagògica per a comunicadors, educadors populars, agents de pastoral, animadors de grups, militants...

Els textos són breus i àgils, presentats sota la percepció pedagògica de la «pàgina cartell» pensada i diagramada de forma que, directament fotocopiada, es pugui lliurar com a «material de treball» a l'escola, la reunió de grup, l'alfabetització d'adults... o exposada al taulell d'anuncis. També, per tal que aquests textos puguin transcriure's en el butlletí de l'associació o la revista local.

La presentació dels textos es regeix per un criteri «econòmic» que sacrifica una possible estètica d'espais blans, en favor d'un major volum de missatge.

Ecumenisme

Aquesta agenda es regeix per un «ecumenisme de suma», no pas «de resta». Per exemple, no elimina allò propi de catòlics, ni allò específic de protestants, sinó que ho reuneix. Així, en el «santoral» s'han «sumat» les commemoracions protestants a les catòliques. Quan no coincideixen, la protestant va en cursiva. Per exemple, l'apòstol Pere és celebrat per l'església catòlica el 22 de febrer («La càtedra de Pere»), i per les esglésies protestants el 18 de febrer («La confessió de Pere»); les diferències es poden distingir tipogràficament.

Gentilment el bisbe luterà Kent Mahler ens va

presentar en una edició anterior de l'agenda els «sants protestants».

L'Agenda és aconfessional i sobretot «macroecumènica». S'emmarca en aquest món de referències, creences, valors i utopies comunes als pobles i homes i dones de bona voluntat, que els cristians anomenem «Regne» —La Utopia de Jesús—, però que compartim en una recerca fraterna i humilment servicial.

Una obra no lucrativa

A molts països aquesta agenda és editada per organismes o entitats populars, centres d'educació, de pastoral, institucions sense ànims de lucre, que destinen els beneficis que obtenen de la venda de l'agenda als seus objectius de servei popular o de solidaritat.

En qualsevol cas, aquesta «Agenda Llatinoamericana mundial», com a tal, en la seva coordinació central, és també una iniciativa no lucrativa. Els pocs ingressos generats per l'agenda, després de cobrir les despeses de producció i promoció, es dediquen a projectes de comunicació alternativa i de solidaritat internacional.

Una obra col·lectiva

Aquesta és una obra col·lectiva. Deu la seva existència i el seu manteniment a una xarxa de persones i entitats entusiastes, comunicades en xarxa. Per això ha recorregut aquest camí de més de 30 anys, que continua amb gran entusiasme per la construcció de la **Pàtria Gran**, «l'**Altre Món Possible**». □

EDUCACIÓ POLÍTICA

Amics... Amigues... de la Caminada Llatinoamericana Mundial:

En temps de capitalisme depredador i de resistències que floreixen sobre l'asfalt esquerdat de la història, l'Agenda Llatinoamericana Mundial 2026 arriba com una crida a la rebel·lia, com un instrument de lluita i una llavor d'utopia. Sota el lema «Educató Política», convoquem tots els Pobles d'*Abya Yala* -a les dones que carreguen la vida damunt de les seves espatlles, al jovent que s'atreveix a somniar, als pobles originaris que s'organitzen, als crucificats de la història que gesten allò nou- a reafirmar el seu compromís amb la pedagogia encarnada en les lluites dels oprimits, aquesta educació que no només informa, sinó que transforma; que no només instrueix, sinó que allibera; per tant, concebuda com la formació política de la classe treballadora.

En Pere Casaldàliga ens ensenya que la veritable educació és sempre subversiva, perquè desemmascara els ídols del poder i allibera les consciències adormides. L'Educató Política que defensem no és neutra ni acadèmica; és perillosa perquè desarma els poderosos i arma els oprimits amb una consciència crítica, col·lectiva i eficaç. Aquesta educació que defensem es fa:

- A les escoles de Via Camperola, on la mainada i el jovent aprenen matemàtiques i producció agroecològica, drets i defensa, organització i treball de base;
- A territoris indígenes, on les àvies ensenyen que educar és aprendre a escoltar la mare terra i els ancestres;
- A les perifèries de les grans ciutats, amb *slams* de poesia, consciència de classe i • A les comunitats eclesials de base, on l'Evangeli és vida i unitat;
- En els moviments juvenils, on els somnis es troben amb la ciència, fent possible la utopia.

Pedagog de l'esperança i de l'alliberament, Paulo Freire ens ensenya que «l'educació no canvia el món, canvia les persones que canviaran el món». Per això no hi ha educació neutra. Tota educació és política: o serveix per a la dominació o per a l'alliberament. El seu mètode, nascut en el dur sòl del Nord-est brasiler i després sembrat arreu de la Nostra Amèrica, madurat a l'exili xilè i consagrat com a patrimoni dels pobles oprimits, revela que alfabetitzar no és només desxifrar lletres, sinó apropiari-se del món per transformar-lo. Per això l'educació és un acte d'amor, un acte de valentia. No es pot tenir por del debat, no es pot recular quan es lluita. O l'educació reproduceix les estructures de dominació, o es converteix en la «pràctica de la llibertat».

Romero, profeta i màrtir de la nostra Amèrica, ens adverteix: una educació que no pertorbi els pecats socials, que no faci preguntes incòmodes sobre les estructures injustes, no és educació cristiana. Aquesta opció pels pobres no és assistencialisme, és reconèixer que la veritable saviesa neix de la lluita quotidiana dels exclosos. Val a dir, com José Comblin: «els pobres són els grans teòlegs i sociòlegs: llegeixen els signes dels temps amb la intel·ligència de la fam i de l'esperança».

Aquesta formació política no es fa amb teories abstractes: és una memòria viva, escrita amb sang i esperança, treballant amb el poble:

- Els Màrtirs d'El Mozote, tota una comunitat massacrada per creure que un altre món era possible;
- Marielle Franco, que va mostrar com l'educació popular a les faveles pot desmantellar les estructures de poder;
- Berta Cáceres, i tants altres indígenes, que van ensenyar que defensar la mare terra és un acte polític radical;
- Carlos Fonseca Amador, que va promoure projectes educatius revolucionaris a la Nicaragua de la lluita sandinista;
- Dorothy Stang, en la seva defensa de la reforma agrària i del poble camperol;
- João Bosco Burnier i tants d'altres, assassinats per estar al costat dels que més pateixen.

El saber no ocupa lloc, però sí que ocupa poder, com diuen els zapatistes. És en aquests espais on es forja la consciència de classe, de gènere i ètnica, la consciència que som Pàtria Gran.

El 2026, quan el capital intenta convèncer-nos del seu fanatisme, de la manca d'alternatives, responem amb la pedagogia de l'esperança; i afirmem que una altra educació és possible, perquè un altre món és necessari. La nostra educació popular ha de ser:

1. Decolonial – descolonitzant les ments, rescatant les cosmovisions indígenes i afrodescendents.
2. Femenina – que denunciï totes les opressions de gènere, ètnia i classe;
3. Ecològica – en consciència i defensa de la natura i de tot allò que ens envolta;
4. Alliberadora – amb el protagonisme del subjecte en marxa, trencant les injustícies d'arrel, construint possibilitats concretes per a una societat justa, feliç i sostenible.

Aquesta educació ens deixa tasques, marcades a les nostres agendes, amb dates, hores i compromisos:

- Llegir la realitat concreta, posar al descobert les estructures d'opressió i adonar-nos dels brots que s'obren pas en aquest terreny;
- Organitzar el coneixement, les formes i les persones, convertint el coneixement en força concreta, en força política;
- Articular la lluita popular, mobilitzar els descontents i agreujats, en un treball de base permanent per avançar en victòries i en una vida plena i saludable.

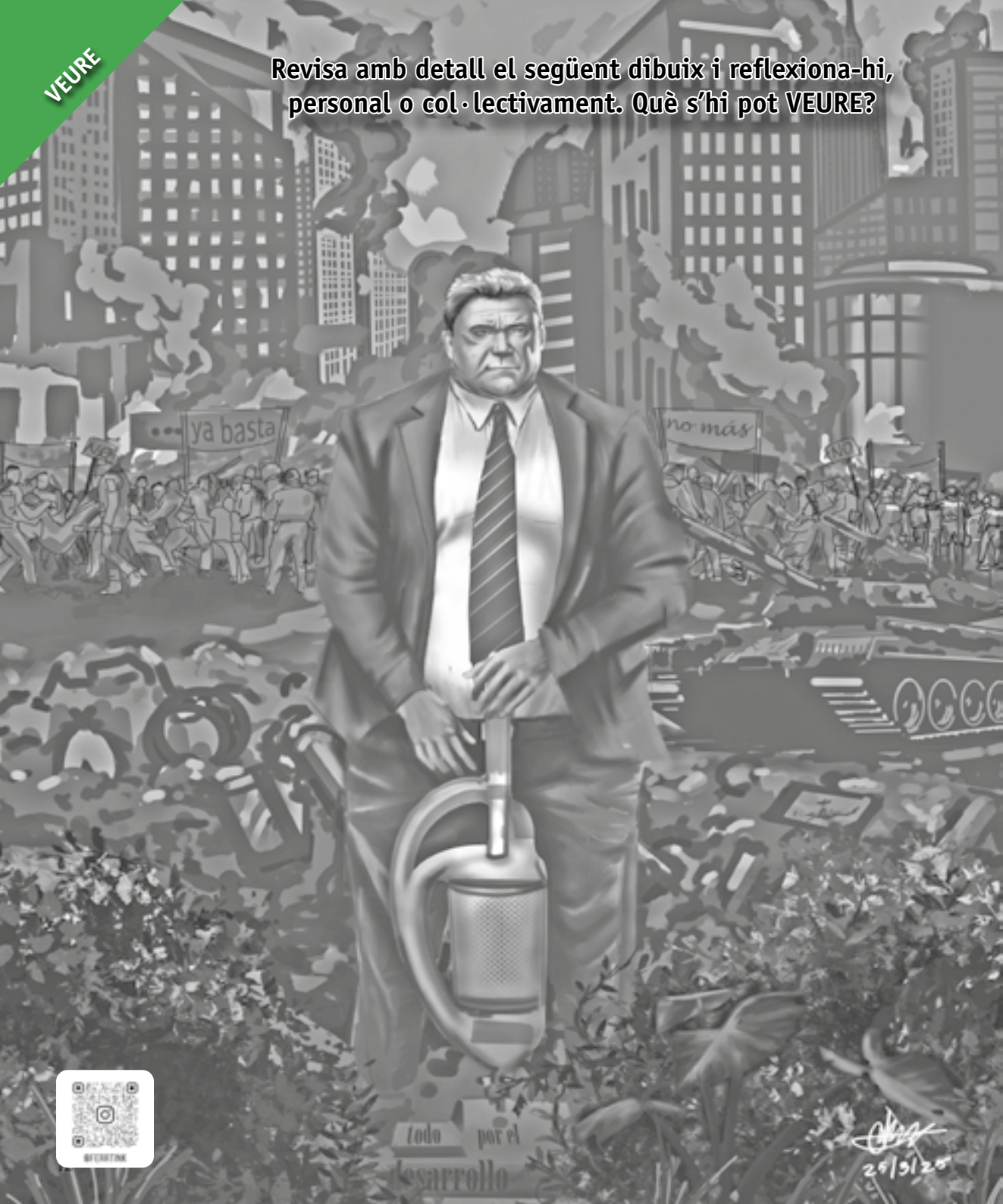
Que aquesta Agenda ens ajudi a construir una educació que ens faci més humans, més lliures i més capaços d'estimar. Com van ensenyar-nos els nostres avis: Abya Yala no serà redimida per herois individuals, sinó per la força mobilitzadora del poble organitzat i conscient. I aquesta força neix de l'educació popular, que és sempre, en essència, formació política alliberadora.

Fra José Fernandes Alves, OP
Mauro Kano

VEURE

Revisa amb detall el següent dibuix i reflexiona-hi, personal o col·lectivament. Què s'hi pot VEURE?

todo por el desarrollo

Ochoa
2015

RECUPERAT PER AL POBLE

JOSÉ MANUEL MATO ORTEGA I MARÍA VANESSA SIBÓN RODRÍGUEZ

Espanya

Entre juny de 2011 i gener de 2012 va tenir lloc a Cadis l'experiència «Valcárcel Recuperat» (VR), emmarcada en el moviment 15M, que va ser condició d'oportunitat. Tot i que independent d'aquest i sense compartir exactament ni necessària els mateixos protagonistes, vaig estar en una de les coordenades principals, per als qui subscriuen, d'aquell moviment: la formació política i social.

Valcárcel és un edifici del divuit de 18.000 m² donat als «pobres del poble de Cadis» que durant gran part de la seva existència va complir la funció d'hospici. A mitjans del s. xx va passar a ser centre educatiu i va ser abandonat a finals de segle per l'administració per tal que el convertissin en hotel, cosa que no va succeir. És un dels edificis més grans de la ciutat, i del popular i significatiu barri de la Viña, i pel qual han passat moltes generacions de gaditans i gaditanes. El seu abandonament representava una ferida en el barri i en una ciutat que pateix una de les taxes més altes de desocupació d'Espanya i una crisi perpètua des de finals dels anys 70.

La okupació de Valcárcel a mitjans de 2011, en un context propici de l'opinió pública, mostra trets que qualsevol moviment social ha de tenir: no aterrar a la zona sinó ser-ne part, parlar al poble en un llenguatge que entengui. Una part del grup impulsor ha estudiat en el col·legi i se'l sent seu, el projecte refusa l'etiqueta okupa i crea un llenguatge nou: «Valcárcel Recuperat per

al Poble». La política des del minut u és de portes obertes, amb una assemblea inicial de centenars de persones que no han participat en la fase conspirativa ni han estat actives en el 15M. Allà mateix s'estableix una estructura forta de funcionament basada en grups de treball oberts que filtraran les propostes a l'assemblea general, òrgan decisor. Els grups de treball i els diferents projectes i activitats que acull VR funcionen de manera autònoma des que són aprovats. Aviat s'estableix una rutina de participació que té una mitjana diària de 250 persones entre assajos de grups de carnaval i altres estils, biblioteca, escola infantil, tasques de reparació (materials cedits per empreses locals del sector), concerts, botiga lliure, boxa, maternitats conscients, conferències, tallers d'idiomes, de ioga, reunions de col·lectius, Museu del mar, celebracions d'aniversaris infantils i un llarg etcètera, en el que destaquem esdeveniments que demostren com en poc temps va convertir-se en una referència: campionat andalús de karate, trobada nacional d'advocats crítics, reunió provincial evangelista o trobada de migrants. En el moment del desallotjament s'estava gestant un projecte d'Universitat Popular i una Aula permanent d'Història Social. VR es marca des del començament una tasca: oferir a la població instruments de formació política per autoorganitzar-se i autogestionar-se al marge de les administracions i del capitalisme, ja que en les relacions que s'hi van establir mai hi va haver diners pel mig. □

TRAVESSAR EL RIU TANTEJANT LES PEDRES: LA INACABADA REVOLUCIÓ XINESA

TINGS CHAK

Beijing, Xina

La història de la construcció del socialisme a Xina, al llarg de les seves diferents etapes, inclou avenços, intents, errors i lliçons. Les darreres dècades del segle xx, el moviment socialista mundial va debilitar-se amb la dissolució de la Unió Soviètica. En aquest període, el sistema socialista de Xina va passar per una autotransformació a través de la reforma i l'obertura, sota el lideratge de Deng Xiaoping. Alhora, observadors d'arreu de l'espectre polític van interpretar aquesta nova direcció com la sentència de mort del projecte socialista a Xina i com l'inici d'un camí capitalista del país. Aquestes anàlisis inicials, tant de dins com de fora del país, no tenien la informació necessària ni el distanciament històric per avaluar el caràcter socialista de les reformes de Xina.

Malgrat les fites socials, econòmiques i industrials de l'inici del període socialista sota el lideratge de Mao Zedong, tres dècades després de la revolució, Xina continuava essent un país molt pobre i la majoria del poble xinès continuava vivint en l'extrema pobresa. En aquesta situació, Deng va declarar que «pobresa no és socialisme. Socialisme és eliminar la pobresa», i va intentar construir un nou camí per afrontar les necessitats de modernització del país i de millors condicions de vida per al poble.

La reintroducció del capital privat i la integració de la Xina en el sistema econòmic internacional van formar part dels esforços de desenvolupar ràpidament les forces productives del país, prioritzant estratègicament algunes regions per «deixar que aquelles que s'enriqueixin abans arrosseguin la resta amb elles». A Occident, de forma intencional o

no, aquesta formulació tendeix a ser reduïda a «deixar que alguns s'enriqueixin primer», ometent la segona part de l'expressió, que responsabilitza els membres o regions més rics del país a «arrossegar la resta amb ells» en direcció a l'objectiu de la prosperitat comuna. Això expressa la pobresa d'informació sobre la Xina que existeix fora del país, un factor crucial en les disputes sobre el concepte de socialisme.

El 2012, 34 anys després de l'inici del període d'obertura, el líder del partit, Hu Jintao, nascut el 1942, va dir en el XVIII Congrés del Partit que la corrupció s'havia convertit en una qüestió clau. «Si no aconseguim afrontar bé aquesta qüestió», va advertir, «podria ser fatal per al Partit i fins i tot causar el seu col·lapse i la caiguda de l'Estat». En aquell Congrés, a Hu el va succeir Xi Jinping, nascut el 1953, la primera iniciativa del qual va ser abordar aquesta qüestió i reviure la cultura socialista a Xina.

En el seu discurs inaugural com a cap del Partit, Xi va comprometre's a «atacar tigres i mosques alhora», referint-se a la corrupció que s'havia estès des dels alts escalons fins al nivell de base. El Partit va llençar les mesures de «vuit punts» per als seus membres, per limitar pràctiques com reunions inconseqüents i recepcions extravagants, i va defensar la diligència i l'economia.

En un any, el 25% de les reunions oficials es van cancel·lar, 160 mil «funcionaris fantasmes» van ser remoguts de la nòmina del govern i es van interrompre 2.580 projectes de construcció oficials innecessaris. Fins al maig de 2021, un total de més de 4 milions de quadres i funcionaris van ser investigats, dels quals 3,7

milions van ser castigats per la Comissió Central d'Inspecció Disciplinària. Al menys 43 membres del Comitè Central i sis membres del Politburó van ser castigats per corrupció, incloent exministres, governadors provincials i presidents dels bancs estatals més grans.

Els comentaris de Hu i les accions de Xi van reflectir preocupacions sobre el fet que, durant el període d'alt creixement després de 1978, els membres del Partit van distanciar-se cada vegada més del poble. Durant els primers mesos de la seva presidència, Xi va llençar la «campanya de la línia de masses» per acostar el Partit a les bases. Com a part de la campanya d'Alleujament de la Pobresa Dirigida, llençada el 2014, tres milions de quadres del Partit van ser enviats a viure i treballar a 128 mil aldees com a part d'aquest projecte. El 2020, malgrat la pandèmia de la Covid-19, la Xina va erradicar amb èxit la pobresa extrema, contribuint a la reducció global del 76% de la pobresa en les darreres quatre dècades.

El XIX Congrés Nacional del Partit Comunista, el 2017, va marcar un canvi en la principal contradicció afrontada per la societat xinesa, del desenvolupament ràpid de les forces productives a l'enfrontament del desequilibri i el desenvolupament inadequat. En altres paraules, el període de reforma i obertura va ser vist com una preconditionió per a la construcció d'una societat socialista moderna, però la seva tasca encara és incompleta.

A més de l'autocorrecció del Partit, les paraules i accions fortes de Xi contra «mosques i tigres» corruptes van contribuir a la confiança del poble xinès en el govern. Segons un estudi del 2020 de la Universitat de Harvard, l'índex d'aprovació del govern central és gairebé unànime amb el creixement més significatiu a les regions més subdesenvolupades de l'interior. Aquest augment de la confiança a les àrees rurals és resultat de l'augment dels serveis socials, de la confiança en les autoritats locals i de la campanya contra la pobresa.

La guerra comercial dels Estats Units va pressionar la ciència xinesa a avançar en noves àrees, com la intel·ligència artificial, la biomedicina, la nanotecnologia i la fabricació de xips d'ordinador. Dos exemples dels ràpids avenços són que l'economia digital de la Xina el 2022 va ser responsable del 41,5% del seu PIB, mentre que la seva taxa de penetració en 5G va superar el 50% el 2023. Tot i que el creixement d'aquestes indústries estratègiques ha sigut fonamental per al desenvolupament de la Xina, el govern va prendre mesures decisives els darrers anys per restringir l'«expansió desordenada del capital», apuntant específicament al monopoli de les Big Tech i altres sectors privats, així com a l'especulació immobiliària. Relacionat amb aquesta mena de mesura, el número de milionaris del país va caure un 36% en tres anys (2021-2024). Alhora, va haver-hi un èmfasi més gran en el combat a les tres muntanyes que afrontava el poble xinès, que són les altes despeses d'educació, habitatge i salut.

Aquest és un bon moment, després d'aquests 75 anys, per tornar i estudiar el discurs de Mao de 1954, on va destacar la necessitat que la Xina desenvolupés ciència i tecnologia de forma independent, pacient i humil. El 2021, amb l'erradicació de la pobresa extrema i en el centenari de la fundació del Partit, la Xina va assolir el seu «Primer Objectiu del Centenari» de construir «una societat moderadament pròspera en tots els aspectes», en altres paraules, assolir Xiaokang per a un país d'1,4 mil milions de persones.

Ara, està en un camí desconegut per assolir el seu Segon Objectiu del Centenari de construir un «país socialista modern que sigui pròsper, fort, democràtic, culturalment avançat i harmoniós» fins al 2049, en el centenari de la fundació de la República Popular de la Xina. Aquestes són característiques importants de qualsevol procés de desenvolupament, però especialment un d'arrelat en la tradició socialista. □

En una concepció bancària de l'educació, no sembla tenir-hi cabuda el discurs dels drets humans. En un enfocament tecnològic del sistema educatiu, els drets humans passen a segon terme i fins i tot es consideren superflus. En una visió educativa orientada a la productivitat i al consum la imatge que es transmet de l'ésser humà és la de *l'homo consumens*.

Un dels atemptats més greus contra la dignitat i els drets dels éssers humans és la discriminació de gènere exercida pel patriarcat en aliança amb altres sistemes de dominació com el colonialisme, el capitalisme, els fonamentalismes religiosos, el supremacisme blanc, el racisme, l'aporofòbia, la necropolítica, fins a desembocar en violència envers les dones, que sovint acaba en femicidis.

Per erradicar aquesta agressió tan gran l'educació en drets humans ha de posar especial interès en educar en la **igualtat i la justícia de gènere** sota la guia del feminisme, ja que de no ser així es continuarà reforçant el patriarcat des de l'escola i reproduint les actituds sexistes, difícils d'erradicar a l'edat adulta. Requereix també educar en el **respecte a les diferents identitats afectivo-sexuals** més enllà de l'heteronormativitat i de la binarietat sexual. L'espai escolar és el lloc més adequat per deconstruir els discursos d'odi homòfobs, sexistes i antiLGTBI, que desemboquen sovint en pràctiques violentes.

Inseparable del reconeixement de la dignitat i els drets de tots els éssers humans és la defensa de la dignitat i dels drets de la natura i la seva biodiversitat. **Defensant la dignitat de la natura i la biodiversitat** estem defensant també la nostra dignitat i la diversitat d'allò humà atès que nosaltres som natura. Ella pot sobreviure sense nosaltres, nosaltres no podem seguir sense ella. L'actitud a adoptar envers la natura és **l'ètica de la cura** per aconseguir el seu benestar i la pràctica compassiva amb els seus patiments. Això condueix

directament a criticar l'antropocentrisme, que converteix l'ésser humà en amo absolut amb el model de desenvolupament científic tècnic de la modernitat, que explota la natura en benefici del capitalisme i la depreda de manera immisericorde fins a convertir-la en un abocador.

Davant de l'estreta identificació entre drets humans i nació, que només reconeix drets a les persones nadiues i els nega a les persones migrants, refugiades, sense pàtria, etc., s'ha d'**educar en una ciutadania global** que consideri totes les persones subjectes de drets i possibiliti el seu ple exercici en tots els terrenys: social, polític, educatiu, cultural, sanitari, laboral, etc. Això implica fomentar entre l'alumnat escolar i a l'educació cívica actituds hospitalàries i erradicar les actituds xenòfobes, racistes i aporofòbiques que sovint es troben gravades a l'imaginari social i es transmeten a nens, nenes, adolescents, joves i persones adultes.

El laïcisme és una de les principals assignatures pendents que no s'han aprovat en la vida política de bastants països democràtics de tradició cristiana, on queden encara no pas poques restes de nacional-catolicisme, i tampoc a l'educació, on continua mantenint-se l'ensenyament confessional de la religió en els diferents nivells de l'ensenyament. Per això resulta necessària i urgent l'educació en el laïcisme, que consisteix en educar en els valor cívics de la llibertat, la igualtat, la justícia, la solidaritat, la fraternitat-sororitat i en la participació en la vida política.

Educar en els drets humans requereix una **educació intercultural i interreligiosa**. No vivim en un univers cultural, sinó en un plurivers de cosmovisions. Tampoc vivim en un univers religiós, sinó en un ampli mosaic de religions i espiritualitats. Això exigeix fugir de les classificacions apriorístiques de cultures i religions entre superiors i inferiors, universals i locals, que solen fer-se a les aules en l'estudi de les cultures i

religions i desemboquen en imperialisme cultural i religió.

En la interculturalitat no hi ha una absorció o precedència d'una cultura per sobre d'una altra, com succeeix en el cas de l'«assimilació», tampoc coexistència, com és el cas del «multiculturalisme», que sol desembocar en racisme encobert, sinó correlació, comunicació fluïda, diàleg simètric i compromís de compartir un espai comunitari humanitzador. La interculturalitat constitueix una experiència d'apertura a les persones d'altres cultures mitjançant l'acollida, que obliga a replantejar la pròpia vida.

En l'àmbit educatiu la interculturalitat implica l'obertura a la pluralitat de textos i contextos, considerats tots ells fonts de coneixement, a la pluralitat de cultures com a fonts inesgotables de saviesa, la disposició a valorar la riquesa d'altres tradicions culturals, religioses i ètniques, així com la no discriminació de les persones i els grups que hi pertanyen.

La pervivència i l'avançament de les desigualtats

a les nostres societats constitueixen un mentís a les declaracions dels drets humans i un fracàs en els sistemes educatius, que sovint reproduïxen aitals desigualtats. Per això cal donar a conèixer a les aules el fenomen de la pobresa creixent, analitzar les seves causes estructurals, qüestionar l'actual model econòmic neoliberal, que, com va afirmar el papa Francesc, és injust en la seva arrel, i proposar alternatives per construir un món on capiguem tots els éssers humans i la natura, i educar en les diferents formes de resistència i de lluita contra la pobresa amb la mirada posada en un Altre Món Possible.

El nostre món s'ha convertit en un colós en flames. Actualment existeixen 56 conflictes bèl·lics en els quals hi estan implicats 92 països. La resposta no pot ser cap altra que l'educació en una **cultura de pau**, i en la **noviolència activa**. És necessari passar de la justificació de la guerra justa a l'educació en la pau justa, que és inseparable de la justícia seguint la proposta del salmista bíblic: «s'abraçaran la bondat i la pau» (Salm 85,11). □

EL GRAN MAL POLÍTIC GUATEMALENC: L'ABSÈNCIA DE DONES INDÍGENES A LA POLÍTICA

NEIDA SOLIS

Guatemala

En 10 legislatures (durant 40 anys) només 14 dones maias han sigut diputades a Guatemala, cap de Xinka, Garífuna o Afrodescendent. La dada és alarmant en un país amb un alt nombre de dones i pobles indígenes.

Resulta contradictori que a la vida política del país multicultural i pluricultural els pobles indígenes romanguin al marge, no pas per decisió, sinó per exclusió, ho mostren les dades i l'absència d'aquests.

«El paper de la dona indígena moltes vegades és en la beneficència, per dir-ho així, en l'altruisme. No les veuen com a actores que puguin emetre opinió, que puguin fer propostes, que tinguin espais de presa de decisions» afirma Deysee Cotom, del Consell directiu de l'Associació Política de Dones Maias Moloj, una organització que porta anys treballant per la participació de les dones indígenes.

La principal barrera de la participació política de les dones és el seu rol com a sostenidores de les cures a casa. Tot i que això és un problema difícil de canviar, les organitzacions de dones fan fortes crítiques a les institucions de l'Estat que fan ben poc per registrar dades que permetin fer comparacions i anàlisis més sòlides.

No obstant, recórrer els grans problemes que ha enfrontat Guatemala, des del procés de colonització fins a l'Estat actual, permet conèixer els grans reptes que enfronten els

pobles indígenes per participar de manera igualitària en eleccions nacionals.

L'absència de dades

En el darrer cens de població, realitzat el 2018, es destaca que el 41% de la població guatemalenca és indígena i, per altra banda, el 51% del total d'habitants són dones. No obstant, el 2023, durant les darreres eleccions, van ser elegides 32 diputades dones de 160. Només una és indígena. De 341 alcaldies, nou són dirigides per dones i només una per una dona indígena. I dels 20 escons al Parlament Centreamericà, vuit els ocupen dones, una d'elles indígena. La tendència va ser d'una dona indígena electa.

Encara que aquestes dades són públiques i permeten dimensionar la infrarepresentació de les dones indígenes, Moloj denuncia que el Tribunal Suprem Electoral no té dades desagregades per origen ètnic. Això invisibilitza completament els pobles indígenes perquè és difícil saber amb exactitud quina és la participació de les dones i homes indígenes en el padró electoral o a la llista de candidats inscrits pels partits polítics.

No obstant, l'experiència li ha mostrat a Deysee Cotom que l'absència de dones indígenes no està relacionada amb la manca de participació ciutadana, però sí amb la cultura masclista perquè «les dones estan lluny de ser subjectes de drets, se les veu com a objectes i en una societat conservadora com la nostra, la

vida pública no és per a elles, encara pitjor per a les dones indígenes» explica.

A més, fa una crítica als partits polítics perquè els que inclouen dones indígenes en les seves propostes de candidats ho fan «com a estratègia per obtenir més vots», afirma. La posició de les dones a les llistes és gairebé sempre a les caselles on tenen menys possibilitats de guanyar.

El gran fantasma: racisme

Què impedeix la participació de les dones i de les dones indígenes?, vaig consultar a Victoria Tubin, sociòloga Maia Kaqchikel i actual Comissionada Presidencial contra la Discriminació i el Racisme. La seva resposta va ser contundent, «el patriarcat i el racisme. Es continua pensant que les dones no poden assumir el poder». Ho diu des de la seva experiència com a investigadora i ara com a funcionària política.

La història de colonització va impactar de manera directa en la vida dels diversos pobles indígenes. Amb els anys va donar com a resultat una majoria indígena empobrida i desfavorida que no va ser inclosa en la creació de l'Estat. Aquesta ferida colonial va ser una de les causes del conflicte armat intern que va durar 36 anys. No va ser fins el 1985, uns anys abans de la firma de la pau, que la història oficial va reconèixer l'arribada de la democràcia al país.

Per a Tubin, aquesta història pesa damunt dels pobles indígenes i s'evidencia en la seva absència de la vida política. I s'expressa en la precarització econòmica «tot és pagat i ha esdevingut tan mercantilitzat que les dones per poder participar han de pagar la seva quota i, quantes dones tenen els recursos econòmics per finançar la seva pròpia campanya?».

També explica que la internalització del patriarcat a les comunitats indígenes provoca

que les dones siguin limitades en la seva participació, provocant que ni tan sols les altres dones els donin suport.

Per concloure, la Comissionada considera que el racisme és una expressió que limita una vida plena a les dones indígenes perquè elles reben un tracte encara més violent que un home indígena, perquè se les veu com a persones inferiors.

Una esperança i una demanda concreta

Les organitzacions de dones i de dones indígenes han treballat en una proposta concreta per augmentar la presència de dones en els càrrecs d'elecció popular a Guatemala, la **«Llei de Paritat, Alternança i inclusió dels pobles indígenes»**.

Les dones creuen que amb una llei que obligui els partits polítics a integrar dones i persones indígenes a les llistes de candidats es podria avançar vers una representació i igualtat entre totes les persones. «S'ha assolit un nivell de participació gairebé igualitari amb mesures afirmatives com aquesta llei a països llatinoamericans on existeix una llei de paritat», afirma Deysee.

Segons la Classificació Mundial de Dones en els Parlaments de la Unió Interparlamentària, Guatemala ocupa el lloc 115 de 193. És a dir, un nivell molt baix de dones electes a càrrecs.

Malgrat els esforços de les dones encara no s'aconsegueixen els vots per aprovar una iniciativa com aquesta. Per a Deysee fa falta un compromís real de la classe política, mentrestant, segueixen demostrant que el país «continua essent estructuralment patriarcal, racista, centralista i monocultural» explica.

Per a les organitzacions, fa falta el compromís de l'Estat per garantir una participació real de les dones indígenes. A més de la preparació i formació política de les dones i pobles indígenes. □

DE LES REVOLTES ÀRABS A LES CONTRAREVOLUCIONS

GHASSAN SALIBA

Catalunya – Líban

Les revoltes a diferents països àrabs l'any 2011 —iniciades a Tunísia, seguida d'Egipte, i posteriorment Síria, Líbia i altres estats àrabs amb diferents formes i intensitat—, eren sens dubte conseqüència d'una crisi generalitzada del règim àrab oficial. Es donaven les condicions per a una revolta generalitzada, una crisi multidimensional —econòmica, manca de llibertats democràtiques i necessitat de millores socials entre les capes populars, sobretot la joventut— i el fracàs per aconseguir les aspiracions nacionals dels pobles àrabs de construir estats realment independents amb una economia nacional independent. Així com la incapacitat de donar respostes a la causa àrab central, la de Palestina en front d'un estat colonial i sionista que té el suport incondicional de l'imperialisme dels EUA i l'OTAN, i la complicitat d'Europa. El règim àrab oficial va passar del fracàs a la traïció nacional, en sotmetre els països a la dominació colonial i la normalització de les relacions amb l'entitat sionista. Totes les condicions estaven madures per a l'aixecament dels pobles. Sota l'eslògan comú de "llibertat, dignitat i justícia social" milions de joves van sortir al carrer, reivindicant un canvi radical.

Les contrarevolucions

Si les condicions objectives de les revoltes populars estaven madures, la

pregunta clau és si el subjecte revolucionari estava preparat i madur. Això depèn de cada país. A Tunísia, la presència d'un sindicat fort en la revolta va marcar un procés diferent al d'altres països. A Egipte, on l'exèrcit i les forces armades van sortir al carrer, teòricament al costat de la revolta, va prendre també un camí diferent. A Síria i Líbia va portar a unes guerres civils i a la ingerència armada estrangera directa. En tots els processos posteriors a les revoltes existeix un denominador comú que és la contrarevolució. La contraofensiva imperialista i colonial i la reacció àrab per impedir un canvi real i radical en el món àrab, impedeixen la realització de les aspiracions dels joves de llibertat, dignitat i justícia social. La contraofensiva va prendre diferents formes. D'una part, políticament amb els Germans Musulmans (el model turc amb el vist-i-plau de l'administració Obama), amb les forces armades a Egipte després del fracàs de l'opció islamista, a Tunísia una tornada encoberta al règim anterior, a Líbia i Síria s'entra en una situació de caos amb la desaparició de l'estat i el desmembrament del país en territoris i grups enfrontats. L'objectiu de la contrarevolució és desmembrar als estats, Sudan n'és un altre exemple, i aconseguir el domini directe, militar o econòmic, de l'imperialisme i de l'entitat sionista.

Un nou moviment d'alliberament àrab

El moviment d'alliberament nacional, entre els anys cinquanta i setanta, de tendència purament nacionalista però sense contingut radical de canvi social va fracassar. Els règims nacionalistes àrabs, van aconseguir la independència i una lleugera reforma social, però no van construir estats realment democràtics. Per una banda, van transformar-se en règims autoritaris, repressius i antidemocràtics, i, per una altra, van entrar en un procés de renúncia o d'incapacitat d'avançar en la lluita nacional i, posteriorment, en la traïció nacional i la normalització de les relacions amb l'entitat sionista. Són règims que es mantenen a través de la repressió i la presència directa de bases militars dels EUA i occident. És el cas de l'Egipte post Nasser, i el d'Iraq i Síria que es van transformar en dictadures que van pactar segon els propis interessos i les circumstàncies amb l'imperialisme dels EUA. Sadam Hussein i Hafez Al Assad s'hi van aliar en diferents ocasions per frustrar i reprimir moviments realment d'esquerra; la repressió a Iraq, les matances contra el poble kurd i la intervenció de Síria al Líban el 1976 i durant la invasió d'Iraq el 1991, i els acords de Taïf entre Aràbia Saudita, EUA i Síria per a la pacificació del Líban.

Des de la seva creació, els moviments islamistes van ser instruments en mans de les forces colonials i imperialistes per dificultar i impedir l'avenç del nacionalisme àrab cap a posicions realment antiimperialistes, de canvis socials vers la transformació pseudosocialista i vers la unitat àrab. És el paper que han jugat els Germans Musulmans contra l'Egipte de Nasser, així com a Síria, Algèria, Iraq,

Líbia i Sudan. Després de les revoltes àrabs, han representat l'instrument de la contrarevolució, animats i sostinguts per Turquia i l'administració Obama. Les opcions més extremistes, els grups takferistes com Al Qaeda, Al Nusra, Al Jamaa El Islamia i Daesh, han sigut els instruments violents i terroristes de les contrarevolucions en mans dels serveis secrets de la CIA i occident. Aquests moviments no són alternatives que portin a la unitat i la cohesió de les societats àrabs, ni a les llibertats democràtiques públiques i privades, sinó al contrari són projectes de guerra, de divisió i de desmembrament de les societats i estats.

Davant d'aquesta situació de domini imperialista i sionista sobre la regió, del projecte colonial de la Gran Israel, del genocidi contra el poble palestí i del desmembrament i la divisió dels estats i societats àrabs, urgeix un nou moviment d'alliberament nacional al món àrab. Cal un projecte nacional, democràtic i laic que cohesioni, unificador i amb un desenvolupament econòmic i social que assegurí condicions de vida dignes, les llibertats i la igualtat entre la ciutadania així com entre homes i dones. Un projecte que mobilitzi i doni respostes democràtiques a les diversitats ètniques i els pobles que conviuen en l'espai geogràfic del món àrab, Un projecte anticolonial i antiimperialista que pugui cristal·litzar en una potència àrab i regional, respectada i decisiva en un nou ordre mundial multipolar i, sobretot, que aconseguixi una correlació de forces determinant en el conflicte àrab-sionista i la creació d'un estat palestí democràtic i laic en el territori de Palestina. □

LA SOCIETAT NARCÒTICA

ÁLVARO RAMIS

Santiago de Xile, Xile

Per què els Estats, policies, mitjans de comunicació, fins i tot organitzacions socials i culturals tenen por de ser penetrades pel narcotràfic? És un procés que reflecteix les contradiccions d'una societat on l'individualisme se sent sense contrapesos. Els narcòtics se solen considerar perversos, com si la seva composició química tingués la culpa de la conducta humana. Amb la seva demonització evadim la responsabilitat que hem d'assumir les persones. Perquè els químics no expliquen què hem de fer-ne, ni els seus efectes ens alliberen de les cures que els éssers humans hem d'assumir en la nostra relació amb ells.

Tant «narcòtic» com «estupefaent» es refereixen a substàncies psicoactives que actuen en el sistema nerviós central i produeixen alteracions en la consciència i la percepció. La paraula «narcòtic» té la seva arrel en el grec, del terme *ναρκοῦν* (*narkoûn*), que significa «entumir» o «adormir». El seu significat se centra en la idea de substàncies que causen un estat de somnolència o adormiment. Un narcòtic es defineix pels seus efectes de sopor, relaxació muscular i ofuscament de la sensibilitat. Mentre que «estupefaent» té un origen en el llatí i es refereix més a la

capacitat de produir estupor o atordiment. En llatí *stupefacere* significa «fer que algú quedi atordit» o «produir estupor».

Pel que fa als seus efectes orgànics, les substàncies psicoactives es divideixen en estimulants, depressores i al·lucinògenes. Les primeres augmenten l'activitat del sistema nerviós central, produint eufòria, excitació i energia. Van des del cafè i la nicotina dels cigarrets fins a la cocaïna, èxtasi i amfetamines. En canvi, les depressores disminueixen l'activitat del sistema nerviós, produint relaxació i somnolència. Van des de l'alcohol i fàrmacs com les benzodiacepines, sedants, hipnòtics i anestèsics fins als opioïdes com l'heroïna i la morfina i els sintètics, com el fentanil. I pel que fa als al·lucinògens, es caracteritzen per alterar la percepció sensorial, produint al·lucinacions visuals, auditives i tàctils i van des de la marihuana fins a l'ayahuasca, el peyote, l' LSD i fongs al·lucinògens com la psilocibina.

Les substàncies psicoactives són moltes, diverses en les seves funcions i utilitats. El vi de l'eucaristia, el cafè que es comparteix al matí, la morfina que se subministra al moribund o l'anestèsic que serveix al cirurgià per salvar una vida en el quiròfan comparteixen un caràcter

narcòtic, que no només és necessari, sinó benèfic o curatiu. La perversió no rau en les substàncies psicoactives, sinó en els seus usos i abusos. Les seves característiques narcòtiques sempre demandaran regulacions, prescripcions i controls. El problema continua essent que la llibertat no és simplement l'absència de restriccions externes, sinó una facultat essencial de l'ésser humà d'actuar d'acord amb una voluntat realment autònoma. Si la societat s'ha narcotitzat no és pas per una perversió intrínseca de les substàncies psicoactives. Sinó per una pobra idea de llibertat «llibertària» que ens corroeix.

Ser lliure és un fruit de la pròpia autoregulació, i d'actuar d'acord amb principis que es puguin reconèixer com a vàlids universalment. Però s'ha imposat la falsa llibertat de fer el que hom vol, sense que ningú ho impedeixi. Però una substància psicoactiva, la que sigui, no pot circular sense que disposem de criteris clars d'ús, restricció, prioritat, adequació o prohibició segons la seva naturalesa específica. Perquè ser lliure no és absència de coerció legítima. La llibertat «llibertària», que no accepta responsabilitats compartides, ni normes socials ni restriccions comunitàries és el veritable ferment de la societat narcòtica. És efecte d'haver perdut la idea de la llibertat com a responsabilitat compartida i autodeterminació democràtica. La narcocultura és l'acceptació de la determinació del destí, del poder dominant del Capital, del que té la força de les armes i la violència arbitrària. Perquè si tot està predeterminat, podem realment

ser considerats responsables de les nostres accions?

Quins criteris utilitza l'Estat capitalista per criminalitzar les drogues? I quins criteris reguladors hauria d'aplicar una societat conscient i organitzada?

L'Estat capitalista sovint criminalitza les drogues, usant-les com a bocs expiatoris per a problemes socials com la pobresa, la desocupació i la desigualtat. Aquesta criminalització permet controlar i castigar poblacions marginades. A més, la «guerra contra les drogues» ha generat un complex industrial penitenciari que es beneficia de l'empresonament de consumidors, permetent a l'Estat confiscar actius i obtenir ingressos mitjançant multes.

Tot això es justifica sota una ideologia moral que demonitza els consumidors, mentre els grans traficants romanen impunes. És una mostra de la hipocresia que existeix en el sistema de la guerra contra les drogues, on s'ataca la part més vulnerable de la cadena, mentre els grans capitals que es generen amb el narcotràfic, romanen intocables.

Una societat conscient i organitzada hauria de prioritzar la salut pública, els drets humans i la justícia social. La regulació de la producció i venda de drogues permetria el control de la qualitat, la tributació i la prevenció de la venda a menors. Però ha d'anar acompanyat de programes de reducció de danys que minimitzin els riscos associats al consum. L'accés a tractaments voluntaris i assequibles per a l'addicció són essencials, ja que prioritzen la salut pública i la justícia social. □

REINVENTAR-NOS PER ALLIBERAR-NOS

DIEGO PEREIRA RÍOS

Ameríndia-Uruguai

Ens toca viure un temps molt complex a nivell polític. La democràcia que ens han ensenyat està ben allunyada de ser el que hauria de ser. Les eleccions democràtiques es realitzen enmig d'un clima de desconfiança generalitzada, en la qual se'ns fa molt difícil creure en la transparència del sistema. Els candidats polítics repeteixen la vella estratègia de les promeses buides o, com a nova estratègia, desqualifiquen els seus oponents amb mentides i acusacions. El poder polític és com un enorme pop que ens embolcalla i que intenta impedir que hi veiem més enllà del que proposa. De diverses maneres, el sistema cerca «adormir» la nostra consciència i, mitjançant la manipulació, vol que fem el que ell vol, sense deixar-nos tants espais de reflexió i acció, que puguem crear des de la nostra voluntat d'alliberament.

Dos grans enemics: la globalització i el mercat

El món globalitzat falseja la nostra percepció de la realitat. Ens vol fer creure que podem fer tot allò que vulguem, des del costum de l'ús dels nostres dispositius tecnològics mitjançant els quals podem viatjar o comprar qualsevol producte. Això és part del joc de poder. Davant d'això, el filòsof i educador popular uruguaià José Luis Rebellato, entenia la *globalització* com un fenomen que travessa la vida social i que se'ns posa per tots els racons de la nostra existència de manera ofensiva i destructiva. Ens volen convèncer que existeix una sola forma de viure i, seduïts per aquesta proposta, descuidem les nostres cultures i tradicions d'origen. Aquesta globalització propaga de forma violenta els ideals del *neoliberalisme* que, cada vegada més, ceguen la consciència de la població i condicionen les possibilitats d'una democràcia real.

Molts països que s'autoproclamen com a «democràcies model», volen imposar la seva política a tots els altres, sense respecte per les diferències geogràfiques, socials o culturals; desconeixent la riquesa humana de cada regió. Amb això es continuen violant els drets bàsics de la convivència democràtica. Així és que vivim en una situació d'un mercat capitalista que es fa present arreu del món, i on l'Estat és cada vegada més absent, quedant desprotegits davant la inhumanitat del mercat. Aquest mercat capitalista col·loca el capital en primer lloc, apostant a un consumisme que divideix poc a poc les societats, i provoca que la competència sigui cada vegada més deslleial i assassina. Des de fa anys veiem la destrucció de les vides humanes mitjançant l'esclavitud i avui som testimonis de la destrucció que estem causant a la natura. Cada vegada són més grans els contingents de persones excloses que no tenen accés a entrar en el cercle de producció i pateixen fam i la mort prematura.

L'exemple dels moviments socials

Els Moviments Socials han tingut un paper fonamental en els canvis socials de la segona meitat del segle xx i començaments del XXI. En podem destacar dues característiques: la seva *resistència* i la seva *creativitat*. La resistència els fa romandre en la lluita sostinguts en la claredat i la veritat de les seves reclamacions, i en la força organitzada que fa que es mantinguin en el temps. La creativitat els ajuda a adaptar-se als nous reptes, reinventant no només les seves formes de lluita i manifestació, sinó sobretot pel que fa a les metodologies, que impliquen canvis estructurals en les formes d'entendre's com a moviment. Per exemple, per aconseguir la descolonització del pensament crític, s'elaboren

noves idees i nous pensaments, de manera col·lectiva i comunitària, en una forma on s'integren, no només la intel·ligència racional, sinó també els afectes i sentiments mitjançant músiques i danses, on els cossos també parlen. En aquest sentit, la creativitat va donant més identitat i força al moviment.

Hi ha esperança per a l'alliberament

Amèrica Llatina té des del seu origen un component comunitari que hem de recuperar. Som comunitaris, units per la història de patiment de la colonització i el desig d'alliberament. Ens hem d'esforçar per conèixer la nostra història, les nostres terres, les nostres tradicions, els nostres costums i les nostres poblacions. Recuperar allò que el concepte indígena mexicà del *d'iel snopel* ve a significar: *sentir-pensar-escoltar*, com un mode integrat i més complet de comprendre la vida humana. D'aquesta manera, des d'allò quotidià, podem acceptar amb humilitat la necessitat que tenim dels que ens envolten, on en el fer anem descobrint allò que som i construint allò que volem ser, podem construir un nosaltres més gran i unit.

Juntament amb les idees necessitem reorganitzar-nos en una política que ha de partir de sentir la realitat, on el dolor i el patiment són les seves característiques, on no només la carreguem resignadament, sinó que hem d'*encarregar-nos de la realitat* (Ellacuría) lluitant per un altre sistema de vida que ens doni esperança. I aquesta esperança la construïm des de la resistència de no deixar-nos convèncer que no hi ha sortida. Necessitem reinventar-nos rescatant els nostres orígens, allò que vam ser i encara som i projectar-nos vers un futur millor per tothom. L'esperança sorgeix des que veiem l'alliberament com a horitzó possible, com una molla que ens impulsa a continuar lluitant i resistint i que es manifesta cada vegada que un llatinoamericà pren consciència de la seva situació i s'oposa al sistema. □

PARAULES D'EDUARDO GALEANO

"Al cap i a la fi, som el que fem per **canviar** allò que som".

"Cada persona brilla amb **llum** pròpia entre totes les altres. No hi ha dos focs iguals. Hi ha focs grans i focs xics i focs de tots els colors".

"Culte no és aquell que llegeix llibres. Culte és aquell que és capaç d'**escoltar** l'altre".

"Només els ximplers creuen que el **silenci** és un buit. No està buit mai. I de vegades callar és la millor manera de comunicar-se".

"Tant de bo puguem tenir el **coratge** d'estar sols i la **valentia** d'arriscar-nos a estar plegats".

"Qui no està pres de la necessitat, està pres de la por: uns no dormen per l'ansietat de **tenir** les coses que no tenen, i altres no dormen pel pànic a **perdre** les coses que tenen".

"La cibercomunitat naixent troba refugi en la realitat virtual, mentre les ciutats tendeixen a convertir-se en immensos **deserts plens de gent**, on cadascú vetlla pel seu sant i cadascú està ficat en la seva pròpia bombolla".

"La **violència** engendra violència, com se sap; però també engendra guanys per a la indústria de la violència, que la ven com a espectacle i la converteix en objecte de consum".

"La **utopia** és a l'horitzó. Camino dos passos, ella s'allunya dos passos. Camino deu passos i l'horitzó corre deu passos més enllà. Per molt que camini mai no l'assoliré. Si bé les utopies i la perfecció són inabastables, ens impulsen a lluitar i a intentar assolir-les, a desenvolupar-nos i créixer".

"No tens enemics? Com que no? És que mai vas dir la **veritat**, ni mai vas estimar la **justícia**?"

"Per no ser muts, cal començar per **no ser sords**."

JAUME BOTEY, INDUCTOR DE LA CONSCIÈNCIA POLÍTICA EN JOVES I ADULTS

MARIA ÀNGELS BARTÉS BUSOM

Catalunya

Vaig conèixer Jaume Botey en el meu temps d'estudiant de Magisteri a la UAB, ja fa una bona colla d'anys. Va ser professor meu els dos darrers cursos i la seva assignatura era inclassificable. En aquell moment se'n deia Cultura, ras i curt. Abraçava aspectes sobre història, literatura, art, filosofia, economia, antropologia... Tot i haver-hi un temari, cada classe seva era una sorpresa. Ens interpel·lava sovint i ens feia pensar perquè, apassionat per l'educació com era, el seu objectiu era encomanar-nos les ganes per *culturitzar-nos*. I això passava per despertar-nos la necessitat de saber quins esdeveniments socials i històrics han portat a l'organització actual del món i han generat tantes desigualtats extremes. Es tractava, doncs, de contribuir a formar-nos com a mestres conscients i crítics. En aquell moment ja me'n vaig adonar de la seva gran vàlua. Era un home renaixentista, enciclopèdic, sabia de tot i tot ho relacionava o hi sabia trobar connexions. No me'n vaig perdre mai cap classe i em va deixar una gran empremta.

A Jaume Botey, professor i educador, li interessava fer entendre en les seves classes la interdependència entre la riquesa econòmica d'una petita part del món i la

pobresa de la resta. I com que era home de pensament i d'acció es va implicar de valent per combatre les estructures socials que generen pobresa, principalment amb els països llatinoamericans: Nicaragua, Mèxic, El Salvador, Guatemala... promovent iniciatives *in situ* per a la defensa de la dignitat i dels drets de les persones d'Amèrica llatina i en el seu vessant de professor universitari, preocupat per una educació crítica i transformadora, impulsant les pràctiques d'Educació Social a Llatinoamèrica. A casa nostra va ser un dels fundadors de la Casa de Nicaragua.

En aquella època jo no en sabia gaire cosa d'ell. Entre nosaltres, estudiants, es comentava que era escolapi però que semblava que s'ho estava deixant. Que estava molt implicat socialment en el barri de l'Hospitalet on vivia, Can Serra. I poca cosa més. A finals dels anys 70, però, Jaume Botey havia començat ja l'acció transformadora del barri de Can Serra, impulsant l'associació de veïns, el Centre d'Esplai per a infants i joves, les classes d'alfabetització que serien l'origen de l'Escola d'Adults, etc. I amb els altres companys escolapis va iniciar un procés comunitari per construir la parròquia del barri, coneguda com a Casa de Reconciliació, lloc de trobada i espai de llibertat sota la

dictadura franquista. La seva fe cristiana es traduïa en compromís al servei de la gent, a millorar-ne les condicions de vida. "Creiem que la Reconciliació passa per l'alliberament col·lectiu de les classes populars i per la necessitat de posar-nos en camí per aconseguir-lo. Per la supressió de les classes socials en vista a una societat més justa, d'igualtat, fraternitat i respecte" (Manifest fundacional, 1975).

La coherència i integritat en les seves idees es traduïa en l'acció discreta, constant i compromesa, en totes les esferes de la seva vida personal, social, comunitària i professional.

Va formar part del primer ajuntament post-franquista, com a regidor d'Ensenyament de l'Hospitalet de Llobregat pel PSUC. Més endavant, va ser regidor a l'oposició amb Iniciativa per Catalunya. Va ser fundador i president d'Esquerra Unida i Alternativa (EUiA). I amb Alfons Comín va impulsar el moviment social Cristians pel Socialisme.

L'educació com a pràctica de la llibertat o *La pedagogia de l'oprimit*, de Paulo Freire seran referència obligada en la seva política educativa a l'Escola d'Adults de Can Serra "Per nosaltres 'alfabetitzar' vol dir ajudar a 'comprendre' la realitat a fi de millorar-la" (J. Botey). A nivell municipal ser un dels primers que va parlar de Ciutat Educadora: "*Hem de passar de l'escola educadora a la ciutat educadora*". "*Si l'Ajuntament té l'obligació de definir el model de ciutat, ha de poder intervenir en el model d'escola que vol per a la ciutat*." Actualment, un institut de secundària de l'Hospitalet porta el seu nom i té com a lema una frase seva: "*L'objectiu principal de l'educació és millorar la persona i la societat*".

Després de molts anys ens vam començar a retrobar en àmbits dels quals ell n'era impulsor o hi tenia un lideratge. Recordo les primeres trobades de l'Associació Cristianisme s. XXI, els actes i manifestacions convocades per la plataforma Aturem la guerra, quan la guerra de l'Iraq, el Fòrum de Teologia i Alliberament, les manifestacions diverses en l'època del Procés. Alhora que l'anava coneixent en les seves diverses militàncies va anar esdevenint un dels meus referents.

Després de la seva mort, l'any 2018, la seva esposa Pilar Massana, companya de vida i de lluites, va impulsar l'associació **Llegat Jaume Botey i Vallés**, que té presents en el seu funcionament, publicacions i activitats quatre eixos transversals de la vida autèntica d'en Jaume: la seva dedicació i suport a les persones que més ho necessiten, marginades, oblidades, invisibles; la política i els moviments socials on va participar amb el seu lideratge pacient, humil i intel·ligent; l'educació entesa com a alliberament i capacitat de reflexió crítica; i l'espiritualitat, l'ecumenisme i "la fe com una actitud oberta de recerca".

Reivindicar avui el llegat del Jaume Botey significa renovar el nostre compromís amb la pau, la solidaritat i la construcció d'un món alternatiu al capitalisme. Significa sostenir cada dia l'esperança que, rere tota injustícia, sempre hi ha marge per sembrar una altra forma de vida, més humana i més tendra. □

Referències bibliogràfiques: El pensament i l'acció educativa i cívica d'un activista social. Quadern 33, Centre d'Estudis de l'Hospitalet i articles varis apareguts als mitjans de comunicació a ran de la seva mort. <https://www.celh.cat/publicacions/colleccio/>

L'EDUCACIÓ CRÍTICA DEL PODER PER FORMAR-NOS EN POLÍTICA

ELSA FUENTES FUENTES

Catalunya – El Salvador

“L'educació no canvia el món, canvia les persones que canviaran el món”

Paulo Freire

El 2025 va tancar el primer quart del segle XXI de la nostra era i ha sigut la continuació d'un escenari delirant pel que fa a guerres, migracions, pandèmies, revolució digital, exploració de l'espai i transformacions importants en l'espai públic i sobre els drets humans de les persones arreu del planeta.

Les persones més desfavorides d'aquesta època històrica continuen essent aquelles que no exerceixen poder sobre els més afavorits de la història: els que acumulen capital econòmic i poder. El poder no és quelcom que posseeixin els governants, les institucions d'un Estat o els grups criminals sinó que són xarxes de relacions personals, econòmiques, polítiques, socials, empresarials, criminals, etc. que travessen tota la societat, els governs i l'Estat a través de les seves lleis, constitucions, pressupostos, partits polítics, etc.

La història de l'exercici del poder en forma d'imperi no canvia, al menys des de l'expansió d'aquest model romà al planeta, només canvien els seus protagonistes. Essent així que, atribuir-se un Estat una postura de gestionar els recursos del planeta i els seus problemes, ve a ser l'imperialisme modern, amb els Estats Units Americans al capdavant i altres potències que es disputen el taulell mundial del poder en la geopolítica actual. En aquest present és urgent aprendre com no caure en la inacció i la desesperança d'aquest paisatge caòtic amb Donald Trump com a cap visible. I per això, confio que hem d'entendre l'estructura de dominació en la qual ens trobem. Reconèixer que estem en un forat

negre en tema d'opressió invisible implica atendre els seus mecanismes de reproducció per dominar a les persones a través del saber artificial que reproduïen altaveus a les xarxes socials. Tot i que la majoria som espectadors en directe del que està passant, alguns altres fan quelcom: donen veu, llum, recursos, estratègies, idees, voluntat i solidaritat. I de tots ells en podem aprendre: dels que lluiten hem après i hem d'aprendre, dels que perden la fe, la voluntat i es deixen vèncer també n'hem d'aprendre.

En aquest sentit, l'educació en política sobre el poder des d'una perspectiva de la pedagogia de Paulo Freire hauria de ser un procés de conscienciació que permeti a les persones llegir críticament la seva realitat i actuar en conseqüència, per transformar-la o per enfonsar-la i fer-se'n responsable. Així, el poder deixaria de ser l'espai dels governants, polítics, criminals i empreses, i es convertiria en un camp de lluita on la ciutadania podria intervenir. Això permetria construir una cultura de participació constant, on la vigilància del poder fos part de la vida quotidiana, com anar a comprar o celebrar el Nadal.

Fins ara, tenim experimentat que la ignorància política és el terreny fèrtil per a l'abús de poder, atès que la indiferència política és funcional a l'autoritarisme, al feixisme i a les dictadures normatives, mentre que la formació política crítica ens permetria entendre les dinàmiques de les relacions de poder i disputar el sentit d'allò comú del bé comú, del mal comú. □

EDUCACIÓ POLÍTICA PER A QUÈ?

PATRICIA MURILLO GUTIÉRREZ

Catalunya – Hondures

Països en desenvolupament (per cert, amb una vida republicana de més de dos segles com Hondures) que, en teoria són un Estat de Dret, a la pràctica tenen un desenvolupament, equitat social i igualtat d'oportunitats escassos. Per tant, les seves realitats confirmen el contrari. Això en detriment de nombroses generacions que dormen la pau dels justos sense haver conegut una vida terrenal digna.

Aquí, al cor d'Amèrica Central que, alhora, és el melic de les Amèriques, la manca de caràcter ciutadà, de valors civils i civilistes i, sobretot, la compassió al proïsme, sumat als antivalors més rancis han convertit diverses democràcies llatinoamericanes, Hondures inclosa, en l'antítesi de l'exercici del poder polític, per cercar la menor infelicitat possible als seus pobles.

Mercadejar una gestió política que tingui enfocaments humanistes i solidaris és l'oferta que, disfressada o obertament, s'ofereix a les masses humanes assedegades de pau i justícia a través dels mitjans de comunicació cada vegada amb millors tecnologies i més impacte.

Això no obstant, quan no hi ha una base, un suport raonat i raonable en educació política, un empoderament dels Drets Humans, del concepte de sobirania popular i d'aspiració plena a l'exercici de les llibertats públiques, els pobles són una presa fàcil dels polítics, o més aviat pseudopolítics, que arriben a ser els més grans depredadors dels seus mateixos conciutadans.

I ja no diguem si s'enxarxen amb les màfies internacionals que tant poden ser les extractivistes que corrompen els recursos naturals com els càrtels organitzats en el tràfic de persones, armes i droga. Creieu-me si us dic que tant les ciutats com el camp estan en mans

dels seus botxins.

I hi continuaran estant. Continuem essent espectadors només de l'esdevenir dels temps atès que persisteixen els canvis maquillats vers un estat de les coses groller, que fa cada dia més rics als rics i empobreix més als que menys tenen.

Heus aquí, doncs, la urgència i és que, com a ciutadans, no hem de seguir esperant el miracle de la multiplicació dels polítics bons i justos. Ans al contrari, ens hem d'autoformar en construir els fonaments d'una vida col·lectiva en la ment de cadascun dels ciutadans americans i d'altres parts. Així, en aquest avançat segle XXI, esdevindrem subjectes veritables del present per construir un destí diferent i possible.

La manca d'una educació política ens impedeix aturar els assaltants del poder a través de tupinades i fa impossible escenaris d'una vida amb més igualtat entre els habitants d'Hondures i d'altres països germans.

I cada vegada hi ha més zombis urbans i rurals que són presa fàcil dels encantadors de serps. D'aquí que no ens sorprenguin les caravanes de migrants, d'aquells que se'n van perquè aquí han perdut l'esperança i per la mateixa inseguretat que genera la desigualtat que fa esdevenir més conflictives i violentes les nostres comunitats.

Paradoxalment, això que he descrit està accelerant les contradiccions i educant-nos a les aules dels carrers i les carències. Una educació que ens ha de fer donar els salts qualitius que permetin, fins i tot amb dolors de part, reinventar-nos com un col·lectiu format en la recerca del Bé Comú que faci més digna la vivència en aquest món terrenal. □

Revisa amb detall el següent dibuix i reflexiona-hi,
personal o col·lectivament.

Què sents des del JUTJAR/SOMIAR?

L'EDUCACIÓ ÉS EL CAMÍ*

JOSÉ MUJICA
Uruguai

Els temes d'Estat deuen ser pocs i selectes. (...) Permeteu-me un petit subratllat:
educació, educació, educació, i una altra vegada, educació.

I amics, el pont entre aquest avui i el nou matí que volem té un nom i es diu educació.

I mireu que és un pont llarg i difícil de creuar. Perquè una cosa és la retòrica de l'educació i una altra és que ens decidim a fer els sacrificis que implica llençar un gran esforç educatiu i sostenir-ho en el temps.

Les inversions en educació són de rendiment lent, no llueixen a cap govern, mobilitzen resistències i obliguen a postergar altres demandes. Però cal fer-ho. Els ho devem als nostres fills i nets. I cal fer-ho ara, quan el miracle tecnològic d'Internet encara està fresc i s'obren oportunitats mai vistes d'accés al coneixement. Jo em vaig criar amb la ràdio, vaig veure néixer la televisió, després la televisió en colors, després les transmissions per satèl·lit. Després va resultar que al meu televisor hi apareixien quaranta canals, inclosos els que transmetien en directe des dels Estats Units, Espanya i Itàlia. Després els telèfons mòbils i després l'ordinador, que al principi només servia per processar números. Cada vegada em quedava amb la boca oberta.

Però ara amb Internet se'm va esgotar la capacitat de sorpresa. Em sento com aquells humans que van veure una roda per primer cop. O com els que van veure el foc per primer cop. Un sent que li va tocar en sort viure una fita a la història. S'obren les portes de totes les biblioteques i de tots els museus; estaran a disposició, totes les revistes científiques i

tots els llibres del món. I probablement totes les pel·lícules i totes les músiques del món. És aclaparador. Per això necessitem que tots els uruguaians i sobretot els uruguaians sàpiguen nedar en aquest torrent. Cal pujar a aquest corrent i navegar-hi com peix a l'aigua. Ho aconseguirem si està sòlida aquesta matriu intel·lectual de què parlàvem abans. Si els nostres nens saben raonar en ordre i saben fer-se les preguntes que valen la pena. És com una cursa en dues pistes, allà dalt al món l'oceà d'informació, aquí a baix preparant-nos per a la navegació transatlàntica. Escoles de temps complet, facultats a l'interior, ensenyament terciari massificat. I probablement, anglès des del preescolar a l'ensenyament públic. Perquè l'anglès no és l'idioma que parlen els ianquis, és l'idioma amb què els xinesos s'entenen amb el món. No podem ser fora. No podem deixar fora els nostres nens. Aquestes són les eines que ens habiliten per interactuar amb l'explosió universal del coneixement. Aquest món nou no ens simplifica la vida, ens la complica.

Ens obliga a anar més lluny i més profund en l'educació.

No hi ha una tasca més gran davant nostre.

***Sobre l'educació. Discurs de José Mujica, president de Uruguai 2010-2015 (fragment)**

SENSE EDUCACIÓ POLÍTICA POPULAR NO HI HAURÀ REVOLUCIÓ

NACHO DUEÑAS GARCÍA DE POLAVIEJA

Granada, Espanya

Des dels anys setanta, patim una ofensiva econòmica a partir de la crisi del petroli, la substitució del keynesianisme pel neoliberalisme, l'eliminació de la paritat dòlar-or i la creació de la Comissió Trilateral. Els noranta, caigut el bloc soviètic, s'hi va donar una volta de clau més mitjançant la globalització (o col·lusió capitalisme financer-noves tecnologies), per intensificar encara més el procés de concentració de la riquesa, atès que segons Jean Ziegler, alt funcionari de l'ONU, l'1% de la població té la mateixa riquesa que el 99% restant.

Per això, s'ha anat duent a terme allò que el sociòleg Carlos Elías Pérez anomenaria «lobotomia intel·lectual», és a dir, tot un rentat de cervell. De cares a la seva aplicació, no només s'ha comptat amb el gruix del poder acadèmic, mediàtic, financer, etc., sinó també amb nombrosos actors com la Fundació Heritage, Hollywood, Warner, CNN, The Economist, X, Meta, Facebook, i un llarg etcètera, entre universitats, fundacions, editorials, *think thanks*, etc.

El procés ha tingut èxit, fins a poder afirmar que l'*establishment* ha aconseguit imposar el seu relat en front dels revolucionaris, possibilitant la desmobilització d'unes, la despolitització d'unes altres, i el descrèdit i la marginalitat del pensament i l'activitat d'esquerres

(entenent per aquestes la mobilització per un canvi econòmic i sociopolític que atenuï la desigualtat per erradicar la pobresa).

No obstant, de cares a l'efectivitat d'aquest rentat de cervell, s'han fomentat actituds i postures com el consumisme, el narcisisme, l'egoisme, i la utilització acrítica de les noves tecnologies i les xarxes socials. Potser per tot això, l'anarco-primitivista John Zerzan sostenia ja el 2001 que fins al 80% dels estatunidencs havia pensat en el suïcidi, degut a formes de vida demencials, i que només el 20% estava lliure de símptomes psicopatològics.

En efecte, a principis dels anys setanta, malgrat l'esclerotització del marxisme i del bloc soviètic, certs conceptes de les esquerres, com la justícia, la solidaritat, l'orgull de pertinença a la classe treballadora, etc. eren presents a la societat, en un context en el qual es debatia sobre la lluita armada, la noviolència, el sandinisme, el pacifisme, els *hippies* o el feminisme.

Avui, en canvi, bona part de la societat, i fins i tot de la joventut, ostenta actituds masclistes, elitistes, racistes, consumistes i individualistes, la qual cosa explica l'auge de les noves extremes dretes, des de Meloni a Trump i des d'Orban a Milei, gràcies entre d'altres factors a l'abandonament dels partits nominalment esquerranosos a la classe

treballadora i a la revolució (abandonament del qual el PSOE espanyol i el Partit Laborista britànic en són clars exponents), com sosté l'economista Vicenç Navarro.

Davant de tot això, les esquerres compten amb uns medis exigus en comparació. I era obvi que amb el temps acabarien perdent l'hegemonia del relat a l'opinió pública. I és que no han après l'exemple d'alguns casos d'educació popular política, entre els quals els quaderns de marxisme de Marta Harnecker, els escrits de teologia popular de Pepe Castillo, la pedagogia alliberadora de Paulo Freire, la lectura bíblica en clau alliberadora a l'interior de les Comunitats Eclesials de Base, els processos formatius dins del MST, o la tasca conscienciadora de músics com Silvio Rodríguez o Residente, i de cineastes com Ken Loach o Michael Moore.

Podem afirmar que sense una renovada i audaç aposta per l'educació política popular no hi haurà revolució. I és que, com sosté Joao Pedro Stédile, abans d'alliberar la terra cal alliberar la ment. Hegel sostenia que *«l'esclau perfecte és el que pensa amb el cap de l'amo»*, i el propi Napoleó Bonaparte, que era un tirà però no pas un idiota, que *«el poder de l'espasa poca cosa pot fer davant del de la ploma»*.

Per això Frei Betto porta insistint tant en la necessitat de l'educació política. I és que la revolució cultural ha de ser prèvia i simultània a la revolució social. Així, l'actual estancament de les esquerres llatinoamericanes en la present dècada, que guanyen eleccions però amb prou feines transformen (Lula, Petro, Arce, Boric...), a diferència de les mateixes esquerres de

les dues dècades anteriors (Chávez, Correa, Evo...) que no només guanyaven eleccions sinó que transformaven (segons la CEPAL, a la *«dècada daurada»* fins a 100 milions de llatinoamericans van sortir de la pobresa), es deu a que han desatès l'educació política popular.

Juan Carlos Monedero se'n queixa amb raó, afirmant que els partits són mers engranatges electorals. I contra això planteja el concepte de partit-moviment, que inclou la mobilització de masses en moments delicats com cops d'Estat, el caràcter participatiu horitzontal dels militats i, per descomptat, l'educació política popular.

No en va, Rafael Correa analitza el que anomena *«síndrome de Doña Florinda»*: gent que, en havent sortit de la pobresa, adopta actituds pròpies de les oligarquies, esdevenint classista, individualista i insolidària. Aquest mandatari s'ha preguntat on és, a l'hora de votar, tota la gent que va sortir de la pobresa. Podríem respondre que desactivada i lobotomitzada, per l'absència d'educació política.

Davant d'això, els nostres moviments i col·lectius s'han de centrar en aquesta educació, alhora que han de pressionar els partits d'esquerra per incloure-la entre les seves principals activitats. Si de debò volem fer la revolució, hem de crear una estratègia intel·ligent i barata, que compti amb voluntaris, xarxes socials, mitjans alternatius de comunicació, textos i vídeos pedagògics, així com recursos culturals com el cinema, la música i la poesia. No en va, segons José Martí, *«trinxera d'idees és més útil que trinxera de pedres»*. □

L'ANTÍDOT CONTRA LA INTERNACIONAL DE L'ODI

ALBA SIDERA
Catalunya

Els últims anys hem assistit a un ascens arreu del món de polítics i partits d'extrema dreta. Els seus discursos han sortit de la marginalitat i ara ja ocupen la centralitat del debat públic de les idees; els seus líders han esdevingut populars i han obtingut el poder o condicionen governs de nord a sud. Donald Trump i Elon Musk als EUA, Giorgia Meloni i Matteo Salvini a Itàlia, Javier Milei a Argentina o Alice Weidel a Alemanya no són fenòmens aïllats, sinó que estan interconnectats. Formen una internacional de l'odi que rema perquè el món sigui un lloc més hostil per a les classes populars. Volen un món on la gent tingui por dels seus veïns, on regni la desconfiança, la mesquinesa, la crueltat i la llei del més fort. Aquest és el camí cap a l'autoritarisme reaccionari: l'extrema dreta atia la por a l'altre, al diferent, per presentar-se com l'única solució contra el problema que ells mateixos han creat o engegantit.

En un hotel de Potsdam, a Alemanya, no gaire lluny de Berlín, a finals de 2023 hi va haver una reunió entre els principals ideòlegs neonazis, encapçalats per Martin Sellner, influents empresaris del país i dirigents del partit d'extrema dreta Alternativa per Alemanya (AfD). Gràcies a una investigació del portal periodístic Connectiv vam poder sentir com els líders neonazis instruïen els polítics d'AfD i planificaven expulsions massives de milions d'alemanys segons el seu origen ètnic. N'hi diuen «reemigració», és a dir, dur a terme deportacions forçades i massives de qualsevol ciutadà amb origen estranger per tal de «purificar la raça». Un concepte inspirat en el nazisme històric, que l'extrema dreta intenta que es posi de moda aquest 2025.

Alguns empresaris presents a la reunió, fills de les famílies més poderoses de la zona, es queixaven que els drets humans serien un obstacle per poder dur a terme el projecte de «reemigració». Els polítics d'AfD els tranquil·litzaven: ja se n'ocuparien ells, de modificar les lleis i fer que la resta de partits els compressin les seves posicions. Sellner els va explicar que tenien estudiat que calien com a molt deu anys més de «batalla cultural», és a dir, de dretanitzar el clima d'opinió i demonitzar la immigració perquè les idees inspirades en el nazisme puguin esdevenir socialment acceptables. I per això, va concloure, és imprescindible dedicar molts diners a continuar promocionant les seves idees als mitjans i a les xarxes. Atiar l'odi per, de mica en mica, fer tolerable el que ara ens resulta inacceptable. Tal com podem veure als EUA amb Trump i la seva deshumanització dels immigrants, criminalitzats i deportats sense cap respecte dels drets humans.

L'estiu abans que Trump fos elegit de nou president dels EUA, l'home més ric del món va entrar en escena per la porta gran. Musk es va dedicar a fer una gran campanya a la xarxa social de la seva propietat, X, per atiar el racisme i la xenofòbia promocionant notícies falses que criminalitzaven la immigració, i va donar suport explícit no només a Trump sinó a AfD, Meloni, Salvini, Milei i tota la internacional reaccionària. Mentre compartia mentides que assenyalaven els immigrants com a animals violents i perillosos que haurien de ser expulsats en massa, Musk assegurava que «és inevitable que hi hagi una guerra civil a Europa».

L'efecte d'aquella campanya de criminalització contra la immigració va ser estrepitós; a l'estat

espanyol, per exemple, segons el CIS el setembre del 2024 la immigració va passar, de cop, a ser el primer problema per als ciutadans; per sobre de la desocupació, la crisi de l'habitatge o les guerres. Tres mesos abans, la immigració ocupava la novena posició. Al Regne Unit, Musk va intentar atiar una revolta popular contra els immigrants arran d'una notícia manipulada d'un assassinat de criatures, i es van viure setmanes de pànic en què força persones d'origen estranger van optar per no sortir de casa per por a patir agressions.

La segona era Trump ha suposat una empena per totes les extremes dretes del món, que fan equilibristes entre defensar els interessos dels seus respectius països i riure-li les gràcies al magnat per tal de no ser exclosos de la internacional reaccionària. El que passa als EUA marca el destí de milions de persones. Trump i Musk no amaguen la voluntat de legislar per fer més rics els rics i deixar les classes treballadores més desemparades. Retallar serveis públics i desregular encara més el mercat. El mateix que fa a Argentina Milei, fervent admirador de Trump, que va acabar el 2024 a la festa anual del partit de la italiana Meloni, com a convidat d'honor. La *premier* italiana, cofoia, el mateix dia que se sabia que el govern argentí deixava sense medicaments gran part dels jubilats del país, molts d'ells obligats a tornar a treballar amb

vuitanta anys per sobreviure, va assegurar que Milei és un referent i li va regalar la ciutadania italiana.

Si res no canvia, el món es dirigeix cap a un agreujament dels desequilibris socials i econòmics mentre es retallen drets que han costat dècades de lluites, com ara la sanitat i l'educació públiques, la lliure circulació, la llibertat d'expressió... És el que passa quan l'extrema dreta, sempre al costat dels més forts, arriba al poder: que el conjunt de la societat esdevé menys lliure i més pobre. I és que, com ens recorda la filòsofa brasilera Marcia Tiburi —exiliada a París per les amenaces rebudes de l'entorn de Jair Bolsonaro—, «el feixisme és l'odi als pobres».

En un moment en què els grans consensos de la humanitat, com els drets humans, estan en qüestió, cal recordar que la història ens ha ensenyat que la democràcia no desapareix d'un dia per l'altre, sinó de mica en mica, i gràcies als que miren cap a una altra banda. Lìliana Segre, supervivent italiana de l'Holocaust, deportada a Auschwitz per ser jueva, sempre explica que el pitjor record de tot el que va patir és la indiferència que va viure al seu voltant mentre es gestava l'horror. Com que la indiferència és la condició necessària per al feixisme, hauríem de fer que l'empatia cap al pròxim en sigui l'antídot. ▣

PARAULES DE FIDEL CASTRO

“La fe dels pobles no es desperta amb promeses, ni amb teories, ni amb retòrica: la fe dels pobles es desperta amb fets, amb realitats, amb solucions veritables”. (Fidel Castro a la Sisena Sessió Plenària de la Reunió dels 21, a Buenos Aires, Argentina, el 1959).

“Sembrem fe i estarem sembrant llibertats; sembrem alè i estarem sembrant llibertats; sembrem solidaritat i estarem sembrant llibertats”.
(Castro en un discurs a Central Park de Nova York el 1959).

“La força del poble està en la seva unió; la força del poble està en la seva majoria”.
(Castro 1960).

EDUCACIÓ POLÍTICA DES DE LA REALITAT DE LES TREBALLADORES DE LA LLAR I LES CURES

ASSOCIACIÓ DE TREBALLADORES DE LA LLAR I LES CURES DE SARAGOSSA

Espanya

"Sou i tracte dignes", "cap persona és il·legal", "volien braços, van arribar persones", "perquè, sense nosaltres, no es mou el món", "regularització ja!", "treball d'interna, esclavitud moderna", són frases que decoren el local de l'Associació de Treballadores de la Llar i les Cures de Saragossa. També són lemes que ens acompanyen en les manifestacions. Sorprenen arribar a un espai comunitari tan acollidor i trobar aquestes frases. Denúncies i posicionaments clars, pintats a mà, i tan plens de colors com la diversitat de dones que formen part de l'organització.

Partim del fet que som dones del Sud global, en la seva majoria llatinoamericanes, que ens hem vist obligades a migrar cercant oportunitats per millorar la nostra vida i la de les nostres famílies. Les grans desigualtats que vivim en diferents territoris a causa del capitalisme neoliberal ens ha empès a l'exili i a formar part de cadenes globals de cures.

En aquest context, el capitalisme, que considera la terra i les persones com a mera mercaderia, també s'encarrega de fomentar la competència. I, en conseqüència, es promou una educació mancada de valors comunitaris que estiguin al servei de la

humanitat. Aquesta educació individualista ens adoctrina també a nosaltres, de tal manera que pensem que tot allò que aconseguim és pel nostre esforç personal i no té res a veure amb les realitats que ens envolten.

Les dones estem a dins de tot aquest entramat de poder econòmic que ens obliga a migrar, a treballar en les cures, en les feines històricament invisibilitzades i poc reconegudes. Estem travessades pel racisme estructural, pel patriarcat, pel colonialisme. En arribar a aquest territori és difícil poder obtenir els papers degut a la llei d'estrangeria, que t'obliga a treballar sense uns drets mínims, en uns treballs de semiesclavitud, on moltes companyes no tenen vida pròpia.

Des de totes aquestes situacions ens organitzem, perquè considerem important lluitar juntes i comptar, també, amb el suport d'altres organitzacions germanes.

Volem que les cures siguin el centre de la vida i que es reconegui que nosaltres tenim dret a ser cuidades.

L'educació política per a nosaltres és un procés de politització de tots els aspectes de la vida quotidiana, dels afectes i dels sentirs. No només en les formes específiques

sobre com ens relacionem, sinó també en la reflexió sobre el lloc que ocupem. Quan polititzem generem processos de presa de consciència i això té un valor grandios, atès que són el cor del record i de la memòria de per què fem el que fem.

En paraules de la nostra companya Karen Urrutia:

«En una societat en la qual les desigualtats avancen a passes de gegant, no podem adormir-nos a les branques de l'educació política. Podem reinventar-nos cada dia, fer autoanàlisi, què aportem a una societat per canviar aquestes desigualtats? En fem prou amb les nostres accions col·lectives per crear consciència? El que està clar és que aquesta lluita per la dignitat humana, pels drets, per la justícia social, només es pot guanyar si caminem juntes. Si deixem de banda els interessos personals i vetllem pel bé comú, pels menys afavorits, pels oblidats. Reconèixer que la política forma part del nostre dia a dia i viure, des del moment en què ens fan mal les injustícies, però no n'hi ha prou amb sentir-ho.

Seguir construint juntes la política de la justícia social no és una opció, és un deure.»

Després d'aquestes reflexions, ens n'han sorgit algunes altres que són crides a l'acció per treballar l'educació política:

- Seguir construint espais de dones, perquè en mantenir-los hi ha una intencionalitat política. Necessitem més llocs segurs per habitar i omplir de desitjos, per cuidar-nos i per sembrar realitats noves.

- Partir de les nostres pròpies veus i de les realitats que vivim. Això que em passa a mi, li passa a més gent? Educar-nos políticament amb altres també és recuperar-nos del dany que ens han fet, aprendre de l'altra, escoltar molt i també explicar-nos a nosaltres mateixes.

- Ser generoses i humils personalment i col·lectiva. Agrair els processos col·lectius i personals que fan que estiguem avui aquí, a tots els referents que atresorem en el cor, que van dedicar-nos temps i vida.

- Formar-nos per tenir més coneixements i eines: formar a d'altres i formar-nos amb altres. Per exemple; iniciatives com l'Escoleta Política, la Formació de formadores en drets laborals i estrangeria, i el treball de coordinació política amb totes les organitzacions germanes, com Territorio Doméstico, que ens han obert camí, sostingut i ensenyat tant.

- Revisar-nos com a col·lectiu, cíclicament, afrontar els conflictes i assumir els seus costos. Trencar les lògiques imperants que es produeixen inconscientment en allò relacional i allò organitzatiu.

- Construir relacions de confiança, amb tota la seva complexitat, apostar pels vincles, pels desitjos treballats en comú i per les aliances amb altres col·lectius i xarxes.

I, en definitiva, que aquestes crides ens ajudin a entendre que la nostra lluita és molt més que aconseguir fites. Es tracta més aviat d'una llavor d'un altre món possible. De què servirà que el món canviï si no canvia la mentalitat de les persones? Com a societat hem d'obrir aquest diàleg i fer-nos-en responsables. Per contribuir a aquesta causa global, nosaltres seguirem amb **les nostres incidències polítiques** a les institucions, al carrer i en diferents espais per visibilitzar i conscienciar que totes les persones tenim dret a cuidar i a ser cuidades dignament.

Seguirem enxarxant-nos, enfortint-nos amb les xarxes de suport i lluitant per la justícia, des de la realitat de les treballadores de la llar i les cures. □

HOSPITALITAT SEMPRE

ESTEBAN TABARES CARRASCO

Espanya

La presència de persones migrants origina noves necessitats de tota mena i reclama la seva participació en igualtat en la vida comuna, fins que siguin considerades ciutadanes amb plens drets en tots els àmbits. No obstant, les minories ètniques o culturals generalment són considerades a tot arreu com a població de segona categoria. Davant de la immigració, totes les societats d'arribada han de decidir entre: Hostilitat? Hospitalitat?...

«L'hospitalitat no s'esgota en la primera acollida, a curt termini, o en l'ajuda d'emergència, sinó que requereix processos que acompanyin vers l'autonomia i la inclusió plenes. I això suposa temps. Sostenir l'hospitalitat permet anar més enllà del gest d'obrir la porta i exigeix donar temps per tal que les persones adquireixin poc a poc aquells instruments que els permetin de ser mestresses de la pròpia vida i decidir sobre el seu futur» (Quadern Cristianismo y Justicia, 227).

La dura i tossuda realitat política, econòmica i social ens mostra que a les persones migrants «les necessitem, però no les volem ni les desitgem a prop». Les actituds racistes s'estenen i els prejudicis xenòfobs corren per les xarxes socials, les pantalles de televisió, els argumentaris de tertúlies de polítics o de creadors d'opinió massiva. Uns i altres obliden que aprofundir

en democràcia és reconèixer i acceptar la convivència plural i compartir un mateix territori de vida. És aprendre a viure la llibertat al servei de la inclusió social i viure la igualtat al servei de la diversitat. Si no avancem en aquesta doble direcció podria succeir (o ja succeeix realment?) allò que presagiava l'escriptor Rafael Sánchez Ferlosio en aquest poema tan dur:

*Vendrán más años malos /
y nos harán más ciegos;
vendrán más años ciegos /
y nos harán más malos
Vendrán más años tristes /
y nos harán más fríos;
y nos harán más secos /
y nos harán más torvos.*

En immigració no es tracta només de fer polítiques d'admissió més flexibles, o d'ampliar les ajudes socials per als qui arriben com a nous habitants. A més d'això i molt més, cal anar vers un *canvi radical* en el concepte d'Estat. Com configurar jurídicament un Estat actualment amb una diferent realitat sociològica en la seva població, que ara és més pluriètnica i pluricultural? Qui ha de ser avui dia membre de ple dret d'un Estat? Pot haver-hi una veritable integració sense una prèvia i real igualtat jurídica?...

Les anomenades polítiques d'integració han de tenir com a meta «*la igualtat en els drets*», tant els drets civils com els socials, econòmics, culturals i polítics. En aquest sentit no oblidem que «*La qüestió que ens planteja la immigració no és com inserir en el nostre "ordre de coses" (la lògia del Mercat) aquells que venen a nosaltres, que sempre es concreta en quins canvis han de fer ells. Sinó també, i sobretot, que les migracions ens fan comprendre que és precisament aquest "ordre de coses" el que ha de canviar*» (Javier de Lucas). Conviure en igualtat amb els nostres nous veïns vinguts de llocs llunyans, també ens ajudarà a recuperar les millors dimensions de la nostra identitat com a humans amb humanitat.

L'hospitalitat, un principi ètic bàsic

«*Quan es pot saber que acaba la nit i comença el dia?*», van preguntar els seus deixebles al mestre. I aquest els va respondre: «*Quan mirant a la cara d'un home qualsevol, te n'adonis que és el teu germà. I és que si no som capaços de fer això a qualsevol hora del dia, és sempre de nit*» (Midrash, tradició jueva).

Davant de la immigració com a fet global i mundial la virtut de l'hospitalitat avui està molt qüestionada. Fins i tot la mateixa paraula «hospitalitat» ja planteja una dificultat, car etimològicament prové del llatí «hospes» (=hoste) que té la mateixa arrel que «hostis» (=enemic). És que un hoste pot representar una amenaça real fins a convertir-se en enemic? Quins perills hi ha en l'hospitalitat? «La civilització haurà donat un pas decisiu —es pot dir que el «seu» pas decisiu— el dia en què l'estranger passi de ser enemic a ser hoste, és a dir, el dia que la comunitat humana hagi sigut creada» (Jean Daniélou).

Es mira l'arribada de migrants i refugiats

amb recel i alarma, com una invasió d'«il·legals» amenaçant el nostre benestar i cohesió social. És un tema recurrent en els mitjans de comunicació i en el discurs de dirigents polítics que cerquen un aplaudiment social i vots. No obstant, la realitat és que «*Els immigrants no són un perill, sinó que estan en perill*» (Santine Mantugulu).

A tots els pobles antics, especialment entre nòmades i gent del desert, i a totes les religions, l'hospitalitat sempre va ser una virtut central i una pràctica comuna. Quan diem a algú que arriba: «*queda't amb nosaltres*» i compartim taula i sostre, estem obrint el camí per al reconeixement de l'«alteritat». Si ho volem així, la convivència amb les persones migrants pot ser «*Una veritable escola de l'alteritat*» (Mantugulu). Pot ser, també, una experiència d'entesa recíproca, més enllà de les diferències mútues, si obrim la porta i superem les pors i recels davant «els qui són d'una altra manera».

Ara, l'hospitalitat —si és que algun cop n'hi va haver— s'ha esmicolat atès que només hi ha espai per a la competitivitat. Qui no pugui «pagar», no es pot «allotjar» en el món globalitzat. No obstant, la mundialització podria i hauria de ser una altra cosa: el principi d'una hospitalitat capaç de reinventar noves formes socials i econòmiques afavoridores de la felicitat humana, mitjançant un repartiment equitatiu dels béns i un apropament entre els humans, ara com a ciutadans del món. Així doncs, «*Què ens queda? Què queda quan no queda res? Això: que siguem humans entre humans; que romangui entre nosaltres allò que ens fa humans*» (Maurice Ballet). □

EXPLICAR LA HISTÒRIA DES DE BAIX, FER-HO DES DE LA SOLIDARITAT

PABLO ACEÑA DE MESA

Torrejón de Ardoz, Espanya

El concepte de la Solidaritat neix el segle XIX, encarnada en el moviment obrer, que va materialitzar la unió de molts explotats davant d'uns pocs acaparadors dels mitjans de producció. Més endavant, irromp la segona Solidaritat, desenvolupant l'Estat del Benestar (lamentablement només als països del Nord), sorgit de les lluites i l'enfortiment del moviment obrer juntament amb l'arrelament del socialisme, que va institucionalitzar determinades lleis socials que van començar a protegir la classe obrera, fins que Thatcher i Reagan en van dissenyar la demolicció, des d'un neoliberalisme salvatge que ens ha dut al dramàtic present, on la involució política i reaccionària augura temps foscos.

Un dels 11 principis de la propaganda nazi creada per Goebbels, el de la vulgarització diu: «Tota propaganda ha de ser popular, adaptant el seu nivell al menys intel·ligent dels individus als quals va dirigida. Com més gran sigui la massa a convèncer, més petit ha de ser l'esforç mental a realitzar. La capacitat de les masses és limitada i la seva comprensió escassa; endemés tenen gran facilitat per oblidar».

Potser és aquí on rau la causa del triomf de Trump, Milei, Netanyahu, Bukele, Meloni, Orban o altres figures extremadament perjudicials per a la Humanitat, perquè han

sabut construir un relat totalment fal·laç i simplista, que afavoreix els interessos d'uns pocs; sorprenentment assumit «democràticament» per les pròpies víctimes de les seves propostes. Aquests personatges i tot el sistema que els recolza representen la Caquistocràcia, que és el govern dels Estats controlat per les persones més ineptes, incompetents i cíniques, que actuen amb falsedat, desvergonyiment i descaradura; aplicant polítiques de psicòpates.

Davant d'això, però no només per això, cal treballar per construir un relat carregat de veritat, alliberament i esperança. Aquesta narrativa ha de partir del diàleg de múltiples mirades, posant en el centre la Solidaritat, que acabi amb els mantres del neoliberalisme, sintetitzats a partir de Naomi Klein en «La doctrina del shock»: retallar despeses socials, desregular i privatitzar. Alguns d'aquests discursos alternatius sorgeixen de la lluita ecologista, el pacifisme, el feminisme, el sindicalisme, els drets humans, les migracions, l'economia, els partits polítics, els moviments religiosos, els pobles originaris, així com d'altres activismes encara per néixer. Aquest relat s'ha de basar en veritats sòlides, analitzant la història de la Humanitat com un procés que camina vers la nova Solidaritat, esquitxada de referències com aquestes:

El maig de 1978, **Marianella García Villas**, fundadora de la CDHES —Comissió de Drets Humans d'El Salvador— va ser detinguda en el transcurs d'unes manifestacions camperoles. Va ser torturada i violada per primera vegada. En ser alliberada, plena d'odi i desig de venjança, es va adreçar a **Monsenyor Romero**, demanant-li una arma per revenjar-se. Romero va veure en el seu drama el de milers de dones. Va plorar amb ella, la va abraçar i la va acompanyar fins que la Marianella va decidir que per aquell camí no trobaria pas la solució. La va trobar en una major determinació de la seva lluita pels DH. El 13 de març de 1983, als 34 anys, va ser assassinada després de patir greus tortures infligides per l'exèrcit que la va capturar mentre recollia proves de l'ús de napalm contra la població civil. Van matar una persona, però la llavor organitzativa que ella va sembrar va continuar donant fruits. Aquest és un exemple sobre el sentir amb l'altra persona, acollir-la, abraçar-la, acompanyar-la i recolzar-la; condicions inherents a la Solidaritat.

A la carta de comiat del **Che** a les seves filles i fills, els diu: «Sigueu sempre capaços de sentir profundament qualsevol injustícia comesa contra qualsevol, a qualsevol lloc del món. És la qualitat més bonica d'un revolucionari». Tot un llegat d'educació política i Solidaritat.

Durant el seu darrer discurs, en un context de vagues, **Luther King** proclama: «Quan els esclaus s'uneixen, aquest és el començament per sortir de l'esclavitud. Ara, doncs, mantinguem aquesta unitat». Ell ens trasllada la importància de la lluita de classes com a element impulsor de la Solidaritat.

Durant els anys de la seva joventut

dedicats a la lluita per la Justícia i en contra del dolor que patia el seu poble, a través de la guerrilla salvadorenca, **Alicia Pacas** va tenir moments de desesperança que van ser superats gràcies a rebre notícies que fora del «paisito» hi havia gent i organitzacions que recolzaven la seva soledat, solidaritzant-se amb les seves lluites i difonent la seva realitat.

La Solidaritat és fer-se càrrec de la realitat dels qui pateixen, assumir-la com a nostra, parar-ho tot per escoltar i deixar-se interpel·lar, superar anàlisis reflexives i paralitzants que ens converteixen en excel·lents forenses de la realitat, per practicar la medicina preventiva, i celebrar la nostra rebel·lia carregant-nos d'energia, per exigir mecanismes solidaris institucionals alhora que la nostra existència queda marcada per la Solidaritat on la paraula clau és trobada. Caminem fent-ne una pràctica imaginativa, comunitària, introduint en el nostre relat valuoses eines com la memòria individual i col·lectiva; l'humor i la ironia capaços de desestabilitzar els poderosos; la protesta per l'ús de la tecnologia per manipular ments i cors; la proposta de creació i posada en marxa d'infraestructures digitals públiques que superin la dependència de les tecnologies privades i que fomentin valors acordats a partir d'un diàleg democràtic de qualitat; la Cultura com a eina generadora de valors, a través del cinema (Hollywood transmet constantment imperialisme i alienació), llibres, cançons, poemes, pintura, etc. I, sobretot, planificar i implementar accions formatives en diversos nivells, per incidir en el desenvolupament de la consciència de la Humanitat i la consciència del poder transformador que ens és inherent quan ens organitzem. □

COLONIALISME I REPRESENTACIONALITAT: COM PENSAR, SENSE SUBALTERNITZAR ELS POBLES ORIGINARIS?

CRISTIÁN MUÑOZ VERA

Xile

Introducció

Pensar críticament les raons que van anar generant el complex estat actual del «món indígena» en matèria de pauperització, exigeix analitzar «la representació de l'altre des d'una visió de colonialitat».

Aquesta interacció social, que s'ha mal anomenat «trobada entre dos mons», en la qual la cultura indígena i l'occidentalitat s'intersequen per construir la societat llatinoamericana, ens permet, com ahir, interpretar l'imaginari d'allò «aborigen» com a inferior i avui continuar-ho reproduint.

En conseqüència, comprendre les connexions entre representació i colonialitat, permetrà no només entendre el futur d'una relació desfavorable per a una de les parts, sinó també visualitzar formes de superació del racisme instal·lat en la posició dominant.

Colonialitat i imaginació subalternadora

«Els indis són éssers inferiors i la seva eliminació no és un delictes, sinó una selecció natural». José Manuel Pando

Una de les característiques essencials de la colonialitat és la seva autorepresentació de superioritat; racisme que cerca convertir l'altre a la seva imatge i semblança; en fi, subalternar-lo.

La categoria de subaltern pot vincular-se a la teoria política de Gramsci i, en

particular, al seu text *Quaderns de la presó*. En aquell context de les seves descripcions socials, la paraula «subaltern» referia tot el que aparenta un rang inferior a una altra cosa. A més, es pot aplicar a qualsevol realitat humana vinculada amb situacions de domini en les diferents formes d'interacció social i no únicament a les de classe.

Quan Edward Said va escriure un concís prefaci per presentar una selecció de reflexions als historiadors del *Subaltern Studies*, publicat a Oxford el 1988, va definir la paraula subaltern, tant en termes polítics com intel·lectuals. D'aquesta manera, «subaltern» vindria a indicar la dinàmica històrica, social i cultural entre la classe hegemònica i el conjunt de persones que sotmeten el vulnerat per mitjans tant coercitius com ideològics.

Sobre la imaginació de l'indígena com a subaltern, Arturo A. Roig, en reflexionar sobre el llibre *Ariel* de José E. Rodó, qui referint-se a Humboldt i Chateaubriand, respecte de les seves descripcions dels nadius i paisatges americans, afirma que aquesta mena de representacionalitat (en els europeus) no expressa una exaltació de l'Amèrica Llatina, sinó que més aviat elabora un recurs literari des d'allò «exòtic» i, per tant, només és una expressió estètica carregada d'ideologia colonialista.

En conseqüència, la representació colonial

no és altra cosa que racisme, la violència del qual no es redueix a l'esclavització de l'indígena sinó a la subalternació del seu «món». Per això, tots els elements de la cultura indígena —coneixements, llenguatge, religiositat, etc.— són categoritzats de «salvatges» i, per tant, han de ser «superats» per la nova cultura hegemònica, l'occidental.

Resistir la subalternació

«La utopia és a l'horitzó. Camino dues passes, ella s'allunya dues passes i l'horitzó se'n va deu passes més enllà. Aleshores, per a què serveix la utopia? Per això, serveix per caminar». Eduardo Galeano

Un cop mostrat que el món indígena a Amèrica Llatina ha sigut imaginat com a subaltern, cal fer-se la pregunta: es consideren els pobles originaris subalterns?

En el llibre *Visible: We Pelon* que reuneix una sèrie d'entrevistes realitzades a 21 maputxes residents a Xile i que es mouen per àmbits culturals diversos (art, ciència, educació i mitjans de comunicació); aquests personatges reconeixen el seu origen ètnic i el defensen, instal·lant la rellevància que posseeix per a la construcció d'una comunitat ètnica l'enfortiment de la representació que projecta l'indigenisme en una societat que pretén bregar amb la discriminació a les diferències. L'interès en aquest llibre ve per la seva capacitat de potenciar la visibilització del món indígena en una representació que supera la vella idea de l'indígena «a peu pelat».

Avui podem, cada vegada més, observar un alt nombre d'indígenes que manifesten orgull per la seva cultura d'origen i estan assumint llocs de lideratge i influència en la construcció social, no només de la seva ètnia, com són els casos de Rigoberta Menchú,

Elisa Loncón o Eleazar López, entre d'altres. Al mateix temps podem constatar com una sèrie d'agrupacions indígenes que lluiten per demandes reivindicatòries es preocupen per la causa dels drets indigenistes.

Aquesta capacitat de resistència permet, per exemple, avenços en matèria intercultural amb un alt impacte en el camp educatiu. D'aquí que avui existeixin variats programes d'Educació Intercultural i revitalització de llengües originàries; esforços que projecten noves formes de superar la subalternació imaginada per la colonialitat.

Conclusió

Ara bé, el fet que actualment hi hagi exemples de reivindicació i valorització positiva envers allò indígena, ja dona per resolt el tema de la subalternitat indígena? De cap manera! Sense anar més lluny, el 8 de novembre de 2024 va desaparèixer una dona maputxe, Julia Chuñil C., a la regió xilena de Los Ríos. Un cas de lesa humanitat degut a les amenaces que va rebre pel seu activisme en defensa del seu territori.

Cal fer una menció especial davant d'aquesta desaparició, la gairebé nul·la cobertura que els mitjans de comunicació oligopolístics de les cadenes de televisió han realitzat sobre la tragèdia. A diferència dels esforços de diverses agrupacions socials que, a dia d'avui, continuen reclamant amb la demanda, «On és la Julia Chuñil?».

En aquest sentit hem de reconèixer que les ètnies ameríndies que van experimentar una exclusió fatal continuen sota l'amenaça de ser subalternades. D'aquí la rellevància de la resistència per part de pobles originaris. Els cal, tanmateix, el suport de no indígenes per construir aquell «bon viure» que una sensibilitat *pachasòfica* pot somiar en compromís, equilibri i justícia. □

L'EDUCACIÓ POLÍTICA I ELS JOVES

LLORENÇ PLANES

Bagà, Catalunya

A la classe un grup de joves de 18 a 27 anys formen un semicercle. Estudien Animació Sociocultural. La professora projecta a la pissarra la façana d'un temple grec. En el frontispici del temple hi figura: *El meu pensament* i a les quatre columnes que el sostenen hi ha un escrit en vertical a cadascuna: *Justícia social, Diversitats, Governança, Ecologia*.

La pregunta que fa és: Teniu una opinió precisa de l'ideal en cadascun d'aquests temes? Expresseu-la i debatem-la. La dinàmica de la classe passa per una roda d'opinions i després un debat. La majoria d'estudiants són capaços de comunicar un pensament força definit a propòsit de cada temàtica. En general quan el debat s'aprofundeix, apareixen desavinences, incoherències i discussions. Tot molt normal. Ric en matisos. Representatiu de la complexitat. En general conflueixen en propostes d'una certa radicalitat cap a una visió que podríem catalogar d'esquerra alternativa amb les contradiccions pròpies del procés de construcció del pensament autònom en què es troben. En general s'expressa indignació d'allò que passa en el nostre món i allò que seria l'ideal.

En una segona sessió titulada *De la indignació a la mobilització* als mateixos estudiants se'ls demana que proposin camins per a incidir en les polítiques. A mode orientatiu disposen d'un *mapping* amb

paraules de gruix diferent amb expressions com: Protesta, afiliar-se, associacions, partits polítics, assemblees, lectura de textos, parlament, govern municipal, govern nacional, govern estatal, acció política, participació, comunicació, xarxes, vagues, mobilització, votar... La dinàmica és la mateixa; una roda d'idees i debat. En aquesta ocasió es produeix una opinió quasi unànime: facis el que facis no hi ha res a fer. Si et mobilitzes probablement hi perds. Votar no serveix de res. Ficar-se en un partit és entrar en un món autopoiètic, una estructura tancada. La política és una manera de viure i no pas un recurs per a facilitar la convivència i arreglar les coses.

El conreu de les idees, treballat en la primera sessió, és prou acceptable malgrat la dispersió i la constant tendència cap a un discurs correcte al costat d'una praxis que el sol contradir. En canvi la formació en el camp de la participació democràtica és nul·la i es veu com un camí si no impossible molt enrevessat. No hi ha atractiu en la política.

La formació en la política és, sense dubte, un punt feble en l'itinerari educatiu obligatori en qualsevol país exceptuant-ne —potser— alguns. És l'exemple més il·lustratiu de com n'és d'essencial la pràctica en l'àmbit no formal i informal. De poc serveix allò que en una classe puguem treballar, si no hi ha una correspondència fora de les aules. L'entorn educa.

A l'escola, institut o universitat podem formar, informar, documentar, exemplificar i fins i tot practicar qualsevol disciplina, però tots aquests aprenentatges entenem que han d'estar relacionats amb la quotidianitat. La participació en associacions, agrupaments, clubs, ateneus, àmbits laborals, aficions compartides, partits polítics o qualsevol col·lectiu permetria posar en pràctica les competències i conceptes apresos d'acció i participació, però molt pocs joves mostren pertinença o referència a algun d'aquests àmbits de pràctica social i política. Per altra banda, l'activitat ciutadana informal, que conforma un medi educador tremendament potent per la normalització de conductes i pràctiques, actua sovint en sentit contrari. Per culminar un procés d'aprenentatge polític hi hauria d'haver un marc de propostes que convidessin el jove a formar part de la mateixa estructura participativa del país on viuen.

Hi ha pocs llocs al món on són habituals els canals de participació en assemblees que tenen una incidència en com es governa la comunitat i poquíssims estats on es pot prendre partit en les decisions a mode de consultes sobre qualsevol dels temes a resoldre: ecològics, lingüístics, culturals, d'igualtat...

Així doncs, és la mateixa (no) proposta política, la que ha foragitat els joves i la població dels camins de la governança, i d'aquesta manera cada cop es percep com un món més allunyat del ciutadà.

Els joves han mostrat una mirada crítica i dels centres de formació podem treballar amb garanties d'aconseguir un esquema de pensament propi per a cadascú. Lliure. En la implicació la cosa canvia. Cap d'aquests

nois i noies no han viscut moments engrescadors de mobilització. Ni han viscut un 15-M (mobilització dels indignats, de tipus social a l'Estat espanyol per promoure una democràcia participativa), ni tan sols un procés (conjunt d'esdeveniments per a l'autodeterminació de Catalunya) com a joves. I quan esmentem aquests moviments sempre són sinònims de fracàs i inutilitat. En fer-los veure altres avenços en matèria de feminismes, lluita contra el racisme, d'inclusió o l'avenç en l'acceptació de les diversitats nacionals, ho accepten però posen l'accent en les mancances i no tant en l'evolució positiva que hi ha hagut. Les revolucions cubana o nicaragüenca, per exemple, són vistes com una distòpia: Països, pobres, sense llibertat i amb unes dictadures sanguinàries. En definitiva, els joves amb els quals he intervingut, veuen l'acció política com a quelcom negatiu.

On hi ha l'esperança doncs? Potser en propostes alternatives comunitàries, on els petits èxits són possibles i comprovables? L'agrupació per incidir en temes socials, culturals i de justícia propers com ara lluitar contra els desnonaments, la recuperació d'espais naturals, cooperar en el comerç, o en el cas de Catalunya recuperar i difondre la llengua pròpia, o l'anhel de ser un estat... Aquí hi pot haver un escenari que conformi un marc de participació juvenil de quilòmetre zero que faciliti que quan als centres treballem la participació política, no compartim conceptes buits, deslligats de tot i impossibles ja no de practicar, sinó d'entendre. Aquests petits i poderosos canvis, aquest compromís amb allò proper, poden ser una baula imprescindible per canviar el món. □

TRANSMISSIÓ VS. PARTICIPACIÓ: UNA BATALLA COMUNICACIONAL QUOTIDIANA

YOHANA LEZCANO I YULIET TERESA VILLARES

Cuba

Intel·lectuals llatinoamericans van insistir que el subdesenvolupament i la pobresa no eren el resultat de «degeneracions» culturals ancestrals, sinó d'un sistema d'explotació dels països rics envers els països pobres i d'enormes desequilibris socials. En altres paraules, hi havia raons estructurals —polítiques, econòmiques, socials, culturals i legals que explicaven les veritables causes del «subdesenvolupament».

Les dècades posteriors, aquests clams es van anar intensificant. Van augmentar els reclams a l'entorn d'un Nou Ordre Mundial de la Informació i la Comunicació no només possible, sinó necessari, a partir de les dades alarmants de l'informe MacBride.

«Des de fa més de mig segle, a Amèrica Llatina i el Carib, la democratització de la comunicació ha sorgit com una demanda recurrent des de diversos sectors socials organitzats, i també com a pràctica i afirmació d'un dret, per tal que els grups socials exclosos puguin tenir accés als mitjans de comunicació i d'expressió social» (Ramírez i Burch, 2019, p. 89).

Va ser la necessitat de pronunciar amb veu pròpia la indignació i la resistència dels sectors menystinguts històricament el que va motivar la creació de ràdios comunitàries, butlletins, revistes, diaris

populars, historietes, cartells, altaveus de barri, canals locals de televisió, teatre de carrer i altres expressions artístiques, moltes vegades sotmeses a brutals repressions. Van començar-se a gestar i es van enfortir moviments a l'entorn de la formulació de polítiques de comunicació al continent. A aquest fenomen se'l va començar a anomenar comunicació alternativa.

L'aspecte fonamental de la comunicació alternativa és l'apropiació dels mitjans. Això no vol dir —tot i que va haver-hi casos— que els mitjans privats es van prendre per assalt. El sentit d'«apropiació» s'ha d'entendre com una manera de desenvolupar la capacitat pròpia, comunitària i col·lectiva, d'adoptar la comunicació i els seus mitjans com un procés coadjuvant de les lluites socials. Per apropiació no entenem només la propietat dels mitjans i de la tecnologia, per bé que això és, sens dubte, central per a la independència de la comunicació alternativa. No es tracta simplement de posseir els instruments: una ràdio, un diari o un canal de televisió; es tracta, sobretot, d'apropiar-se de la gestió, de la creació i del procés comunicacional que involucra la participació comunitària. (Gumucio, 2011, p. 36 i 37).

Entra en joc la noció d'emirec, aportada per Jean Cloutier (1979), que en la seva

essència és l'aposta per comprendre la comunicació com a procés incomplet sense les configuracions i interpretacions que pot aportar qui rep el missatge, que alhora, no només pot convertir-se en productor/a de continguts (sobretot avui amb les avantatges que ofereixen les Tecnologies de la Informació i les Comunicacions), sinó que lluita perquè el poder comunicar-se i el saber comunicar-se siguin defensats com a drets humans.

El pensament de la comunicació com a articuladora dels drets humans en la vida quotidiana recalca la construcció d'un nou enfocament de la comunicació com a procés i, per tant, fa èmfasi en els subjectes. Aquest enfocament proposa que les societats aprenguin a conviure amb la contradicció i la «provocació» permanent que significa dialogar amb l'alteritat i, per això afirma la possibilitat de coexistència de punts de vista diferents, d'històries individuals o col·lectives distintes, per articular diferents identitats amb la condició que cap resulti perdedora en aquest intercanvi.

Per aconseguir aquest diàleg entre iguals, però diferents, la comunicació contribueix a empoderar la ciutadania en el marc dels principis bàsics dels drets humans, de manera que uns s'enriqueixin amb els sabers dels altres (...). No podem veure els drets com a compartiments estancs sinó com a vasos comunicants. Cap dret és realment vigent si no ho són els altres (Gumucio, 2012, s/p).

«Comunicar és fer possible que uns homes en reconeguin uns altres, i això en doble sentit: els hi reconeguin el dret a viure i pensar diferentment, i es reconeguin com a homes en aquesta diferència» (Martín Barbero, 1990, p. 15).

Potser sigui la definició de Luis Ramiro Beltrán (2005) una de les que millor condensa les apostes per una comunicació realment de drets, emancipadora, oposada al paradigma transmissor, al defensar-la com «el procés d'interacció social democràtica basada en l'intercanvi de signes, pel qual els éssers humans comparteixen voluntàriament experiències sota condicions lliures i igualitàries d'accés, diàleg i participació».

Per saber-se i sentir-se «allò popular» no n'hi ha prou amb que sigui col·lectiu, o que parteixi de subjectes «en desavantatge social», o que s'utilitzin tècniques participatives i es respecti el criteri dels altres. La distinció que marca els processos d'aquesta mena recau en la humilitat de tots els actors per sentir-se protagonistes co-responsables d'un caminar plural, tot i que mediat per subjectivitats individuals. Allò popular passa també per la construcció, complexa i extensa, d'identitats comunes; i també per la transformació progressiva de relacions asimètriques de poder en qualsevol dimensió: de classe, gènere, color de pell, edat, creença religiosa, lloc de residència, capacitats físiques i mentals, orientació del desig eròtic, entre d'altres.

Per això la Comunicació Popular posa en el centre de la seva concepció i el seu accionar la participació activa, veritable, com a sender pel qual transitar vers la conformació d'un subjecte històric col·lectiu. A més de sembrar el compromís polític, aquesta proposta epistemològica promou una vocació ètica que s'expressa en testimoni tangible de transformació, assumint el sentit que la política passa per cossos i ments en la quotidianitat i desnaturalitzant la dominació, la violència, la inèrcia, la desídia. □

TREBALL DE BASE, URGENT!

FREI BETTO

São Paulo, Brasil

Si tens idees progressistes, acceptes la proposta del Papa Francesc de cercar un model de societat postcapitalista i fas de la teva vida una opció pels pobres, aleshores saps què significa el treball de base.

Si tu, com jo, vas néixer en un país capitalista dividit en classes desiguals, en el que predomina la ideologia de la classe dominant, saps que aquesta controla els mitjans de comunicació, l'educació i les confessions religioses. La cultura que es respira en aquesta societat neoliberal és la d'acceptar com a natural l'existència de rics i pobres, la supremacia dels blancs sobre els negres, dels homes sobre les dones, etc.

Com prenem consciència crítica? Bé, un dia vam participar en un grup (moviment social, associació religiosa, sindicat, partit polític, etc.) que ens va inculcar una nova visió de la societat. O potser un professor d'esquerres ens va fer reflexionar. O vam llegir autors crítics amb el capitalisme i, així, vam convertir-nos en activistes de l'alliberament.

És una feina de base. Al Brasil, va intensificar-se durant els 21 anys de dictadura militar (1964-1985), a través de les CEBs (Comunitats Eclesials de Base),

els moviments populars i el sindicalisme combatiu. Els equips d'educació popular van multiplicar-se arreu del país per assessorar aquests actors de lluita. Van adoptar el mètode Veure-Jutjar-Actuar i la pedagogia alliberadora de Paulo Freire.

Així, les CEBs van començar a llegir la Bíblia des de la perspectiva dels oprimits, generant la Teologia de l'Alliberament, i en els moviments socials i sindicals van predominar les nocions marxistes. Tot aquest procés també va veure's impulsat per la victòria de l'heroic poble vietnamita sobre les tropes franceses i estatunidenques (1955-1975), l'èxit de la Revolució Cubana (1959) i el de la Revolució Sandinista a Nicaragua (1979).

Al Brasil, milers d'activistes van formar-se entre els anys setanta i noranta, quan les CEBs actuaven a les faveles, les zones rurals i la perifèria de les grans ciutats, sembrant les llavors de la resistència (contra la dictadura), la solidaritat (amb els treballadors en vaga, els presos polítics, etc.) i les conquestes (aigua, electricitat, habitatge, transport, terra, sostre, etc.).

D'aquesta feina de base van sorgir-ne les grans organitzacions que articulen, mobilitzen i representen les classes

treballadores, com els MST, MTST, CUT, CMP, dones, negres, indis, etc. Va ser l'acumulació de força política a partir d'aquest poder popular el que va conduir a l'enderrocament de la dictadura i, el 2002, a la primera elecció de Lula com a president del Brasil.

Poc a poc, el treball de base va anar decaient. Molts activistes van ser cooptats per treballar en organismes governamentals (municipals, estatals i federals), a mesura que partits com el PT guanyaven un nombre significatiu de votants. I gairebé no es va tenir cura de la politització de les bases. Les CEBs van ser atropellades pels 34 anys dels pontificats conservadors de Joan Pau II i Benet XVI. I els espais populars van ser progressivament ocupats per

fonamentalistes religiosos, narcotraficants i milícies o grups paramilitars.

Això explica, en part, el declivi de l'esquerra a Amèrica Llatina durant la darrera dècada i el recent ascens dels partits d'extrema dreta. Fins i tot quan els partits progressistes van ocupar els governs, amb prou feines es van preocupar d'educar políticament de forma intensiva la població. Mentrestant, la població pateix deseducació política les 24 hores del dia: n'hi ha prou amb connectar-se a les xarxes socials digitals o encendre la televisió i la ràdio.

Això em sembla el major repte actual: l'educació política del nostre poble, a través de pedagogies alliberadores que també sàpiguen lidiar amb les noves eines digitals. □

POESIA DEL NOSTRE ESTIL DE FER FORMACIÓ

Centre d'Educació Popular de l'Institut Sedes Sapientiae (CEPIS)

Al llarg d'aquests anys, somiem en petit i somiem molt bé.

Incentivem lluites al carrer i conspiracions;
Repartim cançons i revolució;
fins i tot vam creure en elecció.

Vam tenir errors, però cap dubte de l'incert de la lluita
contra l'opressió: ni caritat, ni venjança,
només l'emancipació dels homes i les dones de la
classe oprimida.

Vam aprendre que, a la vida,
hi ha set de pa i de bellesa.

Per assolir-les cal coratge, saviesa, passió.
Que l'ésser humà, home o dona, en rebel·lar-se,
ja comença a fer la primera revolució.

Que l'educació és anunciar, com en el passat,
Que, unint la força i el pensament,
la vida pot ser molt millor, i serà!

Que formar és multiplicar, és problematitzar,
és qualificar, sense adoctrinament, el saber popular...

i juntament amb aquest poble, fer un pas endavant.

Que no hi ha neutralitat a l'acte d'educar.

Que ser educador és ser exemple, llavor,
reflex i mirall del que volem gestar.

Perquè el que no és a la llavor no estarà a la planta,
ni en el fruit que ella...

Els enemics continuen implacables,
però la justícia de la nostra causa i el testimoniatge
dels màrtirs

bateguen a les nostres venes, a les nostres ments i als
nostres cors.

Per fi, vam aprendre que per recrear la vida
i despertar noves passions, cal lliurar-se,
sintonitzar el que és quotidià amb el somni
i tenir aquesta boja manera d'estimar el poble.

Sense mística no es pot educar per viure, per vèncer i
per ser feliç.

<https://sedes.org.br>

PER QUÈ ES DESHUMANITZEN ELS NOSTRES SISTEMES POLÍTIQS?

ARLATON LUIZ SOARES DE OLIVEIRA

Contagem, Minas Gerais, Brasil

El verb intransitiu «polititzar» rarament s'utilitza en el vocabulari de les nostres converses quotidianes. Quan ens volem referir a l'acció de polititzar, emprem un verb com «fer», que acompanya el substantiu «política», donant al terme el seu sentit de cosa, com si es tractés d'algun objecte extern que ha de ser produït per agents. La subtileza de l'expressió no ens permet adonar-nos del que ens ha passat: hem renunciat a quelcom que ens és inherent, que forma part del que som.

I qui som? Més enllà d'una resposta que podria omplir una biblioteca de llibres, sabem que som éssers que hem après a socialitzar les nostres necessitats, les nostres emocions i sentiments, els nostres desitjos, els nostres somnis... hem après a compartir, a dividir, a cooperar, a competir, a perdre i a guanyar. I gràcies a aquest aprenentatge, som éssers polítics, perquè estem dotats d'habilitats de socialització. Les nostres accions dirigides a la comunitat són, per tant, polítiques.

Polititzem quan decidim actuar junts per millorar les condicions de vida de tothom, començant pels més vulnerables de les nostres societats. Tal vegada el terme «política» hagi adquirit per a nosaltres una connotació estranya perquè ens adonem que ens ve donat per una herència lingüística grega,

acompanyada d'accions que emprengueren sistemàticament la destrucció de les nostres identitats i col·lectivitats ètniques, socials, lingüístiques, econòmiques i culturals.

La nostra forma de viure i d'organitzar-nos en comunitats ha estat desestabilitzada per donar pas a estructures de poder que beneficien els qui, d'una manera tèrbola, ocupen la cúspide d'una piràmide que descansa damunt les espatlles de la majoria de la població, que perd el seu sentit de la dignitat i les seves arrels de pertinença. Es produeix el que es pot anomenar una «pronomiopolítica», una política regida pel privilegi, que es deslliga dels interessos col·lectius i dels drets fonamentals de les persones, per convertir-se en un sistema artificial, extremadament complex i burocràtic, poc transparent i orientat als interessos dels grans mercats. D'aquesta manera, la política, com a acció conjunta dirigida a millorar la vida col·lectiva, es deshumanitza.

Les nostres poblacions, en els seus diversos territoris, riqueses culturals i diversitats ètniques, de gènere i d'orientació sexual, viuen amb rutines de treball extenuants, que constitueixen prop de dos terços de les seves vides cada dia. A més, tenen condicions precàries d'habitatge, conviuen amb la inseguretat alimentària a les seves taules,

troben poc accés a l'aigua potable, a l'aire, al cant lliure dels ocells, a l'accés a l'oci...

A canvi, se'ls ofereix l'«oportunitat» de considerar el consum de béns i serveis com el punt àlgid del bon viure, en consonància amb l'exposició constant a interminables crides a la connexió a les xarxes socials. El compromís mediàtic s'ha convertit en una poderosa arma d'alienació que modela individus estimulats i passius davant dels «continguts» virals publicats. Aquests mateixos individus es converteixen en objecte de propagació i rèplica de postures racistes, xenòfobes, misògines, classistes... que, alhora, reforcen un sistema exloent i deshumanitzat.

Com dèiem al principi, aprenem a socialitzar. I aquest aprenentatge, des de la nostra infantesa més tendra, pot «oblidar-se» o «recordar-se». Si s'oblida, fàcilment quedarem marginats dels mitjans polítics per prendre decisions sobre les nostres vides. Si es recorda, podrem reprendre el camí deixat pels nostres avantpassats, el qual encara roman en la forma de ser de moltes de les nostres comunitats tradicionals.

Així com hi ha moment de reaprenentatge que ens fa més «humans» en adoptar actituds saludables, com beure aigua amb una freqüència raonable; menjar porcions equilibrades de nutrients; dormir les hores necessàries per refer energies; realitzar activitats físiques... podem reaprendre a reconèixer que els drets fonamentals que ens permeten menjar, beure, dormir, divertir-nos, estimar i somiar han de ser garantits i ampliats en diàlegs conjunts establerts en àmbits participatius col·lectius. Hem de tornar a aprendre a polititzar.

En aquest sentit, és necessari reconèixer, valorar i intensificar els processos educatius de

participació popular a les comunitats hereves dels nostres avantpassats. Un pas important és aprendre a escoltar abans de parlar. Escoltar la nostra gent gran, el so del silenci interior, el clam de la terra, els diferents llenguatges dels animals, les plantes, l'aigua i l'aire, i sentir-nos part de tot això. Si aprens a escoltar, pots ser escoltat, sobretot si estàs en un cercle. Quan tothom se sent benvingut, poden sentir-se segurs per expressar-se i contribuir col·lectivament al bé comú, com ens ensenya la tradició guaraní: *potirõ jopói* (cooperació, «quan tothom uneix les seves mans per treballar en comú»).

Si considerem que certes activitats que realitzem com a humans són impensables sense fer-les junts, reaprendrem les formes en què ocupem llocs de reflexió (veure), deliberació (*jutjar*) i acció en comú. Els cercles de reflexió de les famílies que eren veïnes de carrer i compartien les mateixes situacions socioeconòmiques van ser en el seu dia els gestors de les assemblees populars dels comitès de barri. Aquestes, alhora, animaven i enfortien les marxades, les vagues, els plebiscits, els referèndums i les lleis d'iniciativa popular. Encara avui, molts d'aquests dispositius populars continuen presents en els nostres sistemes polítics nacionals i s'haurien de tornar a presentar com a possibles vies de participació activa, més enllà del vot que escull els representants a les cambres legislatives i executives.

Compartim el desig d'una vida sense mal (*teko nhe' porã*, en kaïowá/guaraní). Per tal que aquesta vida sigui bona, necessitem *jopói*. Que les nostres mans s'obrin unes a les altres per formar un gran cercle en el qual tothom pugui veure, escoltar i ser escoltat en aquestes terres madures, vives i florides d'*Abya Yala*. □

LLUITES POPULARS CONTEMPORÀNIES DAVANT LA CRISI CIVILITZATÒRIA

MARILÍN PEÑA PÉREZ

Cuba

“L’espiritualitat és la forma més alta de la consciència política”

Patricio Gutiérrez Arias

La humanitat viu una profunda crisi civilitzatòria multidimensional, ben certa en temps d’incerteses i fortes contradiccions de la «crisi més gran del capitalisme». L’avenç de la dreta feixista, el retorn de Trump a la Casa Blanca, de diversos governs antipopulars, l’aprofundiment de les desigualtats, les guerres i el genocidi del poble Palestí durant més de 76 anys, l’aprofundiment de la crisi climàtica damunt dels territoris com a conseqüència del sistema capitalista depredador, el sotmetiment sistemàtic a una guerra d’emocions i manipulacions mediàtiques que disputen les subjectivitats, col·loquen en permanents reptes a les lluites populars contemporànies en temps de postveritat i transició geopolítica de la potència hegemònica.

Els Estats Units viuen un declivi com a potència hegemònica mundial, perden control davant de l’avenç de la Xina que reconfigura la geopolítica mundial i ha passat de fer enginyeria inversa a produir tecnologia digital punta i a desenvolupar una indústria militar per fer front a un possible conflicte bèl·lic per l’hegemonia mundial. Això permet entendre la necessitat dels Estats Units de sostenir la seva hegemonia a qualsevol preu per la

manipulació de subjectivitats mitjançant la imposició del somni americà de l’èxit o per l’ús del màxim possible de força, per sostenir el seu lideratge mundial. Condició per perpetuar el seu rol com a àrbitre mundial per castigar o reconèixer, bloquejar, envair o qüestionar la manera com funciona cada país. Continua essent una intromissió en els afers interns, un atac a la sobirania dels pobles. Goliat, vol relacions amb Amèrica Llatina sobre les bases històriques de la subordinació. No ha canviat en cap cas el seu esperit de dominació i per això assistim a un fenomen d’articulació de la dreta nacional-regional-hemisfèrica transnacional que s’ha autoqualificat com a ultradreta conservadora i religiosa amb el clar objectiu de vèncer l’esquerra i evitar-ne el ressorgiment.

S’empraran nous instruments per mantenir el poder i esborrar vestigis ideològics que debilitin els moviments socials en la guerra de posicions juntament amb la força per impedir que les masses populars abracin un projecte alternatiu al capitalisme. És un procés que fan en el pla territorial disputant la institucionalitat i fragmentant o anul·lant qualsevol vestigi d’organització popular, fent creure que no estan disputant la política. Per això ataquen l’estat que, segons els seus

postulats, no garanteix benestar i promou la idea de salvació individual que anul·la el sentit de vida organitzada, col·lectiva i comunitària, reforçant allò privat per damunt d'allò públic.

En aquest complex context mundial, en el que també l'esquerra viu derrotes i retrocessos organitzatius, polítics, la manca d'un projecte que connecti amb l'imaginari del poble i les seves necessitats sentides hi ha una afirmació recent d'alguns moviments socials i organitzacions polítiques que críticament reconeixen no haver donat massa importància a la qüestió de l'espiritualitat. Per això la nostra praxi «revolucionària» i també pedagògica no està exempta d'una racionalitat de caràcter neoliberal que tenim el deure de superar i transformar.

L'ús de la llibertat religiosa com a entrada a la política de la dreta, des del seu poder econòmic destinant grans capitals econòmics per incidir en la política i grups religiosos que es converteixen en imperis econòmics. La dreta no és només articulació internacional, conservadora i neoconservadora, sinó que està inserida estructuralment en el procés de reproducció del sistema dominant i en les seves formes d'acumulació. Això té un vincle directe amb el creixent fenomen dels fonamentalismes polítics i religiosos que des de maneres diverses s'expressen a cada país, alhora que poden identificar-se característiques comunes arreu del continent i del món, també associat al fenomen del neofeixisme que visibilitzem en creixement i que torna com a estratègia de neocolonització.

Les lluites populars contemporànies continuen tenint com a objectiu fer front a la crisi civilitzatòria i de sentit comú, per

organitzar el poble davant les injustícies i la manca de llibertats, per l'autonomia, per l'emancipació, per construir societats antipatriarcalcs, sostenibles i en harmonia amb la natura. Les revolucions necessiten condiments com la tendresa, els afectes, l'amor, les diverses fes, les cosmovisions, les religions que podem anomenar com a espiritualitat. És un repte possible i urgent col·locar aquest tema com a centralitat en la tasca formativa i organitzativa dels moviments, organitzacions i articulacions dels qui aspiren a un altre món no només possible sinó urgentment necessari.

L'anàlisi de les diverses espiritualitats dins dels moviments socials, aprendre a dialogar amb creients de fe en espais de militància revolucionària, reconèixer aquesta dimensió dins del treball de base a comunitats eclesials o habitacionals, aprofundir el pensament crític i l'ecumenisme a la regió, reconeixent les esglésies com a productores de sentits, són alguns dels grans reptes que tenim els qui apostem per la construcció del Regne o el Socialisme per a la vida digna dels pobles.

VEURE, JUTJAR i ACTUAR és el mètode que ens ha d'acompanyar com a condició essencial per transformar la realitat des d'allò quotidià, des del territori que habitem, des de la intersectorialitat que guarden els fenòmens que necessitem revolucionar, des d'allò comunitari i allò col·lectiu, ajuntant mans, formant per a l'esperança, la inclusió, la cultura de pau, la compassió, l'amor i la companyia d'una altra humanitat possible com a signe de comunió continental i mundial. Per això necessitem una pedagogia alliberadora, emancipadora, inclusiva, feminista i popular. □

L'EDUCACIÓ POLÍTICA: PILAR PER A LA TRANSFORMACIÓ SOCIAL I LA REIVINDICACIÓ DE DRETS

MARIELA SANDRES

Catalunya-Hondures

*A l'atzar agraeixo tres dons:
haver nascut dona,
de classe baixa i nació oprimida.
I el tèrbol atzur de ser tres voltes rebel.*
Maria Mercè Marçal

A quantes persones hem sentit dir «**jo no soc polític**» o «**la política és bruta**», referint-se, en la majoria de casos, als actors polítics que fan de la política i del poder el seu *modus vivendi* per aconseguir els seus objectius mesquins? Frases com aquestes només mostren la societat en què vivim i, en conseqüència, la necessitat imperant de l'educació, més enllà de la que s'imparteix a les aules de classe. Tot i que és cert que és aquí; on reproduïm aquesta informació, repressora o alliberadora segons el prisma amb què es vegi. En termes educatius, segons dades de la **CEPAL** i la **UNESCO**, Amèrica Llatina presenta elevats índexs d'analfabetisme, amb aproximadament 38 milions de persones que no saben llegir ni escriure i una important bretxa educativa en les poblacions més vulnerades com ara dones i pobles originaris.

La violència estructural es manifesta en la manca d'interès dels governs en l'educació i els serveis bàsics, i, com a conseqüència, les desigualtats socials que perpetuen un cicle de pobresa extrema i exclusió. Aquesta desatenció no només promou el subdesenvolupament, sinó que incrementa la pobresa extrema i

genera fenòmens socials com la migració, la deserció escolar, l'analfabetisme i els baixos nivells educatius. A més de provocar la fuga de cervells que desposseeix les nostres comunitats del seu potencial per progressar.

El flux migratori a la regió és un fenomen complex, impulsat per diverses causes, i per això els migrants ens enfrontem a nombrosos reptes, incloent el dol migratori, que implica la pèrdua de la nostra llar, cultura i xarxes socials, afectant al nostre benestar emocional i a la capacitat d'adaptació. Cal esmentar, per exemple, els reptes punyents en creuar el riu Bravo o «pujar» a «**La Bestia**» (tren que es desplaça entre Mèxic i els Estats Units) per travessar fronteres a la recerca del famós «**American Dream**». Però, cada vegada més, la migració apunta als països europeus, en aquest cas Espanya, i és més **feminitzada**. Això reflecteix que cada vegada som més dones les que prenem aquesta decisió que ens suposa afrontar diferents tipus de violència, entre les quals la de gènere, l'explotació laboral i la discriminació, agreujant la vulnerabilitat i dificultant la integració a les societats d'acollida.

La criminalització de la nostra condició de

migrants, el racisme, la xenofòbia i els discursos polítics d'odi són barreres addicionals que hem de superar. En aquest context, l'educació política esdevé imperativa, es converteix en el far essencial per a l'emancipació i la reivindicació de drets dels nostres pobles, ens brinda les eines per qüestionar el sistema, entendre les arrels de les nostres dificultats i lluitar per canvis estructurals.

L'educació política fomenta el pensament crític, la solidaritat i la capacitat de lluita per una societat més justa i equitativa, en un món on l'opressió i la desigualtat prevalen, quedant evidenciat cada vegada més que **«els rics són educats per governar, mentre que els pobres són educats per ser governats»**. La finalitat no és pas «satanitzar» l'accés als recursos econòmics. És obvi que el que es pretén és la urgència d'una educació política sòlida, que prepari a tothom, independentment del seu origen, sexe, raça o condició social per així qüestionar, reflexionar i actuar. Com deia Paulo Freire, **«l'educació no canvia el món, canvia les persones que canviaran el món»**. El seu enfocament crític ens convida a qüestionar les injustícies, a entendre les nostres realitats i a actuar per transformar-les. L'educació ha de ser un diàleg horitzontal, on totes les veus siguin escoltades i valorades, ha de ser alliberadora i transformadora. En aquest sentit, Freire també deia que **«l'educació ha de ser un acte d'amor i, per tant, un acte de valor»**. Els Estats han d'invertir en educació, no només com una despesa, sinó com una inversió en el futur de les nostres comunitats. Hem de formar ciutadans crítics, conscients dels seus drets i deures. I això només s'aconsegueix a través d'una educació inclusiva, crítica, transformadora, de qualitat, gratuïta, laica, innovadora, creativa, alta en valors i obligatòria, que no pugui ser subestimada atès

que l'accés universal a l'educació és un dret humà bàsic i un requisit per a una societat democràtica.

Històricament, les dones hem sigut excloses dels espais de poder i decisió. No obstant, l'educació política que transversalitza l'enfocament de gènere, l'educació popular, el rescat de valors i la democràcia participativa i representativa ha de ser una eina per empoderar-nos, qüestionar les estructures patriarcals i promoure l'equitat de gènere. Com a dona migrada he experimentat les barreres a les quals ens enfrontem i sé que és a través d'una educació inclusiva com podem enderrocar aquests obstacles. Exemples inspiradors com Berta Cáceres, activista i feminista hondurenya que va lluitar incansablement pels drets dels pobles indígenes i el medi ambient, ens mostren el poder transformador de l'educació i la resistència.

La reivindicació de drets dels pobles és un altre aspecte crucial, la nostra història com a pobles llatinoamericans està marcada per l'opressió i la colonització. El filòsof argentí naturalitzat mexicà Enrique Dussel ens recorda la importància de la «descolonització de l'educació», senyalant que **«l'educació decolonial és un procés d'emancipació i autonomia»**. És fonamental que l'educació política rescati les nostres arrels, valori les nostres cultures i promogui la sobirania dels nostres pobles.

Continuem ensenyant amb passió i convicció, amb l'exemple, conscients que cada lliçó, cada consell i cada paraula d'alè pugui ser el catalitzador d'una transformació profunda en les persones en les que influïm. L'educació és, sens dubte, l'arma més poderosa per canviar el món, i la nostra lluita pels drets humans és l'essència d'aquesta transformació. □

EL PENSAMENT CRÍTIC AL SERVEI DE L'EDUCACIÓ POLÍTICA

MARTA GUILLAUMES I PIBERNAT
Catalunya

“Tota política que no fem nosaltres serà feta contra nosaltres”

Joan Fuster (1922-1992)

L'arquitectura i el funcionament de la majoria de les societats actuals posa en risc els equilibris ecològics que han permès que existeixi la vida humana i la vida d'altres éssers vius. En temps de crisi sistèmica i de la constatació de què el progrés, la tecnologia i el capital no estan garantint el benestar i la dignitat per a tothom cal repensar l'horitzó desitjable que ens hauria de permetre garantir l'habitabilitat del planeta. Per transitar-hi és imprescindible i urgent prendre consciència no només del món on vivim sinó del món de què vivim. Probablement això impliqui una nova racionalitat i un nou procés civilitzatori. Una redefinició de l'horitzó d'acció que no s'hauria d'entendre en termes de progrés sinó de prosperitat.

El món actual està dominat per unes elits econòmiques que any rere any augmenten la seva riquesa mentre augmenten les taxes de pobresa i desigualtat a nivell global. Unes dinàmiques que es tradueixen en polítiques de guerra i por. El flux constant de recursos de l'esfera pública a la privada són el pa de cada dia. La desposseïció material de la majoria de la població també. Llevat d'algunes excepcions, les nostres societats pateixen una progressiva

extensió de l'analfabetisme polític que impedeix qualsevol resposta crítica organitzada davant dels abusos evidents de les elits econòmiques i el creixement de l'extrema dreta.

El món actual està dominat per una cultura utilitarista, que només s'interessa per tot allò que pot ser útil als poderosos que s'encarreguen de fer créixer constantment l'individualisme, l'egoisme i la insolidaritat. És especialment preocupant la pèrdua de valor de tot allò col·lectiu. Un fet que ja està impactant en la presa de decisions col·lectiva i, per tant, en la política. Per garantir les condicions d'habitabilitat al planeta cal recuperar la capacitat de decidir i triar col·lectivament quina economia o quina tecnologia és bona o nociva per a la majoria. Cal una política que recuperi el valor d'allò col·lectiu.

El món actual presenta clares evidències del trencament dels vincles entre humans i la Natura, fins i tot d'una pèrdua de vincles entre els humans. El sistema capitalista extractivista, explotador i contaminant es tradueix en diversos fets (augment dels conflictes ambientals; esgotament de materials, aigua i recursos fòssils; pèrdua

massiva de biodiversitat; canvi climàtic, etc). Un context que ens està acostant a la superació dels nou límits planetaris definits l'any 2009 pel Centre de Resiliència d'Estocolm. Superar-los podria generar efectes en cascada que desestabilitzarien el planeta. En aquest context cal **ecologitzar la política**.

Les amenaces esmentades ens porten a defensar que és necessari i urgent reorientar les societats cap a un sistema radicalment diferent a l'actual que les reverteixi i que eviti fer-nos transitar per l'abisme dels límits. Hem de tenir la capacitat d'imaginar com es podria **organitzar la vida en comú de forma alternativa**. Imaginar futurs on totes les vides en tota la seva diversitat importin, on la bona vida en comú i la protecció i millora dels béns comuns sigui una prioritat. Cal disputar l'hegemonia en el relat i en l'acció a nivell econòmic, cultural i també polític. I aquí és on l'**educació política** esdevé clau. Una educació política inserida en una educació que hauria de permetre construir mapes d'un món complex, canviant i incert. El repte educatiu és contribuir a formar persones amb consciència ecològica, consciència d'espècie, capacitat crítica i capacitat d'assumir els canvis. Els pilars de l'**educació ecosocial**.

El foment de la **capacitat crítica** és una palanca de canvi imprescindible en el moment de despolitització actual. La despolitització suposa la total entrega a les qüestions individuals i això va generant una desvinculació i desconexió enfront als grups que queden fora del cercle privat. És així com la política de la guerra i de la por troben el camí per on avançar. La millor vacuna contra la despolitització actual és el treball d'una habilitat fonamental en educació política: **el pensament crític**. El pensament crític implica analitzar informació de manera

objectiva, avaluar diferents perspectives i arribar a conclusions fonamentades. Es basa en la lògica, la raó i reflexió. El pensament crític permet anar més enllà de la superfície i aprofundir en la comprensió de problemes i situacions del passat i el present de forma sistèmica. Es tracta d'una habilitat clau per despertar la política de la seva letargia actual i que torni a ser capaç d'obrir espais d'emancipació i llibertat col·lectives. Encara hi som a temps per a què la política recuperi la possibilitat de construir consensos a cada nou pas enfront a tot allò que afecta a la col·lectivitat.

El pensament crític ha d'estar al servei de l'educació política per trobar els mecanismes per lluitar contra l'analfabetisme polític, recuperar el valor d'allò col·lectiu i avançar en l'ecologització de la política. Si la política és l'art de fer possible allò que s'entén com a necessari, fem que totes aquestes qüestions esdevinguin necessàries. Una educació que fomenti l'**esperança**, en creure que es poden resoldre els reptes, gestionar la incertesa i no desanimar-se quan les coses no surten com havíem previst. Per aconseguir-ho cal crear espais de convivència, creativitat i socialització i, sobretot, la **construcció de la identitat ciutadana com a col·lectiva de forma transversal i intergeneracional**. Que siguem capaços de garantir l'habitabilitat al planeta dependrà en definitiva de la nostra capacitat de cooperació, de la intel·ligència col·lectiva, d'una bona planificació democràtica i de tenir el valor de mirar la realitat cara a cara i esforçar-se perquè els altres també la mirin. Tenir més valor que por. Valentia, esforç i perseverança per teixir amb els altres una xarxa de persones que trobin sentit a transformar por i dolor, en vida i alegria. □

EDUCACIÓ POLÍTICA: EL QUE VAIG APRENDRE A LA VENEZUELA CHAVISTA DE 2009

TERESA FORCADES I VILA
Catalunya

Parafraçant Paolo Freire podríem dir que educar políticament no és en primer lloc orientar vers una direcció política determinada o transmetre a d'altres persones un conjunt d'anàlisis o un contingut polític del color que sigui, sinó activar la consciència de cada persona a fi que compregui que ella, personalment, té una responsabilitat política i que tenir responsabilitat política és la dignitat més elevada a què pot aspirar un ésser humà. Per a Aristòtil, la política és una activitat més admirable que l'ètica, ja que l'ètica s'ocupa del bé individual o particular i la política del bé col·lectiu o públic. Que sigui més admirable que l'ètica, no és precisament la imatge de la política que es té avui en dia. Almenys en el context europeu, la política i els polítics estan desprestigiats perquè se'ls veu sotmesos al poder econòmic, incapaços d'implementar els programes pels quals se'ls vota i incapaços de dur a terme la seva tasca principal que és la de proposar a la societat una direcció comuna vers on avançar junts, un horitzó de futur col·lectiu que sigui motivador. Domina la política de la por i del mal menor: *si em voteu a mi, el desastre serà menor*. És el *There is no alternative* de Thatcher (no hi ha alternativa). En paraules del filòsof i matemàtic francès Alain Badiou,

l'administració ha substituït la política.

L'any 2009, quan vaig anar per primera vegada a Caracas (Veneçuela), el chavisme estava en plena efervescència. Em van convidar com a ponent a l'*Encuentro Ecuménico Internacional Teología de la Liberación en el cambio de época* que va tenir lloc al Centro de Estudios Latinoamericanos Rómulo Gallegos (Celarg). Estava contenta que algú reconegués que la teologia de l'alliberament encara tenia molt a dir i a inspirar. Hi vaig arribar amb els prejudicis de la propanganda negativa sobre Chávez que dominaven la premsa espanyola i també catalana: un dictador violent i anti-democràtic, un militar autòcrata assedegat de poder que havia eliminat la llibertat d'expressió al seu país, un ignorant, un bàrbar perillós. En arribar a l'hotel, vaig engegar la televisió i retransmetien en directe una litúrgia d'ordenació sacerdotal que estava tenint lloc a la catedral, presidida per l'arquebisbe de Caracas d'aleshores, Jorge Liberato Urosa Savino. L'homilia va ser una diatriba contra Chávez i el seu govern. Als voltants de l'hotel, que era el Hilton nacionalitzat, hi havia llibreries que tenien als aparadors llibres crítics contra el govern i el president Chávez. De fet, tots els llibres que hi vaig veure semblaven ser

crítics. Vaig constatar que a la Caracas del 2009 hi havia llibertat d'expressió. Però el que més em va impactar va ser trobar persones que vivien al carrer que parlaven com si la seva opinió política tingués valor. Va ser un xoc adonar-me de fins a quin punt el meu context europeu havia normalitzat l'alienació política. Estava acostumada a veure els polítics electes parlar com si la seva opinió o voluntat política no tingués valor: ja se sap, la política està sotmesa als interessos econòmics de les grans corporacions; *el poble vota cada quatre anys, els mercats voten cada dia*.

Tanmateix no va ser només el grau de subjectivació política entre els pobres i els joves el que em va impactar, sinó també el contingut dels debats. Per exemple, vaig poder participar en una 'mesa de formació popular' que tenia per tema el recent llançament del primer satèl·lit veneçolà anomenat Venesat-1 o *Simon Bolívar*. La 'mesa' era literalment una taula plegable de plàstic que els delegats del govern instal·laven al mig d'un barri popular. Al debat on jo vaig participar van aplegar una cinquantena de persones. No es tractava només d'informar de les glòries del govern, sinó d'obrir un veritable debat crític, al mig del carrer i amb persones passavolants: què és un satèl·lit? Per què el necessitem? Qui l'ha finançat? Com és de gran? Quines peces té? Si s'espatlla alguna peça, com es repara i qui ho paga? De qui és l'espectre d'ones electromagnètiques que el satèl·lit controla?... El satèl·lit havia estat fabricat i llençat a l'espai a la Xina, però els enginyers veneçolans podien respondre totes les preguntes, perquè havien signat un acord de transferència tecnològica amb la Xina. Rússia

no havia acceptat l'acord de transferència tecnològica i per això van cancel·lar les negociacions amb ells i els van substituir pels xinesos. I a Europa? A Europa no vam tenir satèl·lit de comunicacions propi fins el 2016. El satèl·lit europeu s'anomena Galileu i és més acurat que el GPS estatunidenc, però jo no he vist que s'organitzessin 'mesas populares' per educar políticament els europeus sobre el nostre satèl·lit. De fet, la major part de la població europea segurament ignora que el Galileu existeix. Qui el finança? Qui el repararà quan calgui? Quines són les directrius polítiques que han guiat la seva posada en òrbita i el seu control? No és el mateix mirar-ho a la Viquipèdia que participar d'una 'mesa popular'.

A Europa estem orgullosos de ser el bressol de la democràcia, però tenim una democràcia merament representativa que confon la política amb les lluites de poder dels partits. Mirar per televisió els intercanvis d'invectives i desqualificacions dels polítics electes no és 'educar-se políticament'. Reunir-se amb altres persones per plantejar preguntes crítiques sobre el funcionament i el control de recursos de la pròpia comunitat local (poble, barri, comunitat veïnal), sí que ho és. Hi ha molts grups de base que ho estan fent i són els que mantenen el teixit social. Aquí, a la base crítica i activa, que exerceix la seva responsabilitat política sense deixar-se anul·lar pels interessos dels partits, hi ha el futur de la democràcia. Educar-se políticament és prendre consciència de la gran complexitat que té articular una democràcia participativa... i de la necessitat imperativa que tenim de fer-ho. □

Revisa amb detall el següent dibuix i reflexiona-hi, personal o col·lectivament.
Quines reflexions generes des de l'ACTUAR?

EDUCAR ÉS ENCANTAR MENTS I CORS

RANULFO PELOSO

São Paulo, Brasil

*“Libertat és una paraula que el somni humà alimenta,
que no hi ha ningú que expliqui, i ningú que no l’entengui”*

Cecília Meireles

Transformar el sentit de la humanitat és un repte permanent, amb la seva fragilitat, incompletitud i fugacitat, com ho és la misericòrdia i la solidaritat. Però és possible perquè, en la seva debilitat, homes i dones s’aferren al pol positiu contrari a la cobdícia, a la intolerància i a la maldat de la felicitat egoista.

Com una llavor resideix en els individus i els pobles, com a esperança o nostàlgia profunda, en l’anhel del Paradís, de la Terra sense mals, del Cel, del Nirvana, de Xangri-La... Diu un savi llatinoamericà que *tot el món vol ser feliç*, amb drets i somnis. Això explica l’eterna disputa entre qui *vol ser feliç sol* i qui *busca la prosperitat comuna, com a construcció col·lectiva*.

En allò quotidià i en la història, aquest conflicte genera una guerra, on els caçadors cerquen imposar, per la força o la manipulació, la seva lògica inhumana. Aleshores, combaten la visió comunitària, afirmant que, *damunt tota propietat hi pesa una hipoteca social*.

El món actual, ple de crisis (econòmica, política, ideològica, sanitària, ambiental, geopolítica...), despulla les seves contradiccions i manifesta les seves conseqüències: guerra, pobresa, fam, violència... Manquen **educadors/es per ajudar els empobrits a llegir i a percebre els mecanismes d’explotació i per anunciar i convocar tothom a la construcció d’un ordre social que sigui humà**.

El procés civilitzatori actual, globalitzat per una elit, explota la producció de la riquesa i reforça la dominació per les armes o autoritarismes. La seva instrucció domesticadora inculca valors i models, que buiden i acomoden a la classe que treballa. Aquesta apropiació

produeix desigualtat, pobresa i destrucció de la vida i del planeta.

Més enllà de la demanda i de la protesta, l’alternativa és apostar per una educació que prepari els humans per a un nou model de societat. **La prosperitat comuna serà el pa repartit, el poder-servei i en què prevalgui la veritat i la justícia**. La tasca educativa anirà més enllà de l’escolarització i capacitació, serà un **procés de conscienciació** amb la missió d’humanitzar la societat.

L’Educació Popular és una concepció pedagògica que pot ser implantada com a pràctica educativa alliberadora que desperta el potencial dels subjectes. En si, *la formació no canvia el món, però persones formades es transformen i transformen el món*. Aquesta educació alliberadora convoca la classe oprimida a lluitar per una societat humanitzada.

L’Educació serà la suma *de ciència, d’art i de somni*, al servei de l’humanisme. Utilitza conceptes i metodologies com a instruments per ajudar les persones a entendre, decidir i incorporar-se a la missió de ser feliçes, lliures i solidàries. La seva tasca és despertar el seu potencial productiu i creatiu, i estimular per tal que assumeixin el seu paper d’actors polítics i protagonistes.

L’Educació Popular és un mètode de formació amb el qual la persona, amb tota la seva ànima, s’indigna amb allò que deshumanitza, i s’encanta amb tota iniciativa de solidaritat. Aquesta pràctica revoluciona el cos, la ment i el cor d’educadors i educands, generant autoestima, compromís, gestos de bellesa, garra, festa, cultura i companyonia. □

SOBIRANIA ALIMENTÀRIA: AUTONOMIA CAMPEROLA I RESISTÈNCIA A L'AGRONEGOCI

LIDENILSON SILVA I SANDRA A. ALVES, MCP
Brasil

El terme “sobirania alimentària” és un concepte encunyat per primera vegada per la Via Camperola Internacional el 1996 durant la «Cimera Mundial de l’Alimentació» celebrada a Roma, i desenvolupat posteriorment el 2001 durant el «Fòrum Mundial sobre Sobirania Alimentària» celebrat a Cuba i l’any següent en el «Fòrum sobre Sobirania Alimentària», celebrat paral·lelament a la «Segona Cimera Mundial de l’Alimentació» de Roma, per organitzacions socials d’arreu del món.

El concepte està intrínsecament lligat a les idees de llibertat i autonomia territorial del camp. **És un concepte polític que sorgeix de les lluites camperoles per la terra, pel dret humà a una alimentació sana i, sobretot, per la participació activa en les polítiques públiques.** La sobirania alimentària és una afirmació de l’autodeterminació dels pobles en la definició dels seus sistemes agroalimentaris.

El concepte de sobirania alimentària va més enllà de la producció i el consum d’aliments; és una crítica que problematitza el model hegemònic de l’agricultura convencional de productes bàsics. Considera la pluralitat rural, la complexitat intercultural i qüestions estructurals com la reforma agrària, l’equitat de gènere i el racisme com a elements a tenir en compte per a un desenvolupament rural

just i sostenible. Perquè el monocultiu, amb la seva lògica d’explotació, no només destrueix la biodiversitat, sinó que margina i violenta els qui habiten la terra.

En aquest sentit, la sobirania alimentària qüestiona l’hegemonia i la concepció de l’agronegoci i les seves ramificacions, així com la necessitat d’acabar amb aquest model depredador, que expropia els territoris camperols, emmetzina la terra i concentra la riquesa. O la realització de la transformació política, econòmica i social de les zones rurals, que permeti la producció d’aliments sans, la distribució i l’abastiment, per combatre la pobresa, la misèria i la violació de drets.

La sobirania alimentària és, per tant, la lluita per la vida. Això significa que la sobirania només es pot assolir amb sistemes de producció agroecològics, basats en el respecte de les relacions ecològiques, garantint els drets bàsics a la terra i als aliments, i valorant els coneixements tradicionals i els sabers associats. Calen polítiques populars d’abastiment que enforteixin l’autonomia camperola, garantint la comercialització i distribució en circuits curts i solidaris, com a eina per enfrontar la desigualtat.

L’afirmació de la sobirania alimentària

representa també la negació del model capitalista d'agricultura, conegut com a agronegoci, que, per maximitzar guanys, empra pesticides de forma indiscriminada, destruint la biodiversitat i sotmetent la producció d'aliments a la lògica del mercat finançat; converteix la producció d'articles de consum alimentari en *commodities*, que assoleixen sofisticats mecanismes, a més d'obrir nous mercats, amb la creació del Fons d'Inversió en Cadenes Productives Agroindustrials, a més d'immobles agrícoles (terres), sitges i centres de distribució, per a Lletres de Crèdit Agrícola, i Certificats de Rebutj Agrícoles, amb l'aplicació de títols de deute o «fons de paper», tal com són coneguts.

L'agroecologia és un paradigma que articula ciència, tècnica i pràctica, davant del repte de millorar la dimensió política. El coneixement agroecològic emergeix amb força per transformar el paradigma i reaccionar davant dels models agrícoles conservadors. És un nou tipus de coneixement, una pràctica resilient que resisteix i afirma la vida; que valora els circuits locals de comercialització i protegeix l'agrobiodiversitat.

El maneigament, la conservació i l'ús de l'agrobiodiversitat són fonamentals per a la sobirania alimentària, possible gràcies a sistemes agroecològics que respecten els principis col·lectius i els coneixements tradicionals. En aquesta relació entre els éssers humans i la natura hi intervenen pràctiques de transmissió oral, l'intercanvi d'experiències entre camperols, com la millora genètica participativa, i el desenvolupament de tecnologies socials compartides, com els corredors agroecològics.

Consolidar la sobirania alimentària i afrontar reptes com l'accés a tecnologies

apropiades, amplia la capacitat productiva dels camperols de forma col·lectiva i sostenible.

Els moviments socials duen a terme un paper central en aquest procés. Articulen i enforteixen la formació política, econòmica i cultural dels camperols, construint dinàmiques organitzatives que consoliden agendes estratègiques i amplien la seva capacitat de lluita. És l'organització de base la que connecta els camperols amb altres segments de la societat, permetent que la lluita per la sobirania alimentària transcendeixi les fronteres del camp i s'afirmi com una qüestió de classe, la bandera d'unitat de la qual radica en la superació de la desigualtat i la defensa d'un estat fort i democràtic.

Per tant, aprofundir el debat sobre la sobirania alimentària significa enfrontar les contradiccions estructurals de la societat. Significa lluitar pel dret camperol al territori, per la lliure multiplicació i comercialització de llavors criolles, per la protecció contra els transgènics i per l'enfortiment de polítiques públiques que transformin la realitat del camperolat brasiler.

La sobirania alimentària és, per tant, un projecte polític contrahegemònic. Es mou contra la lògica capitalista, ja sigui mitjançant la promoció d'experiències concretes de producció agroecològica en la vida quotidiana camperola, ja sigui mitjançant la lluita organitzada pels drets i l'autonomia. És una expressió de la solidaritat i autodeterminació dels pobles en la construcció d'un futur sense fam, explotació ni subordinació al capital. Es mouen en la direcció oposada, a través de les experiències concretes de la vida camperola quotidiana. És una afirmació de la solidaritat, l'autonomia i el dret de cada poble a decidir el seu propi destí. □

LA PROFECIA ESPIRITUAL DE LA POLÍTICA

MARCELO BARROS I REINALDO DE MIRANDA

Brasil

A dia d'avui, encara hi ha persones que oposen espiritualitat i política. Ens hem d'adonar que l'espiritualitat no és només devoció o pertinença a una comunitat religiosa. Significa, sobretot, **deixar-se dur per l'Esperit, en la recerca de la comunió amb els altres i amb la natura**. El camí espiritual pot estar vinculat a alguna tradició espiritual, o ser independent i sense pertinença institucional. Hi ha persones que entren i militen en política per vocació social i activisme partidista. Però també n'hi ha moltes altres que s'incorporen a la lluita política perquè se senten cridades per l'Esperit a construir la justícia i el dret en la vida ordinària.

Mestres com Helder Câmara i Óscar Romero van proposar una distinció entre la Política amb majúscula, que van anomenar «gran Política», i la petita política, amb minúscula, que tantes vegades es converteix en politiqueria. En la societat en què vivim, el que fan els actors polítics institucionals i el que difonen els mitjans de comunicació gairebé sempre es caracteritza més pels jocs d'influències i les lluites de poder personals. Quan la política es redueix a això, no té res d'espiritual. Gràcies a Déu hi ha persones

en tots els àmbits de l'acció política que tenen vocació de servir al bé comú, i ens ajuden a creure en la política com a vocació humana, social i espiritual. En qualsevol cas, esdevé cada vegada més necessari, tal com va proposar la pastoral social de la CNBB, «reencantar la política», és a dir, **recuperar la dignitat de l'acció política, orientada al bé comú i a l'organització del món, des de la justícia, la pau i la cura de la Mare Terra i la natura**.

Tot i que al nostre país i arreu del continent podem comptar amb alguns líders honestos i seriosos que practiquen aquesta Política viscuda amb dignitat, el procés polític alliberador depèn, sens dubte, molt més d'accions concretes en la vida comunitària. Existeix **la política parlamentària i representativa**, que és necessària i fonamental, però també existeix **la política com a acció social de base**, que consisteix en organitzar i sincronitzar les lluites comunitàries als barris i al camp. Des de fa dècades, la Teologia de l'Alliberament ens ensenya: **«Tot és polític, encara que la política no ho sigui tot»**.

Els pobles originaris, organitzats en moviments indígenes, moviments populars al

camp i la ciutat, així com la pastoral social de les diverses Esglésies cristianes i altres grups espirituals, garanteixen les bases d'aquesta Política fonamental, que consisteix en lluitar pels drets de les comunitats de barri i atendre les necessitats de les persones i grups més necessitats.

En general, les tradicions religioses eduquen les persones per relacionar-se en pau i unitat. Sovint, en canvi, l'exercici de la política és de confrontació. Requereix d'un debat obert i de reconèixer la lluita de classes que, independentment dels nostres desitjos, existeix i no es pot negar en una societat marcada per tantes desigualtats i injustícies socials. No obstant, fins i tot en aquesta lluita política existeixen criteris ètics i espirituals.

A l'Índia, a la primera part del segle xx, Mahatma Gandhi (1869-1948) va liderar la lluita per l'alliberament polític d'aquell país a través del que ell va anomenar *Sathiagraha*, la força de la veritat, i *Ahimsa*, la no violència activa. A Sud-àfrica, els anys setanta i vuitanta, el bisbe Desmond Tutu i Nelson Mandela van dirigir la lluita contra l'*apartheid* des de la mateixa ètica i lluita no violenta. Va ser la mateixa mística emprada els anys 60 pel pastor Martin Luther King als Estats Units en la lluita pels drets civils de la població negra.

Al Brasil, aquesta Política, animada per l'Espiritualitat, ha dut les comunitats eclesials de base i els moviments populars a participar en la Política, tant en les lluites socials com en les parlamentàries, de manera multipartidària. Aquesta Política de base no es limita a un únic partit, però no és un moviment apartidista o neutral, sinó que

està vinculada als partits més compromesos amb les causes del poble oprimat.

En aquesta època de canvis, hi ha quelcom nou en el compromís dels moviments socials dins de la vida política d'una manera més institucional. Ens referim en particular a la participació del Moviment dels Sense Terra (MST) en mandats parlamentaris arreu del Brasil. Hi ha altres moviments socials que també participen en candidatures i mandats populars. En certa manera, això ha començat a transformar el comportament dels partits i dels seus dirigents des de dins. L'MST i altres moviments han construït un enfocament més col·lectiu i participatiu dels mandats que han escollit.

A moltes ciutats existeixen experiències de mandats col·lectius o comunitaris, en els quals les persones són elegides per a càrrecs de regidors o representants de l'Estat de forma conjunta, però amb el compromís de debatre sempre cada pas a fer de manera comunitària i veritablement participativa.

Plantar, conrear i insistir en fer florir una nova organització de base a l'arena política, i donar-li l'oportunitat de desplegar-se, representa el nou alè que ens pot ajudar a continuar avançant per resistir els grans reptes d'aquests temps. El lloc de l'espiritualitat en aquesta lluita passa pel **desenvolupament d'una cultura de les cures i de l'amor** que és, com diu Leonardo Boff, una relació cordial. Després de tot, com va dir el president Hugo Chávez: «La política s'ha de fer sempre amb amor. Si no es fa amb amor, no és veritable política i no serà eficaç». □

TUTOPIA, UNA FORMA D'EUTOPIA, A L'ESCOLA

VERÓNICA CASTILLO HERRERÍAS

Catalunya

L'educació és un acte polític. Ens ho recorda Paulo Freire. L'educació no pot ser neutra, ni pot estar únicament orientada a desenvolupar uns estàndards competencials. En aquest punt, deixa de ser educació per ser certificadora i replicadora en el seu alumnat dels hàbits que generen injustícia i fomenten el paradigma opressor-oprimit. Així, l'escola col·labora amb l'*status quo* dominant i el perpetua.

L'escola ha de ser llavor d'una nova humanitat. I aquí és on rau la seva mirada política, que no està vinculada amb la construcció de la Utopia. La paraula Utopia, prové de dues paraules gregues "ou", que vol dir "no", i "topos", que vol dir "lloc". És el no-lloc, el lloc que no existeix.

Quan parlem de l'escola com un agent polític, estem centrant la nostra mirada en la persona, en la formació de la seva consciència per ser lliure i autèntica, en la seva formació ètica per implicar-se en la comunitat i prioritzar el bé comú. A això li diem TUTOPIA. Tot TU, tota persona, ha de desvetllar en l'interior la necessitat de la transformació del món, des del seu "topos" —el seu entorn proper— amb una mirada global i planetària.

La gran diversitat de tradicions, cultures, perspectives i maneres de viure que trobem a la societat permet que l'escola sigui el lloc per a la planetarització amb escoles autèntiques que fomentin el diàleg i la participació de tots els membres de la comunitat. Comunitats que acullin les diferents tradicions, les valorin i les celebrin com a camins per a crear un món més just, bo i bell des de l'interior de

cada ésser humà. I per arribar aquí hem de superar el paradigma opressor i colonialista que han tingut algunes cultures al llarg de la seva història. Totes les cultures són camins de recerca humana per viure més connectats amb un mateix, amb els altres, amb la mare Terra i amb el Transcendent.

Aquesta escola de l'emancipació i la planetarització necessita un model pedagògic concret que permeti a l'alumne desenvolupar un pensament crític i ètic, per tal que trobi allò que el fa únic i autèntic, ho comparteixi amb la comunitat i l'entorn i el porti a viure en plenitud. Per fer això, el mestre no pot ser l'únic dipositari i transmissor dels sabers, sinó algú que acompanya en el procés de descoberta a l'infant. Perquè el camí a l'escola és per a descobrir qui soc en el món i quina serà la meua contribució. El mestre ha de ser així algú que ofereix diferents escenaris d'aprenentatge que porten l'alumne a experimentar, a fer-se preguntes, a interpretar la validesa de les fonts que rep amb mirada crítica, a observar les realitats socials, a enfrontar-se als problemes i les injustícies, a participar en cercles de diàleg, a comprometre's amb l'acció social, a fer sentir la seva veu en dinàmiques de participació democràtica, a descobrir el món i entendre'l des de la seva pròpia perspectiva i des de la dels altres.

Les escoles estan cridades a ser protagonistes del canvi que necessita el món. Llocs, com diria Pere Casaldàliga, d'Eutopies on es faci vida la bondat per la implicació de cada TU en el seu topos. Aquest canvi comença en tu, mestre! □

CONSTRUCCIÓ DEMOCRÀTICA DES DEL PODER POPULAR

LES FORMES DE GOVERN I EL VERITABLE PODER POPULAR

GNA. MARÍA EUGENIA RUSSIAN SOLÉ

Veneçuela

Des de la República Bolivariana de Veneçuela les ciutadanes i ciutadans es mobilitzen i avancen vers la participació directa, protagonista i organitzativa, basada en les disposicions fonamentals establertes a la **Llei Orgànica del Poder Popular**, recolzant-se en l'impuls i acompanyament de les polítiques públiques governamentals per enfortir i consolidar el Poder Popular.

De conformitat amb la **Llei Orgànica del Poder Popular (2024), Article 2**. "El Poder Popular és l'exercici ple de la sobirania per part del poble en allò polític, econòmic, social, cultural, ambiental, internacional, i en tot àmbit d'ampliació i desenvolupament de la societat, a través de les seves diverses i dissímils formes d'organització, que edifiquen l'estat comunal, concebut com el desenvolupament de l'Estat Democràtic i Social de Dret i de Justícia establert a la República Bolivariana de Veneçuela".

El procés de construcció del Poder Popular garanteix que les diferents formes d'organització comunitària i comunal, legalment constituïdes, puguin exercir en l'àmbit de la seva jurisdicció territorial, de manera participativa i protagonista, la gestió social i en especial les atribucions i competències de l'autogovern en les diferents etapes de diagnòstic, planificació, pressupost, execució, contraloria social i administració, mitjançant la transferència de diferents ens, òrgans, nivells i entitats polítiques territorials.

Igualment, s'estableixen les bases per a l'impuls d'un sistema d'economia comunal, es promouen valors i principis ecosocialistes, es garanteix la vida i el benestar del poble.

Les diferents organitzacions populars i moviments socials gaudeixen a la República Bolivariana de Veneçuela de personalitat jurídica per a l'exercici ple de la seva sobirania, previ compliment dels requisits i de conformitat amb allò establert a la llei. Les mateixes tindran autonomia en les seves decisions. Es constitueixen per iniciativa de les seves ciutadanes i ciutadans d'acord amb la seva naturalesa, interessos comuns i potencialitats.

El Poder Popular el conformen les següents instàncies: el consell comunal, la comuna, la ciutat comunal i els sistemes d'agregació comunal.

Els àmbits d'actuació del Poder Popular els constitueixen: la Planificació de Polítiques Públiques, Economia Comunal, Cartes Comunals, Sistema Electoral, Contraloria Social, Ordenació i Gestió del Territori i Justícia Comunal, i Participació en la Seguretat i Defensa de la Nació.

L'any 2024, s'inicia en el país el procés de **Consulta Nacional Popular** que permet la participació directa del Poder Popular, postulant els seus projectes comunitaris en base a les seves necessitats, per al seu finançament, a través d'una consulta electoral, on resulta guanyador el projecte comunitari més votat. □

URGEIX FORMAR UNA CIUTADANIA ENTUSIASMADA PER LA VIDA

MARTHA ZEIN

Alemanya - Espanya

Els joves estan tan a prop de l'origen de les seves pròpies vides, la seva experiència del fenomen de formar part de la xarxa de la vida és tan immediata, estan encara tan «dins» del primer fulgor, que tot allò que no és la seva pròpia pulsio els sembla un «fora» que no els ateny. Els reptes socials, polítics i ambientals formen part d'aquest fora aclaparador del qual no se'n senten responsables, una pesada herència que arriba a minar els seus vincles essencials amb la vida.

El sistema educatiu hauria d'ajudar-los a reconèixer-se a si mateixos com el resultat d'una xarxa d'éssers vius, a entendre que tot individu és un particular horitzó comú creat per milers de microorganismes, que en cada «jo» hi ha un «nosaltres», una meravellosa suma de vincles creats gràcies a aquest impuls essencial que estan perdent. Sense ell, no és possible la trobada amb allò altre, amb tot el que no és «jo», amb allò comú, amb el conjunt de processos, estructures i dinàmiques a través dels quals una societat pren decisions col·lectives, gestiona els seus recursos i resol els seus conflictes. En definitiva, amb això que anomenem política i que no és res més que aquest «fora» en el qual es negocien interessos, valors i visions de món per organitzar la vida en comú i que les noves generacions perceben com un horitzó trist.

No obstant, la realitat educativa és una altra. L'únic objectiu de les escoles, instituts i universitats sembla ser la formació d'individus que han de competir, seguir ordres i ser avaluats segons estàndards predefinits. La desconexió de joves i adolescents és el reflex d'un sistema educatiu que, en general, no promou la participació activa en la presa de decisions ni prepara els estudiants per entendre el seu lloc en la construcció d'un futur comú.

Són rares les vegades que es convida els estudiants a qüestionar el sistema, a proposar solucions als problemes socials o a imaginar noves formes de convivència. En comptes de formar una ciutadania compromesa amb el futur de la seva comunitat i del planeta, el sistema educatiu continua fomentant una mentalitat individualista i competitiva, on l'èxit personal es veu com l'única mesura de valor. No és estrany que en aquest context, la política es presenti com a quelcom llunyà i aliè, dominada per interessos individuals i partidistes mancats d'un propòsit comú i genuí.

Educació per a una Política Amorosa

Per evitar que la joventut abandoni el compromís cívic, cal que el sistema educatiu els reconnecti amb l'entusiasme, l'*èlan* vital, aquesta força que impulsa la vida vers la creació constant. Això facilitaria la formació d'una joventut conscient de la seva capacitat d'acció col·lectiva, disposada a participar activament en la recerca i la gestió del bé comú que defineix «allò polític» i a reconèixer-se com a dipositària d'un poder que pot distribuir drets i obligacions i transformar la vida compartida més enllà d'institucions i partits. L'afirmació feminista «allò personal és polític» adquiriria una nova i revolucionària força.

A partir d'aquí, el sistema educatiu hauria d'orientar-se vers la creació d'espais col·laboratius on es valori la cocreació i el bé comú i on els joves no només siguin informats, sinó també involucrats en la gestió d'allò comú, sentit com un acte d'amor i creativitat col·lectiva. Davant de la idea que la política és una lluita d'interessos, se'ls hauria d'oferir un model que els convidi a veure l'acció política com un acte de creació i de cures mútues. Aquesta mena d'educació enfortiria la participació política alhora que generaria una consciència profunda que el futur del planeta i les generacions

futures depenen d'un compromís col·lectiu i un amor vers el bé comú.

Necessitem un sistema educatiu que fomenti el treball en equip i la cooperació des de les primeres etapes educatives. Capaç de crear espais de participació democràtica dins de les escoles. Disposat a promoure la capacitat dels estudiants per pensar de manera crítica sobre el món que els envolta i per proposar solucions col·lectives als problemes socials i polítics. Un sistema educatiu que desenvolupi les habilitats de l'alumnat per gestionar allò comú.

Existeixen iniciatives educatives que promouen aquests valors i que inclouen des de models d'educació democràtica, com les escoles Walden o Montessori, fins a projectes d'educació que incorporen la sostenibilitat i el compromís social. Aquestes iniciatives, tal com les comunitats espirituals en què es practica l'amor universal i la compassió, ensenyen que el benestar individual està indissolublement relacionat amb el benestar col·lectiu.

Vers una nova ciutadania, solidària, compromesa, transformadora... i afectiva

Si eduquem el jovent en la comprensió d'aquests principis, es podrà crear una ciutadania solidària, que no només reaccionaria davant dels problemes del present, sinó que es percebria com a part activa i creativa en la construcció d'un futur millor a través d'accions conscients i col·lectives.

D'aquesta manera estariem facilitant l'existència d'una ciutadania compromesa, capaç d'entendre que la política i l'acció social han d'incloure totes les formes de vida i les generacions futures. Una ciutadania transformadora que cercaria activament com canviar les estructures polítiques, econòmiques i socials que perpetuen la desigualtat, la injustícia i l'explotació.

Assistiríem a l'aparició d'una ciutadania afectiva disposada a viure l'amor com a força política i còsmica, d'entendre l'amor com un compromís ètic vers l'altre i vers el món. Una ciutadania implicada en una acció política que inclou la creació d'espais de cura emocional i suport mutu, on les relacions humanes es basarien en principis de compassió, empatia i tolerància. □

PROCLAMA SUBVERSIVA

Us canviaré el revòlver de fatxenda
per un senzill bolígraf,
perquè mai més no us engresquin
ni els patrons, ni els mercaders,
ni el Ministeri d'Hisenda!

Dispareu els fulls dels llibres
entre les fulles dels arbres.
Beveu, en les nits clares,
l'aiguardent d'una altra Festa.

Embriagueu-vos de saviesa,
de força,
joves del *sertao*,
fills legítims
dels legítims emperadors d'Amèrica!

Pere Casaldàliga

SOBRE LA VISIÓ POLÍTICA DE PERE CASALDÀLIGA

"És una calúnnia afirmar que confonc el cristianisme amb el comunisme i la subversió".

"Vaig dir públicament que soc anticapitalista i que opto pel socialisme democràtic".

"Entenc per socialització la major participació possible de tots els ciutadans, dintre del major nivell possible d'igualtat, en els béns de la naturalesa i de la producció". Per arribar a això, evidentment, caldrà que sigui ben sacsejat i esmicolat l'egoisme del capital, els privilegis de les minories, l'explotació de l'home per l'home. Que és utòpic? Encara ho seria molt més l'Evangeli".

"Jo vaig afirmar que, com a cristià, tinc el deure d'anar molt més enllà que el comunisme: perquè crec en la transcendència i en la parusia".

"Gràcies a Déu, crec que no tinc res d'ateu ni de materialista, com tampoc res de qualsevol mena d'amor a la dictadura.

APUNTS PER A UNA EDUCACIÓ POLÍTICA POPULAR

LUIS LABAJO ALTAMIRANO

Cadís, Espanya

La política és la més noble activitat humana. Atès que, com a animals socials tendim a formar comunitats polítiques, la gestió racional de la vida comunitària hauria d'estar dirigida a la maximització del bé comú i a la consecució del major grau de felicitat col·lectiva possible. El savi Aristòtil ja ens ho advertia.

El règim de guerra que habitem impedeix desenvolupar accions encaminades a una bona fi. El mode de producció capitalista global en la seva fase neoliberal, propi d'aquesta civilització de mort (Ramón Grosfoguel), condiciona els sistemes formals d'educació de tal manera que la comunitat no adquireix la consciència que li permet exercir una acció política a la recerca del bé comú.

Per tant, totes les iniciatives que tractin d'implementar una educació política popular han de ser valorades per la seva potència revolucionària.

Si el poder és una forma de relació entre els membres d'una comunitat humana, gran descobriment de Michel Foucault, només és possible deconstruir el règim de guerra d'aquesta civilització de mort a través d'una educació política popular que tingui com a criteri fonamental d'acció la conservació de la vida de tots els éssers vius del planeta. Només

un poder obediencial tindria com a criteri la categoria de vida. El manar obeïent reivindicat pels neozapatistes ens mostra un camí possible a seguir.

Des d'una perspectiva decolonial, aturar la màquina de guerra implica necessàriament actuar des de les perifèries oprimides per frenar qualsevol genocidi, epistemicidi, feminicidi i ecològicidi actualment en marxa.

Voldria narrar en primera persona la meua experiència en l'educació política de la meua comunitat, situada a Cadís, petita ciutat de l'extrem sud de la península Ibèrica.

Provinc del sistema educatiu formal, impartint des de fa tres dècades la matèria de Física i Química a secundària. Des d'aquest curs imparteixo també Filosofia, el que em permet treballar des de l'escola pública continguts i valors més radicals.

Durant el cicle polític que va anomenar-se 15M (2011) vaig participar en l'ocupació d'un espai públic abandonat a la meua ciutat que les institucions públiques pretenien vendre a la iniciativa privada. Vam aconseguir frenar l'expropiació resistint mesos gràcies a la construcció d'un projecte popular ancorat profundament en el barri. L'essència del projecte era l'educació popular: tallers de formació, escola gratuïta per a infants i adolescents

de l'entorn, centre cultural obert a totes les arts... I, a més de tot això, un taller permanent d'educació política on l'assemblearisme garantia una democràcia més profunda i real en les nostres accions en l'entorn.

Un altre front d'acció rellevant ha sigut la realització de cicles de conferències de Física i Teòrica impartits en una associació cultural de barri. Les conferències van ser preparades i dictades per alumnes de tercer i quart de secundària a públic adult en general. Es pretenia empoderar a noies de 14 i 15 anys i potenciar el seu incipient interès per la ciència: atès que en una societat patriarcal funciona la divisió sexual del treball, cal remoure aquesta opressió des del seu origen educatiu.

Vaig organitzar durant un any un cicle de tertúlies filosòfiques en un cafè-llibreria de la localitat, on s'abordaven qüestions d'actualitat d'interès polític emprant com a recurs una selecció de fragments de la història de la filosofia. L'accés era lliure i la participació va ser diversa i sorprenentment massiva. Això indica la potencialitat d'aquesta mena d'iniciatives en la construcció d'una consciència política popular.

Una altra manera de treballar l'educació popular té a veure amb la música. Participo des de fa també tres dècades a la festa de carnaval de la meva comunitat. A la meva ciutat, Cadis, la festa de carnaval té una peculiaritat que la distingeix de la resta: és un carnaval cantat. El poble s'organitza de manera espontània i crea agrupacions amb repertoris inèdits en música i lletra cada any. La ironia, el doble sentit, el sarcasme i la crítica social i política des de l'humor són característiques rellevants d'aquesta tradició popular. La meva trajectòria en el carnaval ha tingut com a contingut prioritari l'educació

política, qüestionant institucions com la monarquia, la jerarquia eclesiàstica i les forces de repressió de l'estat. En una ciutat que ha patit una reconversió industrial salvatge, la defensa de la lluita de classes des de les cople del carnaval constitueix, sens dubte, un mètode particularment adequat per a l'educació popular.

També he aprofitat la filosofia utilitzant el format carnavalesc: les reflexions d'autors com Karl Marx i Michel Foucault s'han explicat a través de cople musicals carnavalesques que compaginen rigor i humor.

Finalment, també treballa l'educació política donant a conèixer en diferents escenaris populars l'obra de cantautors/es amb un alt contingut polític, entre els quals destaquen Chicho Sánchez Ferlosio, Violeta Parra, Víctor Jara o Daniel Viglietti. Es tracta de conscienciar utilitzant un repertori que actualment no és tan conegut com en dècades anteriors.

És possible construir un altre món més enllà d'aquesta civilització de mort. Per això és imprescindible augmentar la consciència política popular. La metodologia que proposo consisteix en una doble via: apropar la reflexió acadèmica a peu de carrer, atès que el poble té dret a conèixer tots els aspectes del pensament humà; i utilitzar diferents expressions artístiques, com la música popular, per transmetre ideals d'una nova Política de l'Alliberament (Enrique Dussel).

En definitiva, només pensant i organitzant-nos des de totes les perifèries del sistema-món en el que habitem, només des d'una perspectiva decolonial en allò econòmic i epistemològic i, per tant, només des d'una posició ecofeminista transmoderna radical és possible construir un altre món on la vida s'obri pas amb divina alegria. □

DIÀLEG INTERGENERACIONAL COM A FORMA DE POSPOSAR LA FI DEL MÓN

JONATHAN FÉLIX DE SOUZA, SANDSON ALMEIDA ROTTERDAN

Brasil

El planeta afronta crisis ambientals i polítiques que posen en risc el futur de les properes generacions. Per construir un demà diferent, cal aprendre dels qui van venir abans i dialogar amb els qui estan arribant. El diàleg intergeneracional sorgeix com una forma de transformar la realitat i «posposar la fi del món», com adverteix Ailton Krenak. L'Educació Popular ofereix un instrument per aquesta construcció col·lectiva.

El diàleg entre diferents generacions s'esdevé quan les persones comparteixen experiències, coneixements i valors, creant connexions que permeten comprendre reptes i possibilitats més àmpliament. Això ens porta a tornar a considerar quelcom de molt important per al cristianisme: la tradició. No es tracta d'un farcell pesat que carreguem a les espatlles per preservar un món que ja no existeix, sinó de la dinàmica testimonial d'allò que els nostres pares van aprendre i ens van transmetre i seguim transmetent i reinventant a mesura que vivim.

Aquest procés no es limita a ensenyar o aprendre, sinó que implica intercanvis que possibiliten noves formes de pensar i actuar a partir d'allò viscut pels nostres pares. Les cultures indígenes, els quilombos, els moviments socials, el cristianisme i altres tradicions religioses reconeixen la memòria col·lectiva com a part fonamental de la resistència, de l'organització social i de la transmissió d'experiències i de cultura. No obstant, en el món actual, el distanciament

entre generacions pot debilitar aquesta transmissió viva de coneixements, sobretot quan els ancians són relegats a espais subalterns o vistos com a antiquats. Recuperar aquest vincle permet la continuïtat de pràctiques i aprenentatges que ajuden a afrontar els reptes del present, amb mirades a construir el futur de la casa comuna.

L'Educació Popular, inspirada en els ensenyaments de Paulo Freire, entén l'educació com un procés de presa de consciència i transformació. Aprendre no és només accedir a informació, sinó comprendre la realitat i actuar en conseqüència. El diàleg entre diferents generacions enforteix aquesta perspectiva, atès que, en compartir les seves experiències, les persones grans aporten elements de la història que poden guiar les decisions del present, mentre que les més joves mostren noves formes de veure el món i d'interactuar-hi. Aquesta trobada afavoreix l'educació política, ètica i cultural de tots els subjectes implicats i amplia les possibilitats d'acció col·lectiva i de comunitat intergeneracional.

L'escenari actual, en el qual les pantalles intenten substituir la relació cara a cara, exigeix respostes ràpides i col·lectives a problemàtiques com el canvi climàtic, la desigualtat i la pèrdua de drets. No hi ha com afrontar aquestes problemàtiques sense rescatar la memòria de les lluites socials, els sabers ancestrals, sense enfortir les xarxes de solidaritat i sense incorporar els sabers que s'han anat desenvolupant al llarg del temps. Les

pràctiques tradicionals dels pobles indígenes i dels quilombos, per exemple, presenten formes de vida que ajuden a pensar en solucions a la crisi ambiental i a tenir una millor relació amb la casa comuna, ja que apunten a l'ecologia integral. L'experiència dels qui s'han enfrontat a moments d'inestabilitat econòmica i política pot oferir referències per entendre i afrontar els reptes actuals. Els coneixements intuïtius i creatius dels joves poden contribuir a que aquests sabers es renovin i s'adaptin a les noves realitats. Quan diferents generacions es troben, és possible identificar camins que, aïlladament, potser ni s'entrellucarien.

Crear espais per al diàleg intergeneracional requereix d'intencionalitat. Les escoles, les associacions comunitàries, els moviments socials i les esglésies poden afavorir aquests intercanvis promovent cercles de conversa, registres escrits, produccions audiovisuals i altres formes d'expressió, principalment l'oralitat, que sempre ha sigut un mitjà important de transmissió de coneixements i pot adquirir noves dimensions en el món digital. La presència de diferents generacions en aquests espais enforteix l'aprenentatge i amplia la comprensió dels processos històrics, socials i polítics.

Posposar la fi del món significa preservar el planeta i també repensar les formes d'organització de la societat, per construir justícia i pau. El diàleg intergeneracional, des de la perspectiva de l'Educació Popular, permet comprendre el passat, actuar en el present i imaginar futurs possibles per posposar la fi del món. L'intercanvi intergeneracional d'experiències permet construir estratègies col·lectives, enfortir les xarxes de suport i ampliar les formes de resistència. Més que un aprenentatge individual, aquesta trobada crea condicions per transformar la realitat de manera compartida. □

A PROPÒSIT D'EDUCACIÓ POLÍTICA DE PAULO FREIRE

"Lluito per una educació que ens ensenyi a pensar i no per una educació que ens ensenyeu a obeir."

"Ensenyar requereix entendre que l'educació és una forma d'intervenció en el món."

"Ensenyar no és transferir coneixement, sinó crear les possibilitats per a la seva producció o construcció."

"Qui ensenya aprèn en ensenyar i qui ensenya aprèn a aprendre."

L'educació és un acte d'amor, per tant, un acte de valor."

"Tots nosaltres sabem alguna cosa tots nosaltres ignorem alguna cosa. Per això aprenem sempre."

"Educar és impregnar de sentit tot allò que fem a cada moment."

"No hi ha denúncia veritable sense compromís de transformació, ni compromís sense acció."

"L'educació no canvia el món, canvia les persones que canviaran el món."

"L'aprenentatge és un procés que ens presenta el coneixement i després se li dona forma a través de la comprensió, la discussió i la reflexió."

"El sentit d'aprendre no és un acte de construir idees, sinó de crear idees i després recrear-les. Perquè tota idea és perfectible."

FORMAR MILITANTS, TOT EL TEMPS, TOTA LA VIDA!

JOÃO PEDRO STÉDILE

São Paulo, Brasil

Des dels principis, quan la classe treballadora va començar a organitzar-se per afrontar el capitalisme en el segle XIX, a través de sindicats, gremis, associacions de categories i partits polítics, sempre hi ha hagut la preocupació de formar militants per preparar més gent en la lluita de classes i afrontar les perversitats i injustícies del sistema capitalista.

Al llarg d'aquests dos segles, hem tingut moltes experiències positives que han multiplicat militants, a vegades, en les condicions més adverses de guerres, clandestinitat o règims molt autoritaris, que perseguïen implacablement a tots els líders, militants i persones organitzades de la classe treballadora.

Això va repetir-se amb la classe treballadora brasilera, quan vam sortir del model agroexportador esclavista i es va introduir el model de producció industrial: el 1917 es va realitzar la primera gran vaga obrera, que va paralitzar São Paulo i Rio de Janeiro.

Què és formar un militant de la classe treballadora?

És transformar una persona, un treballador comú, coneixedor de la realitat, conscient de les causes que provoquen l'explotació i les injustícies socials, i fer que s'organitzi, organitzi altres companys i companyes, perquè lluitin contra aquestes injustícies i per una societat justa i igualitària.

I aquest subjecte, en transformar-se

en militant de la causa, es transforma en l'esquelet invertebrat de l'organització social. Els músculs, la força física, són el conjunt de les masses. Són elles les que tenen la força del canvi. Però, per tal que les masses actuïn, és necessari l'esquelet, l'estructura rígida de l'organisme que les impulsa. O, si volem la metàfora emprada a l'evangeli, els militants, els missioners, són com el llevat enmig de la massa, que la fa créixer, tenir força, aparença i convertir-se en pa.

Per tant, aprenem de la història que, qualsevol organització social de la classe treballadora, per sostindre's i promoure la lluita, necessita formar i multiplicar militants de la causa i de la seva organització.

I, per descomptat, això es repeteix en les altres formes d'organització de dominació, de la burgesia i l'aparell ideològic de l'estat, que també prepara els seus militants per dominar i mantenir els privilegis i la societat capitalista.

Com es forma un militant?

En l'experiència històrica, tenim moltes ensenyances que van transformar-se en principis formatius. Podem aplicar-los en els més diversos espais i territoris. En un procés local, en una fàbrica, en una comunitat rural, en un barri, en un sindicat i moviment popular qualsevol. També en un espai més gran d'un municipi, un estat i a nivell nacional. Són aprenentatges que va construir la classe, que podem utilitzar en totes les situacions i circumstàncies organitzatives.

Primer, un militant es forma amb la praxi, amb la barreja de teoria, coneixement científic de la realitat, pràctica social, lluita, enfrontament dels conflictes i les seves contradiccions. **Una condició depèn de l'altra.** Un militant no es forma només estudiant la teoria. Ni es forma només en l'activisme pràctic.

Segon, la formació implica activitat col·lectiva, actuar amb el conjunt de la classe, amb les seves instàncies col·lectives i en la divisió de feina. El treball organitzatiu, la divisió de les tasques, de les missions entre els militants, també és un element formador de la seva consciència i del seu compromís.

Tercer, educar el nostre comportament basat en els valors civilitzatoris i humanistes de la solidaritat, de la indignació contra qualsevol injustícia i de l'esperit de sacrifici. Qui només vol una bona vida, no serà mai un militant. I serà un mal exemple de militant.

Quart, amor a l'estudi. Encara que la *praxi* sigui la determinant, la formació d'un militant depèn de l'estudi permanent, per anar-se perfeccionant. Perquè és en els llibres, en els cursos formals, que aprenem la ciència, aprenem a interpretar la realitat, i aprenem la història de la lluita de classes amb els que ens van antecedir. Sense l'amor als llibres, no podem accedir a aquests coneixements fonamentals. Per això, cada organització social necessita tenir les seves escoles de formació, per tal que tinguin professors, materials didàctics que orientin la formació teòrica dels militants.

Cinquè, la praxi és participar de les lluites de masses, és ajudar a organitzar-les. Són elles les que ens ensenyen la dinàmica de la lluita social i de l'organització col·lectiva. És la seva força, en mobilització,

la que ens ajuda a entendre que els canvis només vindran d'elles, en moviment, i no pas de la nostra astúcia i saviesa. Combatent, així, els desviaments de l'individualisme, del protagonisme personal i de l'avantguardisme.

Sisè, el que val per a tots els militants en relació a les masses, i als dirigents en relació als militants de la seva organització, és la **pedagogia de l'exemple**. Els militants i dirigents necessiten donar exemple de comportament. És amb l'exemple de vida que la resta també aprèn. El Che Guevara deia: «el militant ha de ser el primer de la fila del treball i l'últim de la fila del menjar!». Però això val per tot: en conrear els valors, en el respecte al proïsme, en la forma de vestir-se, en els hàbits culturals, etc.

Setè, el combat permanent a tota mena de discriminació i racisme que existeix a la societat capitalista, contra les diferències d'ètnia, de color de pell, d'origen geogràfic, d'opció sexual, de pràctica religiosa, de gènere, d'edat. El militant necessita actuar quotidianament en aquesta trinxera social.

Vuitè, respectar sempre els que han tingut menys oportunitats, els que encara no han estudiat, els que encara no són militants, i estimular que tothom es transformi en militant.

Novè, el militant necessita ser un subjecte alegre, sempre optimista, per més adversitats que l'explotació i la dominació imposin a la classe com un tot. Qui treballa en l'organització del poble, no pot ni ha de ser pessimista. Com deia Antonio Gramsci: «el militant ha de ser pessimista i realista en l'anàlisi de la realitat, però ha de ser optimista en la projecció del futur i dels canvis.»

Desè, el militant no es jubila mai. El seu compromís i el seu comportament són per a tota la vida! □

EMPODERAR LES COMUNITATS I FOMENTAR LA PARTICIPACIÓ CIUTADANA: EL PAPER DE LES UNIVERSITATS EN EL CANVI DE PARADIGMA

CARME GUAL I VIA

Catalunya

El darrer informe sobre hàbits democràtics del CIS aporta dades preocupants: un 12% dels joves entre 18 i 24 anys a Espanya creu que, en algunes circumstàncies, un govern autoritari seria preferible a un sistema democràtic. D'altra banda, el Sondeig d'Opinió 2024 de l'Institut de Ciències Polítiques i Socials (ICPS) de Catalunya revela que el 16% dels homes menors de 25 anys que viu a Catalunya prefereix un règim autoritari. Quines raons poden portar a joves nascuts en democràcia a respondre que una dictadura pot ser millor que la democràcia? Desil·lusió amb el sistema polític actual, recerca de seguretat i estabilitat en un món cada cop més confús i inestable, influència de la propaganda i la desinformació de les xarxes socials, la manca de coneixement sobre els drets humans i la democràcia, la insuficient participació ciutadana en els processos democràtics...

Està clar que el sistema està fallant, i de manera punyent a les generacions més joves. Recordem Greta Thunberg qui forçà el govern del Regne Unit a declarar l'estat d'emergència climàtica. Què se n'ha fet d'aquell compromís? Aquest estat de desconcert i imperi de la mentida, la gesticulació histriònica i la impunitat dels qui malmeten vides i territoris, subratlla la necessitat de reforçar

l'educació cívica i els espais de participació. En l'àmbit del coneixement i l'educació superior es fa evident l'obligat canvi radical de les institucions universitàries, si volen ser rellevants. Com? Reformant estructura, metodologia i ètica per formar agents de canvi actius. Si no ho fan, esdevindran obsoletes.

Com a institucions de coneixement, tenen la responsabilitat d'afrontar reptes globals com el canvi climàtic, la desigualtat i la injustícia social. Un aspecte fonamental per exercir-la és reconèixer els drets, les contribucions i els sistemes de coneixement de les comunitats indígenes, alhora que fomenten una participació ciutadana inclusiva. De ser observadores passives cal que facilitin activament la justícia social, la sostenibilitat i el desenvolupament equitatiu. Les comunitats indígenes posseeixen un ric coneixement, especialment en la gestió ambiental i la resiliència comunitària. Tanmateix, els models educatius tradicionals marginen aquestes contribucions. Les universitats han d'integrar-les als plans d'estudi, garantint que l'aprenentatge no es limiti als paradigmes occidentals, sinó que abraçi epistemologies diverses. Descolonitzar l'educació mitjançant currículums locals i contextualitzats fomenta el respecte per les perspectives diverses i

assegura el seu paper en la configuració del futur.

L'“Educació Superior Socialment Responsable” subratlla la necessitat d'aquesta integració. Acadèmics com Budd Hall i Rajesh Tandon defensen models educatius participatius i inclusius que honoren la saviesa tradicional i impulsen l'aprenentatge contemporani, passant del simple reconeixement teòric del coneixement indígena a una col·laboració pràctica que beneficiï tant les comunitats indígenes com les no indígenes.

Més enllà de la inclusió simbòlica cal implementar canvis estructurals creant espais segurs per a les seves veus dins del discurs acadèmic. Hi ha exemples d'aquestes iniciatives que cal destacar: SEKEM i la Universitat d'Heliòpolis a Egipte, que promou pràctiques agrícoles regeneratives i el desenvolupament econòmic sostenible, integrant cultura, ciència i comunitat en la proposta educativa; 6 universitats maies de Guatemala que treballen per preservar i formalitzar els coneixements indígenes històricament transmesos de forma oral; o el Programa Universitari d'Estudis de la Diversitat Cultural i la Interculturalitat de la Universitat Nacional Autònoma de Mèxic, que forma professionals especialitzats en pobles originaris i afrodescendents.

Les universitats han de fomentar l'esperit participatiu mitjançant l'aprenentatge experiencial, l'educació basada en el servei i les aliances amb comunitats locals. Un enfocament transformador és l'ús dels “laboratoris vivents” (living labs) on estudiants, professorat i comunitats locals col·laboren en la resolució de problemes reals. S'hi prioritzen la centralitat de l'usuari, la innovació oberta, la sostenibilitat i la

co-creació, assegurant que les solucions es desenvolupin mitjançant una implicació comunitària genuïna.

L'educació ha estat una eina d'exclusió per a comunitats marginalitzades. Les universitats han de desmantellar activament les barreres garantint l'accés equitatiu a una educació de qualitat, afrontant desigualtats sistèmiques com les limitacions econòmiques, l'aïllament geogràfic i les barreres lingüístiques que afecten desproporcionadament els col·lectius infrarepresentats. El compromís amb l'aprenentatge al llarg de la vida és un pas clau en aquesta direcció per garantir que l'educació continuï sent accessible més enllà dels programes tradicionals de grau.

Finalment, per evitar el «maquillatge sostenible» les universitats han d'integrar la sostenibilitat en el seu nucli institucional, alinear la recerca, l'ensenyament i el compromís comunitari amb els seus principis, garantint que les iniciatives beneficiïn tant les generacions presents com les futures. És clau l'educació interdisciplinària combinant ciència, humanitats i coneixement indígena. Assignatures sobre gestió ambiental, IA ètica i salut global haurien de formar part integral dels plans d'estudi, enriquint el discurs acadèmic i equipant la comunitat universitària amb les habilitats crítiques necessàries per impulsar el canvi sistèmic.

Les universitats han d'adoptar l'agilitat, la inclusió i la innovació per mantenir-se rellevants en un món en constant canvi. Es troben en una cruïlla: poden continuar perpetuant models educatius caducs o evolucionar cap a institucions dinàmiques que empoderin les comunitats indígenes, fomentin la participació ciutadana, l'impacte real i esdevinguin eines per eradicar desigualtats i respectar els drets humans arreu del món. □

Ens sentim destruïts, esclavitzats per les situacions que ens impedeixen viure: la nostra casa està essent enderrocada per construir carreteres, un nen mor per manca de cures, una nena de 12 anys és violada en una festa, mesos cercant feina sense poder pagar el lloguer... Les destruccions són expressions del mal que vivim, del mal que habita en nosaltres, que s'expressa a les presons socials que ens impedeixen tenir una vida digna.

Poder tenir cura de la vida amb dignitat és, en gran mesura, allò que es coneix com la pràctica de la **llibertat**. Llibertat, en la tradició del moviment de Jesús i d'altres tradicions ètiques, són les accions que són bones per a la vida.

És trist que, arreu del món, la immensa majoria de persones no tinguin la llibertat de viure, menjar, beure i vestir-se amb dignitat. A què es deu això? M'atreveria a dir que som cobdiciosos, egocèntrics i individualistes. La cobdícia humana sembla que no tingui límits. Els assassinats premeditats es repeteixen diàriament per acumular béns per a uns pocs.

Enmig de les llàgrimes, la vida clama per la reconstrucció, cercant nous camins, camins de **llibertat**. Estem convidats a reflexionar sobre les nostres vides i sobre les formes d'educar-nos per a una convivència humana millor. La tasca més difícil és educar-nos a nosaltres mateixos. Parlem tant d'educació. L'Educació com a aprenentatge i pràctica de la llibertat.

Però el fet és que no hem après gairebé res, perquè malinterpretem la llibertat, hi pensem com a consumisme, com a tenir més coses sense adonar-nos d'aquesta equivocació.

Dintre de la tradició de Jesús, la llibertat s'assembla a caminar a contracorrent, a anar en el sentit oposat al que està anant tothom. I quan ho fem, destorbem als que van en l'altra direcció. Ens donen cops de colze, ens fan empassegar, per tal que canviem de rumb. L'Evangelí de Jesús parla de les ovelles que abandonen el remat, de curar en dissabte quan la Llei ho prohibeix, de visitar la sogra de Pere que estava malalta, de compartir els pans i els peixos, de perdonar els deutes i de visitar els presos. Per a Jesús, sembla que això era llibertat. Retornar una vida digna és llibertat. Aquest model de llibertat, que va a contracorrent d'allò normalitzat, és combatut.

La poderosa majoria s'alça contra els que, de diverses maneres, semblen interposar-se en allò que consideren el camí natural. Combatre els qui tenen visions diferents sobre el consumisme i la naturalització de la injustícia. Per exemple, molta gent es rebel·la contra les dones que exigeixen igualtat salarial, el dret a defensar el seu cos i les seves decisions. Molta gent es rebel·la contra els pobles indígenes, l'organització dels pobles negres d'origen africà... Pretenen que la majoria blanca dominant decideixi, governi i distribueixi els béns com li plaugui.

No obstant, seguir el camí imposat en

benefici de minories privilegiades, no és **llibertat**. És només existir com a esclaus de voluntats alienes, com a objectes d'ús i abús per fer a la gent irreflexiva, sense elecció, sense drets, sense participació real en la vida de la nació.

Per això els nombrosos moviments socials exigeixen millors condicions de treball, un habitatge digne i una vida millor. Exigeixen dignitat per a tots els pobles i identitats sexuals. Reivindiquen la cura de la Terra, del planeta del qual en som un cos. I en aquesta línia, situem les lluites antiracistes i el feminisme.

No volem ser una multitud silenciada i dominada per minories riques, blanques i masculines. La multitud sense llibertat segueix la veu de la costum i de la llei dominant, encara que els moviments socials vulguin seguir cada vegada més **la veu interior**, la que advoca pel renovat dret a una vida digna, com a opció personal-col·lectiva sempre renovable.

Des d'aquesta perspectiva destaquem especialment la importància del moviment de dones, conegut com a moviment feminista. Feminista, perquè no vol mantenir el model femení, el que la societat actual imposa en termes d'ideal de consum, d'ideal de bellesa, d'ideal de sotmetiment a les figures masculines considerades propietàries del poder i del saber. Per això, seguir al remat de dones, dirigit pel mercat capitalista, **no allibera i no és llibertat**.

Feministes per indicar un moviment diferent de les dones en la història, és a dir, la insubmissió als models establerts que violenten els cossos per al benestar de les elits del capitalisme mundial.

En la línia d'aconseguir autonomia de

vida ens organitzem i obrim camins per viure la **llibertat**. Llibertat significa trencar les cadenes que sostenen la nostra dependència i opressió pels models que ens han sigut imposats. Models que ens empresonen per tal que siguem només consumidors, obedients a una societat que ens enamora amb l'aparador dels seus productes i falsos valors.

La llibertat **és el camí**, però és un camí diari ben costerut que ens porta a unir les nostres mans per construir la ciutat, la terra, el barri, el carrer de les dones i dels homes. **Camí** per construir un món de pobles multicolors que s'uneixen i s'ajuden. Llibertat, que cerca primer una vida digna en l'alimentació, l'habitatge, el dret al treball, a l'estudi, a l'expressió i a l'oci. Llibertat, que convida les dones a no deixar-se eclipsar per la lluentor passatgera de les joies, ni a deixar-se comprar per models de bellesa esculturals, en realitat falsos models, que culpabilitzen els nostres cossos i els menyspreen en tota la seva diversitat.

Així, els venedors de bellesa no ens cuiden, no ens donen casa i menjar sa, no ens obren portes per millorar la nostra cultura i permetre la bellesa de la diversitat. De la mateixa manera, les esglésies, que es multipliquen per tots els barris del país, cerquen abans que res el seu propi benefici i l'obediència a les seves lleis religioses. Hem de ser igual de lúcids davant de les seves prèdiques i propostes.

Organitzar-nos per reaccionar davant dels falsos heralds del bé és dur a terme l'**educació** política, l'educació de les dones i dels homes, per tal que no es deixin seduir per la lluentor passatgera dels productes del capitalisme i cerquin amb dignitat el pa de cada dia. Això és viure la **LLIBERTAT!** □

EDUCACIÓ POLÍTICA: UN CAMÍ VERS LA CIUTADANIA ACTIVA

JARDEL NEVES LOPES I ODETE RIGATO MIOTO

Brasília-DF, Brasil

L'educació política té com a objectiu comprendre la política com a ciència del bé comú i reconèixer que les decisions polítiques interfereixen en la vida quotidiana de cada ciutadana i ciutadà.

Partint d'aquesta premissa, s'entén que som éssers polítics per naturalesa i, essent així, l'«ésser polític» involucra totes les relacions humanes: família, treball, església i societat en general. Exercim política en totes aquestes esferes humanes.

A Brasil i a Amèrica Llatina, el procés de colonització va estar marcat per molta violència. Les normes van ser dictades sempre de dalt cap a baix, sense cap respecte a les poblacions que ja habitaven aquestes terres.

Aquest procés, sumat al règim d'esclavitud de pobles indígenes i africans, va ocasionar seriosos problemes a la nostra societat, que manté, encara avui, una mala distribució de rendes i racisme.

La Constitució Federal de Brasil de 1988, considerada la «Constitució Ciutadana», va comptar amb una àmplia participació popular en la seva elaboració, tenint com a proposta la construcció d'un país per a tots i totes; reconeixent els drets de totes les persones, especialment els de les més vulnerables, històricament oblidades i marginades.

Des d'aleshores, amplis sectors de la societat lluiten per la construcció d'una democràcia

participativa. I per tal que això acabi esdevenint-se, l'educació política es converteix en una eina fonamental en la formació de consciències crítiques i emancipades.

Fe i política en la construcció de la civilització

La relació entre Fe i Política al llarg de la història sempre ha sigut crítica. La base de la Bíblia, a l'Antic Testament, narra en molts textos el conflicte entre camp i ciutat, entre els drets i l'explotació. En aquest context, sorgeixen els profetes, com a portaveus del poble, que preservaven els drets dels més pobres, que denunciaven i anunciaven el Regne. Jesús assumeix el projecte de defensa dels pobres, marginats, exclosos de la seva època (cf. Lc 4, 14-21); va dir que el Regne és dels humils (cf. Mt 5, 19; 11,25); va acollir les dones i els infants (cf. Mc 10,13-16; Lc 13,10-13); va acollir els heretges i els samaritans cismàtics (cf. Lc 17, 11,19; Jn 4,4-42) i fins i tot a persones de mala reputació (cf. Lc. 7,36-50).

El Papa Pius XI (1857-1939) va dir que «la política és la forma més perfecta de la caritat». Frase reafirmada pel Papa Francesc, a la Carta Encíclica Fratelli Tutti (cf. FT, 180). A partir del Concili Vaticà II, l'Església confirma amb més enteniment sobre la democràcia, com a sistema polític que protegeix els drets, la llibertat d'associació i el servei del bé comú entre d'altres (cf. Gaudium et Spes, 73).

Els bisbes de Brasil, a través del document 105, *Cristians Laics i Laiques en l'Església i en la Societat*, destaquen: que creixi el nombre de polítics capaços d'entrar en un autèntic diàleg que vagi efectivament a sanar les arrels profundes i no pas l'aparença dels mals. La política, tan difamada, és una vocació sublim, és una de les formes més precises de caritat, perquè cerca el bé comú (CNBB doc. 105, p. 258).

Les Escoles de Fe i Política

A Brasil, les experiències de les Escoles de Fe i Política han fomentat la participació de cristianes i cristians en la política. La primera Escola de Fe i Política registrada es va crear a la Diòcesi de Ji-Paraná, a Rondônia, per Antônio Possamai -SDB, el 1991.

Amb la creació del Centre Nacional de Fe i Política (CEFEP) per Helder Câmara, el 2005, van sorgir moltes altres Escoles. Un dels seus eixos és l'articulació de les Escoles de Fe i Política. Sumen, aproximadament, un centenar d'Escoles de Fe i Política o Fe i Ciutadania, en àmbits diocesans, parroquials i regionals. Cada Escola té una metodologia d'acord a la seva realitat. Al llarg d'aquest camí, s'han construït associacions amb el Consell Nacional del Laïcat de Brasil (CNLB), la Comissió Brasileira de Justiça i Pau (CBJP), Pastors Socials, Esglésies Evangèliques, Universitats i Moviments.

El CEFEP té com a objectiu: «Fomentar en el nostre País un pensament social cristià a la llum de la Doctrina Social de l'Església i dels valors evangèlics, contribuint amb la formació de líders inserits en la política brasilera, en les seves diferents formes i nivells, a partir d'una reflexió bíblica i teològica de les ciències socials i de la filosofia».

Les Escoles de Fe i Política cerquen:

1) Mantenir un curs regular, amb un contingut bíblic-teològic, a partir de la Doctrina Social de l'Església, a més de matèries auxiliars

en les àrees de Ciència i Filosofia Política, així com de Sociologia i disciplines afins;

2) Tenir com a objectiu principal la formació de consciències crítiques, l'educació i la preparació per a la militància política a partir de la fe; ja sigui per exercir un càrrec polític electiu o per actuar en els diversos organismes de la societat i a les Pastors Socials,

3) Mantenir un vincle estable amb la diòcesi, a partir del moviment, de la pastoral, dels organismes o dels serveis als quals pertanyen; o fins i tot, amb la CNBB regional i/o amb la denominació religiosa a la qual està vinculada.

Aquestes configuracions que acabem d'enumerar donen a les Escoles un diferencial en relació a les formacions ofertes per universitats, partits polítics o altres institucions atès que es destinen a:

- a) Líders cristians per coordinar/animar treballs populars.
- b) Consellers/es de Polítiques Públiques.
- c) Candidats/es a càrrecs electius en la vida pública/política partidària.
- d) Agents de les pastors socials i de moviments populars.
- e) Multiplicadors de reflexió de caràcter socioambiental/econòmic.
- f) Interessats/des en actuar en els espais de l'estat com a gestors/es.
- g) Membres d'Associacions.
- h) Sindicats.
- i) ONGs.
- j) Col·lectius.
- k) Membres afiliats a Partits Polítics.

Com a proposta d'educar políticament, es pretén, augmentar mica en mica el contingent de brasilers i brasileres conscients del seu paper, en tant que ciutadà i ciutadana, amb protagonisme en la construcció d'una societat més igualitària, on tots i totes tinguin vida digna tal com garanteix la Constitució Federal de 1988 en el seu article 5. □

CONVIVALISME, UNA ALTRA POLÍTICA ÉS IMPRESCINDIBLE I POSSIBLE

JOSEP BUSQUETS I MARTÍ OLIVELLA

Catalunya

Patim la paradoxa entre el món de desconcert i d'incertesa en què viu avui la humanitat i la imponent força d'una sofisticada tecnologia que s'ofereix com a resposta a tots els problemes d'aquest món. També vivim una altra paradoxa, entre una humanitat abandonada a una escandalosa desigualtat creixent i una cursa de desmesura, de deliris de grandesa sense límits!

Davant d'aquestes paradoxes —que ens porten al col·lapse irremissible—, ens cal enfortir la convivència com a condició social bàsica, avui malmesa pels valors que el sistema socio-econòmic vigent impulsa i la societat accepta: l'individualisme, el consumisme aberrant i l'afany de posseir sense límits, la desconfiança, les violències estructurals i físiques...

El **Manifest Convivalista*** ens ofereix algunes pistes per mirar de sortir d'aquest atzucac en què ens trobem. S'ha publicat el 2020 després d'uns anys d'elaboració entre més de 300 personalitats intel·lectuals, associatives i polítiques de 33 països diferents**.

El convivalisme no pretén proporcionar receptes polítiques que valdrien per tot. Està en construcció amb noves aportacions. Però, ens permet fer preguntes en un marc teòric compartit i posar a prova la coherència i l'acceptació de les mesures polítiques que poden ser proposades per un o altre actor cívic o polític.

Ofereix unes pistes per superar les visions úniques de la història, amb el reconeixement de la pluralitat, amb uns principis bàsics, que no són únicament producte de pensadors moderns

sinó que venen de les nostres cultures ancestrals.

El món va a la deriva i al col·lapse; i, qualsevol acció col·lectiva que aspiri a posar-hi remei no pot arribar a bon port si tots els que s'hi comprometen no estan inspirats per un conjunt de valors clarament compartits.

Les grans doctrines polítiques heretades dels darrers segles (liberalisme, socialisme, comunisme, anarquisme) avui ja no són guies suficients, perquè no ens diuen res decisiu: ni sobre **la finitud dels recursos naturals**, ni sobre **la pluralitat de les cultures**, ni sobre **la millor manera d'evitar** l'aspiració infantil a l'omnipotència, a l'arrogància (que els antics grecs anomenaven l'*hybris*). Ens cal doncs, reaprendre sabers ancestrals i alhora innovar, integrar, depassar les doctrines heretades.

El **convivalisme** pretén ser una **filosofia política de la vida en comú** (de la *convivència*) i una escola política de **viure l'art de cooperar**, d'enfrontar els conflictes però, sense matar-nos, sense explotar-nos, sense destruir-nos.

El **neoliberalisme** actual, ideologia dominant, es basa en aquestes sis proposicions:

- **No hi ha societats**, ni col·lectius, ni cultures, només hi ha individus.
- **L'ambició, l'afany de lucre és bo**. Greed is good
- **Com més s'enriqueixin els rics**, millor serà, perquè tots ens en beneficiarem per un efecte de degoteig (trickle-down effect).
- **L'única manera de coordinació desitjable entre els subjectes humans és el lliure mercat** i sense restriccions i aquest (incloent-hi també

el mercat financer) s'autoregula tot sol pel gran bé de tots.

- **No hi ha límits.** Sempre més, és necessàriament sempre millor.

- **No hi ha alternativa** ("There is no alternative", com deia Margaret Thatcher).

El Convivialisme, en canvi, proposa cinc principis més un imperatiu categòric:

- **No som "amos i posseïdors de la natura"** sinó que hi tenim un destí comú.

- **Condemnem totes les discriminacions**, de sexe, de color de pell, de creença o de religió.

- **La principal riquesa és la de les relacions socials.**

- **La recerca de reconeixement** és la primera motivació humana.

- **Cal acabar amb els absolutismes**, els autoritarismes i els despotismes.

Aquests cinc principis han de ser equilibrats entre ells, tot respectant primer **l'imperatiu categòric de lluita contra l'hybris**, contra la desmesura. I, se'n poden derivar **quatre orientacions generals mínimes d'una política inspirada en el convivialisme:**

1er. Pel 2040-2050 cal tenir un objectiu ecològic triple zero: zero emissions de gasos efecte hivernacle; zero consum d'energies fòssils, zero residus altament tòxics i de major risc.

2on. Reducció significativa de les desigualtats: instauració incondicional d'una renda mínima i d'un sostre de renda i de patrimoni, amb un import que no depassi el que majoritàriament és percebut com a moralment (o socialment) inacceptable.

3er. Fer renéixer l'ideal democràtic: tot articulant la democràcia representativa parlamentària amb la democràcia directa, deliberativa i participativa.

4rt. Promoure un universalisme plural (un "pluriversalisme") que permeti les diferents cultures, religions o filosofies, dialogar i oposar-se sense matar-se.

Una societat convivialista post-neoliberal, només podrà néixer plenament si una majoria

de persones veuen clarament què hi tenen a guanyar i com hi viurien millor. Són elles qui han de determinar **què volen rebutjar** de la societat actual, **què volen conservar i sobre què cal innovar.** Cal afavorir aquestes **deliberacions** a tot arreu: en les comunitats, en els centres educatius, en les associacions, en els llocs de treball, en les empreses de l'economia social i solidària, en els partits polítics...

Del Convivialisme en podem extreure noves formes de fer política perquè els pobles puguem recuperar el poder de fer un, possible i necessari, **altre món més habitable per a tothom.**

Les personalitats intel·lectuals, associatives i polítiques (300 de 33 països diferents) que han co-signat el Segon manifest convivialista són de diferents sensibilitats i procedències transformadores, com: Alberto Acosta, Marcos Arruda, Geneviève Azam, Michel Bauwens, Leonardo Boff, Alain Caillé, Mathieu Calame, Noam Chomsky, Denis Clerc, Eugenia Correa, Shirin Ebadi, Christian Felber, Susan George, Daniel Innerarity, Eva Illouz, Christian Laval, Gus Massiah, Marguerite Mendell, Edgar Morin, Chantal Mouffe, Kari Polanyi, P.V. Rajagopal, Mathieu Ricard, Marshall Sahlins, Saskia Sassen, Sidharta, Boaventura de Sousa Santos, Patrick Viveret, Juliette Weber, Chico Withaker, Jean Ziegler... □

Per saber-ne més:

En diversos idiomes:

<https://convivialisme.org/worldwide/>

En català:

<https://montaber.es/libro/convivialisme/>

En portugués:

<https://ateliedehumanidades.com/convivialismo/>

LA DEFENSA DELS DRETS HUMANS, DE LA NATURA I DELS ANIMALS

ALELUIA HERINGER LISBOA

Minas Gerais, Brasil

Existeix, en el temps anomenat «avui», un imperatiu humà, ètic, espiritual, moral, cultural, social, ecològic, polític, econòmic i legal que ens tensa i ens pressiona per revisar la forma en què ens relacionem entre nosaltres, amb el món natural i amb els animals no humans.

L'ésser humà revisa la seva condició de centre de l'univers i incorpora altres principis, com la interdependència entre tots els humans, els no humans i la natura. Amb aquesta percepció sistèmica de la vida, ens disposem a revisar moltes pràctiques presents en la nostra vida, cultura, tradicions i comunitats així com en l'educació. Aquest canvi de mentalitat està en sintonia amb allò que el Papa Francesc va expressar en la seva encíclica *Laudato Deum* (2023, vrs. 67). Hi afirma que, avui, estem obligats a reconèixer que «la vida humana només es pot sostenir i entendre's amb la resta de criatures». La defensa del valor peculiar i central de l'ésser humà, establert des de la cosmovisió judeocristiana, necessita situar-se i revisar-se davant de la realitat que s'imposa a l'afrontar la sisena extinció massiva d'espècies, ja en marxa, la degradació ambiental, la desigualtat social i l'emergència climàtica.

Els drets humans, de la natura i dels

animals, visualitzats a partir de les seves relacions, formen part de la saviesa ancestral dels pobles originaris, que entenen que «no tenim pas l'ecologia fora de nosaltres», sinó que som nosaltres mateixos, tant com els animals, els arbres, els rius, els peixos, el cel, la pluja, el vent i el sol. Aquest «tant com» no permet fragmentacions ni escales jeràrquiques respecte de la importància de cadascú. Aquesta postura crea disfuncions i comorbiditats en el sistema Terra, en la nostra relació amb altres éssers i entre nosaltres mateixos. De manera lineal, ens apoderem de l'habitatge dels animals, alterem els cursos sinuosos dels rius i destruïm els ecosistemes naturals. Aquesta dura marxa, dels «menjadors de terra» (expressió de David Kopenawa Ianomami), deixa una petjada insostenible i, en alguns casos, un punt de no retorn.

La degradació generalitzada del nostre planeta, les emissions de gasos d'efecte hivernacle i el col·lapse de la biodiversitat, es giren en contra nostre a través d'esdeveniments climàtics extrems. A això hi hem de sumar l'agreujant de la desigualtat social i del racisme ambiental, que empeny els negres, els més pobres, els pobles originaris, la gent dels quilombos i

els marginats dels grans centres urbans a un estat d'alta vulnerabilitat: són els primers afectats i els darrers en rebre suport de l'Estat.

Considerar que les persones, el planeta i els animals formen part d'un mateix teixit i que són subjectes de drets o subjectes d'una vida, tal i com propugna el filòsof Tom Regan, és el punt de partida per reconfigurar les deformacions en les quals ens trobem. Significa mirar les relacions que cadascú estableix en la xarxa de la vida i el que necessita per ser complert en allò que és intrínsec a la seva naturalesa, ja sigui un seu do, servei o especificitat. Els animals no necessiten el dret a l'educació, però tenen dret a la vida, a la llibertat i a la integritat física. Els rius, les muntanyes, els minerals, els oceans, no reclamen el dret al treball, però no poden ser distorsionats, desfigurats, embrutits i, després d'una intensa explotació, abandonats amb alta contaminació.

Les jerarquies fan un pobre servei quan allò important, allò proper o allò al «meu» gust, s'accentua per damunt de la resta de gent. En el model d'organització present a la natura, allò que existeix són relacions, contextos i interdependències. Hi són importants la cerca de cucs, de fitoplàncton, de caboclo, d'una ètnia específica o d'un bosc. Tot i que no està a prop nostre, ni és el focus del nostre amor, el fitoplàncton elimina una gran quantitat de CO₂ de l'atmosfera. Que bé que els biòlegs o els ecologistes lluitin per la preservació del medi aquàtic o dels boscos! No cal accentuar, en pensar en aquestes relacions, perquè cada ésser té la seva singularitat, necessitats, aportacions i dret a existir. La necessitat és per a qui sent o pateix. No li correspon a l'altre donar

una qualificació, posar-la, per exemple, en una escala de dolor. Els animals tenen prohibit parlar, organitzar una oració o fer una petició, no obstant, poden bordar, ventar cosses, bramar, obrir els ulls o mostrar-se acorralats. La natura, com a patrimoni, no pot ser atacada impunement.

Els humans, per instint de preservar la seva pròpia espècie, tendeixen a considerar els seus similars com els més importants. Això és comprensible, per bé que som 8 mil milions de persones. Ens podem abraçar i desplegar en milers de causes, banderes o lluites. Podem contribuir al millorament de les lleis que garanteixin el dret a la vida, la integritat física i la llibertat de tots els éssers. Independentment de si existeixen o no aquestes lleis, hem de fer complir, per convenció moral i ètica, que tot ésser que viu, respira, té un sistema nerviós central, sent dolor, no desitja ser molestat i no ha de ser-ho, ni agredit o humiliat.

Ningú podrà resoldre tots els problemes, però hem de mirar, amb bons ulls i amb esperit de cooperació, tots aquells que renunciïn a quelcom en les seves vides pel bé de la vida de la resta, independentment de si es tracta de l'ancià, del nen abandonat, dels animals, del bosc, de l'oceà o de qui sigui. Totes les causes que pretenen millorar quelcom, que tornen la dignitat d'una persona, que lluiten per la preservació d'un riu o els drets dels animals, han de ser animades, per tal que no s'exclouin mútuament, sinó que s'enforteixin, ja que el procés civilitzatori, amb els seus avenços i retrocessos, no pot alliberar només uns pocs. Cal anar amb tothom i amb tot, junts i barrejats: les persones, el planeta i els animals. □

GRÀCIES LLATINOAMÈRICA!

ESFORÇ I CORATGE PER UN MÓN MILLOR EN DEMOCRÀCIA

JOAN SURROCA I SENS

Catalunya

L'Agenda Llatinoamericana és un pont de contacte, d'intercanvi i d'aprenentatge entre les dues vores de l'Atlàntic. El coneixement mutu és interessantíssim i ens descobreix que és un error pretendre equiparar les problemàtiques, o voler trobar remeis semblants per a societats tan diverses. No obstant això, el diàleg que establim ens apropa i ens mostra que allò que ens uneix ens fa semblants en l'essencial. Ara fa just 40 anys del meu primer contacte personal amb Llatinoamèrica. Des d'aleshores no he deixat d'ésser interpel·lat per unes vides coratjoses per deixar un món millor als seus descendents. Moltes gràcies Llatinoamèrica!

Amèrica Llatina ha demostrat una valentia formidable per treure's de sobre la bota del nord, una situació ben retratada pel mateix Franklin Delano Roosevelt parlant del dictador Anastasio Somoza: "Potser és un fill de puta, però és el nostre fill de puta". Què li importava a Roosevelt la misèria de Nicaragua si en treia benefici econòmic pel seu país? Cuba, a la vegada, havia quedat convertida en un prostíbul pels del nord sota la fèrria dictadura de Fulgencio Batista. L'audàcia del castrisme (1959) marca l'inici de successius moviments guerrillers i insurgents, amb una clara presa de consciència de l'indigenisme. Són revoltes diferenciades, que van del sandinisme al zapatisme, totes elles unides

per l'afany d'alliberament i aconseguir la sobirania per administrar els recursos propis. Entre 1962 i 1968 a Amèrica Llatina es produïren 11 cops d'estat i entre 1971 i 1976, 6 més per frenar els intents d'aplicar vies polítiques justes. Eren cops d'estat destinats a imposar dictadors que es perpetuessin a la manera d'Alfredo Stroessner a Paraguai al llarg de 35 anys (1954-1989), els Duvalier a Haití (1957-1986), etc.

Des del 1959 s'ha vessat molta sang innocent de tot Llatinoamèrica, víctimes de la cobdícia i voracitat dels opulents de torn. Ara han perdut la poca vergonya que els quedava i es retraten en equip voltant el president nord-americà. Són Elon Musk, Jeff Bezos, Mark Zuckerberg i altres amb fortunes escandaloses. Segons l'informe Oxfam 2025, els béns dels deu multimilionaris més rics han crescut, de mitjana, a un ritme de 100 milions de dòlars al dia. És un saqueig pur i dur atenent que 700 milions de persones han de viure amb menys de 2,15 dòlars diaris. A Espanya permetem la perpetuació del poder d'una oligarquia formada per un centenar de famílies que no deixen que el poder polític se'ls escapi de les mans. Ens xeringuen! I callem!

L'interès a interrompre processos d'alliberament ha aconseguit endormiscar les consciències a base de fomentar la ignorància. Paulo Freire deia encertadament: "El sistema

no tem el pobre que té fam. Tem el pobre que sap pensar.” Han après que és més eficaç la persuasió que imposar per la força bruta. La memòria històrica és el primer que han fet desaparèixer dels plans d'estudis. Han fomentat l'ànsia de posseir tot tipus de bagatel·les a canvi d'una pretesa seguretat, justificant així maneres de govern autoritàries i de mà dura; El Salvador en seria l'exemple més eloqüent.

Què cal fer? Heus aquí la pregunta repetidament formulada per la humanitat que vol avançar. Estem en temps de traspàs de fortunes, ara per la mutació d'una societat de base industrial a una de tecnològica. Primer de tot, no perdre la calma i no deixar-se entabanar per un pessimisme interessat a desmobilitzar-nos. Segon, aprendre de la intrepidesa de Llatinoamèrica, fins i tot en els moments més difícils, de pèrdues, de derrotes doloroses, han sabut fer front a la calamitat amb enginy i noves estratègies.

És ben cert que la revolta de Castro va ser un despertador i va inspirar altres intents per foragitar dictadors al servei de l'imperi vigilant des del nord. És interessant observar que a partir d'un determinat moment, és Salvador Allende qui es converteix en far dels nous temps. La via democràtica serà el camí que tindrà un seguici amb resultats desiguals, començant per l'aparent fracàs estrepitos d'ell mateix. La via democràtica ha estat assajada de manera persistent, algunes vegades amb passos erràtics i altres de manera raonablement reeixida. A part de nombrosos exemples analitzables, tenim el cas emblemàtic de Pepe Mujica que ha alligonat exercint el poder amb voluntat escrupolosament democràtica i amb ètica difícilment qüestionable.

A mi em sembla un error fenomenal l'estratègia de qui, creient que les democràcies són imperfectes, aposta, en nom de la justícia, per vies autoritàries. Totes les democràcies són millorables. Aquest és el camí. És com dir que els Dret Humans de l'any 1948 són insuficients i, per tant, cal abolir-los. No. El que cal és actualitzar-los, aprofundir-los i ampliar-los. Igualment, doncs, amb la democràcia. Com més repartida està la riquesa, més democràcia hi ha. L'alternativa no són els autoritarismes ni els lideratges eterns. Procurar una societat més participativa i educada és el que farà irreversible la consolidació de les llibertats i la justícia, la pau i el benestar, el progrés i el respecte a la biodiversitat que el planeta ens ofereix generosament.

Les persones que estimem la vida volem la felicitat, la felicitat humanament possible, de tothom. Mentre hi hagi un sol ésser humà que pateixi de manera evitable, no podem deixar de cercar maneres d'estalviar-li sofriment. És la posició de les esquerres de sempre: no podem estar bé si un altre s'ho passa malament. És impropï de les esquerres imitar les tiranies escampant el terror, la repressió i la por, encara que es digui que és pel bé del poble. Això és el que sempre han dit les dictadures, el feixisme i els "salvadors". Hem d'educar per practicar la radicalitat democràtica en tots els àmbits: ensenyar els joves a escoltar, respectar, fomentar la participació, fer autocrítica i acabar amb l'escàndol de les desigualtats intolerables. Ens ha de distingir la fermesa i el coratge de qui sap que, malgrat els fracassos i les adversitats, la força de la raó sempre ha acabat surant en el llarg trajecte de la humanitat. □

L'ESCOLA PARTICIPATIVA, UN ECOSISTEMA PER AL CREIXEMENT I DESENVOLUPAMENT DE LA CULTURA DE LA PAU I ELS DRETS HUMANS

XARXA D'EDUCADORES I EDUCADORS PER A UNA CIUTADANIA GLOBAL

Espanya

El concepte de desenvolupament imposat des de les potències colonials s'ha entestat en posar novament el jou damunt les economies i els sistemes de pensament del planeta descolonitzat, fins al punt d'agreujar la desigualtat global. Alhora, mercès a la ciutadania global, s'han anat organitzant les resistències per proposar altres mons possibles. Des d'una perspectiva interseccional, es reconeixen les necessitats de la humanitat més vulnerable, però també les seves cultures, les seves llengües i les seves economies sostenibles.

Se sap que un dels factors més poderosos per animar canvis globals són les persones migrades. D'aquí que s'hagin convertit en l'objecte prioritari dels discursos d'odi animats per la ultradreta, que defensa els privilegis del Nord Global contra qualsevol amenaça que els drets humans esdevinguin una realitat.

No és pas aquesta l'única línia vermella que s'ha travessat i encara hi ha qui no és capaç de veure-ho. Des d'aquesta manca de sensibilitat o adormiment és difícil defensar la dignitat de la persona, l'estat de dret o la potencialitat del dret internacional i humanitari. Havent constatat la increïble capacitat de la humanitat per adaptar-se als canvis, tenim la possibilitat de sostenir

ecosistemes on es tornin a potenciar les capacitats de l'ésser humà en relació a la cura d'ell mateix, la resta de persones i el seu entorn, tal com es va plasmar en la Declaració dels Drets Humans el 1948 i en la creació del Tribunal Europeu de Drets Humans d'Estrasburg que opera des de 1959 i que avui recullen els ODS.

No obstant, per què no es generalitza la cultura de les cures?, què paralitza a l'aula la pràctica política i la presa de consciència? Potser, la por. I, si hi ha por, no hi ha democràcia. A les nostres aules ens hem de posicionar en l'espai insegur de les creences, els estereotips i els discursos d'odi. Potser fins i tot rebem la crítica d'intromissió o ideologització. Però no podem pas tancar els ulls a les problemàtiques de patiment i injustícia perquè les experiències que em commouen són les que produeixen aprenentatge i compromís. Aquesta és la raó per la qual avui, ja, s'estan fent moltes coses i s'estan proposant alternatives properes.

Tota educació transformadora transita des d'allò local a allò global, des de l'entorn més proper al més llunyà, i per això, no podem demanar als nostres aprenents que es plantegin què és el que no funciona bé a la seva comunitat, al seu país o al planeta, si els seus referents més propers són una versió

a petita escala d'aquest món deshumanitzat. D'aquesta forma, si pretenem contextualitzar una educació per a i en els drets humans, podem començar per preguntar-nos si a les aules es respecten i promouen aquests drets, si hem aconseguit un lloc per treballar-los en el currículum de forma ordenada, progressiva i sistemàtica i fins a quin punt són presents en l'organització de la vida i les relacions quotidianes del centre.

Un cop analitzada la cultura del centre, les maneres de fer de la nostra comunitat educativa i el seu entorn, cercarem vies per donar resposta a tantes violències i exclusions. La primera serà acompanyar el pensament crític i creatiu d'un pensament ètic. Desenvoluparem alguna de les seves eines: és essencial lluitar contra una de les lacres de la societat que són les falòrnies o informacions falses mitjançant la deliberació i l'argumentació, qüestionarem el sistema social, econòmic i polític que ens ha dut a aquesta crisi sistèmica i, per últim, educarem en el pensament creatiu que ens impulsi a cercar alternatives possibles i en un pensament ètic des del qual treballar col·laborativament pel bé comú.

El segon gran suport serà anar fent de la nostra escola un espai per a la participació efectiva en el qual qualsevol integrant de la comunitat escolar interioritzi que les seves paraules i idees són importants, tant com les dels seus iguals i les d'altres col·lectius, i que a més, són escoltades per les persones responsables que posen en pràctica les seves propostes quan estan ben estructurades i argumentades.

I, en temps de classisme i segregació, no hi ha res més polític que la convivència; res més potent que l'escola inclusiva. S'ha

de tenir molt present a tot l'alumnat i la igualtat d'oportunitats des d'una escola emancipadora.

Una altra resposta rau en la transversalitat, el treball interdisciplinari i l'intercanvi amb la comunitat. Ens centrarem en l'impuls de l'equitat de gènere, enfortint la coeducació per fer front a l'heteropatriarcat; la valoració de la diversitat cultural en la trobada d'igual a igual per afrontar la discriminació de qualsevol mena i caminar vers la decolonialitat dels sabers; l'educació en el respecte, fonamentada en la dignitat humana per superar la polarització, els estereotips, prejudicis i construir comunitats basades en els vincles; la cura de la nostra casa comuna per enfrontar-nos a la sobreexplotació de la natura i l'emergència climàtica en la qual ens trobem que és, en realitat, una crisi sistèmica molt més profunda.

Som optimistes perquè parlem d'opcions de vida i de qüestions ètiques i polítiques des de les nostres identitats i diferències. Ens la juguem perquè ens impliquem i posicionem. En aquest context defensem la recerca d'allò positiu en mi i en l'altra persona; allò que ens uneix més que no pas allò que ens separa, allò que ens permeti construir poc a poc. Procurem plantejar una qüestió i donar-li el temps suficient per al seu desenvolupament, replantejament i possibilitat de compromís personal. A l'escola i, per aquesta societat, tenim un projecte de solidaritat i justícia que és compromès i comprometedor i de forta incidència política. No renunciarem a educar ciutadans i ciutadanes amb els principis que hem exposat. Aquesta és l'aportació cultural de l'escola que ha optat per uns valors però que necessita de la maduresa política de la societat per confiar-li aquest servei. □

MIGRACIÓ I DRETS HUMANS: UNA CRISI SILENCIADA*

JANA CHACÓN GUERGUÉ

Arbúcies

Vivim en un món interconnectat, però profundament desigual. Mentre al Nord global debatem sobre dietes sostenibles, menjar ecològic i reducció del consum de carn, al Sud milers de persones abandonen la seva terra perquè ja no poden alimentar-se. La migració forçada per motius alimentaris i ambientals és una realitat creixent, però continua sense veu ni reconeixement legal. És una crisi silenciada, invisible, perquè desafia els relats tradicionals que defineixen l'exili (la guerra, la persecució, la pobresa extrema) i perquè posa en evidència la hipocresia d'un sistema global que es nega a mirar les arrels dels seus propis privilegis.

L'escalfament global transforma ecosistemes sencers, desplaça cultius i fa la vida rural cada cop més precària. Les pluges són irregulars, les sequeres s'allarguen, els temporals són més violents. A Centreamèrica, milers de famílies pageses ja no poden viure del blat de moro i de les mongetes que han cultivat durant generacions. A l'Àfrica subsahariana, la desertificació avança sense aturar-se, arrasant terres fèrtils i forçant comunitats senceres a anar-se'n. La crisi climàtica no és

una amenaça abstracta: és una realitat que es tradueix, cada dia, en gana, desnutrició i desplaçament forçat. La gent no marxa per voluntat. Marxa perquè a les seves terres no hi queda res per menjar.

Però aquesta migració lligada al dret més bàsic, com és el dret a alimentar-se, continua sense reconeixement institucional. Els marcs legals internacionals no contempen una gran protecció per a la figura del refugiat climàtic. No hi ha protecció jurídica per qui creua deserts o mars fugint de la fam. Se'ls considera migrants econòmics, un eufemisme que justifica el rebuig, la detenció o la deportació. Però, què fariem nosaltres si no poguéssim garantir un plat a taula per als nostres fills?

L'arrel d'aquesta injustícia està en el sistema alimentari global, profundament desigual i dominat per les grans corporacions agroindustrials. Aquestes empreses controlen les llavors, especulen amb els preus dels aliments, imposen monocultius destinats a l'exportació i acaparen terres a països empobrits. Aquest model trenca la sobirania alimentària dels pobles i destrueix els ecosistemes

locals. Les comunitats agrícoles es veuen forçades a abandonar la producció pròpia per convertir-se en mà d'obra barata, sovint migrada, dins d'una cadena global que beneficia uns pocs i condemna la majoria.

Mentrestant, el Nord global es vanta de consumir productes de "comerç just", sense qüestionar els impactes del seu model de consum. Parlem de sostenibilitat i de dietes verdes mentre continuem important alvocats, soja o cafè provinents de terres arrasades, sovint conreats per persones que han estat expulsades de la seva pròpia terra. Molts d'aquests productes viatgen milers de quilòmetres per acabar a supermercats on el valor es mesura en euros i no en vides.

Les fronteres, tan rígides per a les persones, són completament poroses per a les mercaderies. Allò que no volem acollir (els migrants) són sovint les víctimes del que sí que volem consumir: aliments, matèries primeres, energia barata. Les mateixes mans que recullen fruita a Huelva o treballen als escorxadors del nord d'Europa són les que van ser expulsades per un sistema que els va robar la possibilitat de viure dignament al seu lloc d'origen.

La migració forçada per raons alimentàries no és una anècdota, és el símptoma d'una crisi sistèmica. No podem parlar de dietes sostenibles sense parlar de justícia global. No podem defensar el quilòmetre zero mentre ignorem els impactes de les cadenes globals d'alimentació. No podem promoure la sobirania alimentària com a concepte abstracte si no lluitem per garantir-la a qui

se li ha arrabassat.

També cal transformar el relat: la persona migrant no és una amenaça, sinó una víctima d'un model que hem contribuït a construir. Silenciar aquesta crisi és perpetuar un sistema injust. Fer visible aquesta migració és reconèixer la interdependència entre el que mengem i el món que construïm.

Per tot això, urgeix reconèixer el dret a migrar com a extensió del dret a alimentar-se. I, alhora, garantir el dret a no haver de migrar, és a dir, garantir condicions dignes per poder quedar-se. Això implica repensar de dalt a baix el nostre model de producció i consum, descolonitzar l'economia alimentària i tornar la terra a les comunitats que l'han cuidat durant segles.

Les migracions climàtiques i alimentàries no són només una qüestió de drets humans, sinó també un crit ecològic i social. La lluita per la justícia alimentària és inseparable de la lluita per la justícia migratòria. I les dues formen part de la mateixa resistència: la resistència de la vida davant l'economia de la mort.

Al final, parlar de migració i alimentació és parlar de nosaltres. De com consumim, de com compartim i de com convivim. Reconèixer aquesta crisi silenciada no és només un acte de solidaritat, sinó un acte de responsabilitat. Perquè en cada decisió alimentària que prenem, també decidim el món que volem construir.

*Aquest article va guanyar el 1r Premi a l'opinió jove 2025 de l'Agenda Latinoamericana

Si em preguntes, ho tinc ben clar: sense Justícia no hi ha **Pau**. Lluitar per la justícia no és fàcil, però és el camí per la pau. Personatges com Gandhi, Luther King, Mandela, Malala, Rigoberta Menchú o Desmond Tutu ens recorden sobre la lluita constant que hem de fer per la pau i la justícia.

Per aconseguir la pau podem començar per acabar les guerres, que fan tant de mal i que només porten ferides. **A**cabar amb les armes fetes per matar, per ferir, sense mirar què ni qui. En realitat, la guerra no comença només amb l'esclat d'armes o la invasió d'un país. Comença amb la ignorància, amb el desig de poder per sobre de la igualtat, amb la discriminació i la manca de diàleg. No es tracta només d'acabar amb les guerres visibles, sinó també de combatre les guerres silencioses que es lliuren dins de les nostres societats, com la pobresa, la discriminació i la ignorància. Per tant, per evitar-les, podríem començar per dialogar democràticament, intercanviar paraules...

La pau es construeix amb diàleg, amb la capacitat de mirar l'altre no com un enemic, sinó com un igual. Es construeix amb l'empatia, la comprensió i, sobretot, amb la justícia. Només quan totes les persones tenen accés als mateixos drets, a la mateixa dignitat, i quan les veus de tots són escoltades, pot florir una pau, com una rosa. **U**na rosa sempre serà bonica, però també tindrà espines. Les espines a vegades podran fer mal, però si ens cuidem tots junts, aconseguirem fer florir la rosa de la pau.

Siguem justos l'un amb l'altre, ajudem-nos,

cuidem-nos, **I** fem que l'ésser humà no estigui guiats per l'egoisme, sinó per l'empatia. Hem de buscar el poble i evitar el dolor, evitar les ferides i la sang. Sempre hi ha marge de millora, sempre es pot començar de nou, però no deixem que la nostra ira ens controli. Recordem les èpoques passades que vam viure i evitem els errors en el nostre present i en el futur. Recordem: "El poble que oblidà la seva història està condemnat a repetir-la".

Aquest escrit és una crida al món, a la societat, a cada racó de la Terra. Una crida que no és només una invitació a reflexionar, sinó també una invitació a actuar, perquè no deixem de lluitar, de somiar i de treballar per un futur millor. Hem de deixar de ser espectadors i convertir-nos en actors d'aquesta lluita per la **J**ustícia i la pau. No podem quedar-nos de braços plegats mentre el món s'enfronta a tantes injustícies.

Sento una ràbia profunda que em consumeix per dins, una ràbia que em sufoca. Com pot ser que ningú obri els **U**lls? Com és possible que siguem capaços d'ignorar el que ens envolta? La quantitat de persones cegues és, de vegades, inconcebible. Però no són els ulls els que estan cecs, sinó el cor.

Sé que, per irreal que sembli, jo, una adolescent, vull canviar el món. Però, què és el món sinó un conjunt de persones que, com jo, tenen somnis i esperances? És cert que potser no **T**inc totes les eines ni l'experiència dels adults, però tinc una passió molt forta i una creença arrelada en la idea que la pau i la justícia són possibles. Si no ens hi llancem nosaltres, qui ho farà?

En un món on la injustícia sembla ser omnipresent, on la desigualtat i el dolor són massa habituals, és fàcil sentir-se impotent. Però em nego a pensar que només les grans organitzacions o els polítics són els únics que poden generar canvis. La pau no comença en les grans reunions internacionals, ni es resol només amb acords entre governs. Comença a casa nostra, a les nostres escoles, en els nostres instituts, al nostre barri i poble. Comença amb els petits actes de bondat, de respecte i d'empatia que podem oferir cada dia.

El món encara és un lloc ple de conflictes i contradiccions, però si cada jove, com jo, es compromet a ser una veu per la justícia, a alçar la mà quan veiem una injustícia, estarem fent que la nostra societat sigui una mica més pròxima a la pau.

Les lleis de la natura ens ensenyen que el temps i la paciència són claus. Com les plantes que creixen lentament, però fermament, nosaltres també podem construir un futur just i pacífic, si som constants i perseverants. No importa l'edat, l'origen, el color de la pell, ni d'on venim. L'important són les nostres decisions i el que farem amb elles.

No podem esperar que els altres ho facin per nosaltres. No ho oblidem mai: cada pas, per petit que sigui, ens apropa més al somni d'un món millor. Junts, podem aconseguir-ho. Junts, podem fer la diferència, Avui i sempre.

Si llegeixes de manera seguida totes les lletres majúscules marcades en negreta que trobis al text, trobaràs l'objectiu!

*Aquest article va guanyar el 2n Premi a l'opinió jove 2025 de l'Agenda Llatinoamericana

COL·LECCIÓ «TIEMPO AXIAL»

PATROCINADA PER L'«AGENDA LLATINOAMERICANA

La col·lecció recull el diàleg de la teologia llatinoamericana de l'alliberament amb altres fronteres de pensament, els "nous paradigmes" del pensament mundial actual.

1. **ASETT**, *Por los muchos caminos de Dios, I*.
2. John **HICK**, *La metáfora del Dios encarnado*.
3. **ASETT**, *Por los muchos caminos de Dios, II*.
4. Faustino **TEIXEIRA**, *Teología de las religiones*.
5. José María **VIGIL**, *Teología del pluralismo religioso. Curso sistemático de teología popular*.
6. **ASETT**, *Por los muchos caminos de Dios, III*.
7. Alberto **MOLINER**, *Pluralismo religioso y sufrimiento ecohumano* (sobre l'obra de Paul F. Knitter).
8. **ASETT**, *Por los muchos caminos de Dios, IV*.
9. R. **FORNET-BETANCOURT**, *Interculturalidad y religión*.
10. Roger **LENAERS**, *Otro cristianismo es posible. Fe en lenguaje de modernidad*.
11. Ariel **FINGUERMAN**, *La elección de Israel*.
12. Jorge **PIXLEY**, *Teología de la liberación, Biblia y filosofía procesual*.
13. **ASETT**, *Por los muchos caminos de Dios, V*.
14. J.S. **SPONG**, *Un cristianismo nuevo para un mundo nuevo*.
15. Michael **MORWOOD**, *El católico del mañana*.
16. Roger **LENAERS**, *Aunque no haya un dios ahí arriba*.
17. Diarmuid **O'MURCHU**, *Teología cuántica. Implicaciones espirituales de la nueva física*.
18. J.S. **SPONG**, *Por qué el cristianismo tiene que cambiar o morir*.
19. J.S. **SPONG**, *Vida eterna*.

Quedareu parats amb els preus, que només s'expliquen pel caràcter voluntari i gratuït del treball de la col·lecció. També es poden adquirir en format digital, a la meitat del preu normal...

Llegiu l'índex i el pròleg del llibre que us interessen, i vegeu la forma d'adquirir-lo a:

<http://tiempoaxial.org>

Els volums 1, 3, 6, 8 i 13 formen la coneguda sèrie «*Por los muchos caminos de Dios*», que confronta la teologia de l'alliberament amb la teologia del pluralisme religiós. Vegeu-la, en quatre idiomes:

<http://tiempoaxial.org/PorLosMuchosCaminos>

CARTA A MARIA EUGENIA RUSSIÁN, PRESIDENTA DE "FUNDACIÓN POR LOS DERECHOS HUMANOS Y EL DESARROLLO SOCIAL", DE VENEZUELA

JOAN SURROCA I SENS
Catalunya

Maria Eugenia: primer de tot demano **perdó**, personalment, però crec que també puc dir que col·lectivament, per haver-vos deixat en la intempèrie en el vostre intent de construir un país just, lliure i en pau. L'exemple de bons governs, a Amèrica i a altres llocs del món, no està permès per part de qui vetlla pels interessos econòmics dels avui privilegiats. La tàctica sempre és la mateixa: fabricació de notícies falses, desprestigiar, instaurar un bloqueig econòmic, suport a poders fàctics que generen insurrecció, etc. La governabilitat en aquestes circumstàncies es fa enormement difícil.

Malgrat els abusos per part de qui esclafa veritables democràcies en nom de la democràcia, resistiu i demostreu que hi ha alternatives al model econòmic que ha creat el fetitxe del creixement, amb resultats catastròfics: creixen els sistemes autoritaris; els conflictes bèl·lics s'estenen per donar satisfacció al complex militar-industrial; no es compleixen els compromisos per salvaguardar els nostres ecosistemes; s'afavoreix l'enriquiment escandalós d'una minoria i es condemna a la misèria a àmplies capes de la població; l'ensenyament i la cultura són marginades per la seva "perillositat"; la vulgaritat substitueix el sublim i la civilitat deixa pas a la brutalitat.

Deixa'm recordar unes obvietats: la **democràcia** és una eina per gestionar les discrepàncies gràcies a la participació i a mecanismes de control. És un intent fallit des de la Grècia Clàssica. No hi ha ni un sol país al

món, dels que han apostat per la democràcia, que no tingui algun aspecte perquè millorin la participació, la transparència i la separació de poders. Occident s'ha convertit en àrbitre i jutge per repartir certificats de democràcia. Per ser una democràcia, doncs, cal tenir esperit depredador, consumista, tendir a les privatitzacions, malmenar l'estat del planeta, subscriure un 5% del PIB per armament... en definitiva: portar-nos a l'escorxador, a patir guerres i a la infelicitat.

No pot haver-hi democràcia sense procurar una màxima **distribució de poder, de riquesa i de saber**. Quan alguns governs ho intenten, Occident els diu que no són demòcrates. En nom de la democràcia no es permeten governs que vagin contra els interessos geopolítics occidentals. Les dretes actuals han perdut la finor i només accepten els resultats electorals quan guanyen.

Són les propostes alliberadores les que molesten Occident, no pas si hi ha o no democràcia, que els importa ben poc mentre els països estiguin dins la mateixa zona geopolítica. La prova: qui protesta per Aràbia Saudita? I Qatar? I el Marroc? I Israel? I no viatgem a la Xina a fer negocis? Hi ha eleccions en aquests països? Hi ha divisió de poders? Es respecten els **Drets Humans**? Proposem un exercici: llegir-nos només el Preàmbul de la declaració. Sis punts i comparem-los amb la pràctica del nostre emperador. Fa pena, per ell, però sobretot pel nostre **silenci**. □

HTTP://SERVICIOSKOINONIA.ORG

- RELaT: Revista Electrònica Llatinoamericana de Teologia
- Servei Bíblic Llatinoamericà. En 3 idiomes.
- Calendari litúrgic 2000-2036. També en anglès
- Martirologi Llatinoamericà
- La Pàgina de Monsenyor Romero. I les seves homilies.
- La Pàgina d'en Pere Casaldàliga: els seus llibres, cartes...
- La columna setmanal de Leonardo Boff. Cada divendres.
- La Pàgina de Cerezo Barredo: el dibuix de cada diumenge
- "Pàgines Neobíbliques". Relectura de la Bíblia.
- Contes Curts Llatinoamericans. Una antologia.
- Biblioteca. Sales: general, teològica, bíblica i pastoral.
- LOGOS: articles curts variats.
- Llibres Digitals Koinonía. Gratuïts i imprimibles.
- Col·lecció "Temps axial": *tiempoaxial.org*
- Arxiu digital de l'Agenda Llatinoamericana
- Totes les Agendes, des del 1992, en format digital, recolliu-les, a: agesdalatinoamericana.red

Tots els nostres serveis són gratuïts

Extensió a ACADEMIA.EDU:

independent.academia.edu/PedroCASALDALIGA
eatwot.academia.edu/JoséMaríaVIGIL

HTTP://LLATINOAMERICANA.ORG

- Informes de campanya d'Anada i Tornada.
- Calendaris i efemèrides.
- Documental "L'excusa". Orientacions pedagògiques.
- Materials: mapa Peters, conte Don Paulo, pòsters, etc.
- Notícies: <http://llatinoamericana.blogspot.com>.

HTTP://AGENDALATINOAMERICANA.RED

- Agendes, portades i materials complementaris.

COMITÈS CRISTIANS DE SOLIDARITAT ÒSCAR ROMERO A CATALUNYA

COR / Rivadeneyra 3, Principal
08002 BARCELONA
☎ 933 013 576 / 635 531 047
barcelona@comitesromero.org

COR / Gandesa 6 bxs. Torreforta
43006 TARRAGONA
☎ i fax 977 544 328
tarragona@comitesromero.org

Grup de Solidaritat Òscar Romero
Parròquia de Sant Llorenç
Plaça de la Immaculada, 8
08226 TERRASSA (Barcelona)
☎ 937 830 599 / 937 854 540
terrasa@comitesromero.org

HTTP://ARCHIVOSAGENDA.ORG

- Arxiu d'articles en castellà, portuguès i català, cercador per any, autors, títol i tema.

HTTPS://FPERECASALDALIGA.ORG

- Fundació Pere Casaldàliga: vida, obra, publicacions, projectes solidaris,...

HTTP://REVISTAPERIFERIA.ORG

- Publicació auspiciada per l'Associació ARAGUAIA amb les seves causes de Pere Casaldàliga.

 @AgendaLlatinoam

 Agenda Latinoamericana

 @Agendallatinoamericana

 <https://www.facebook.com/llatinoamericanaimundial>

QUI ÉS QUI

ALGUNS/ES DELS AUTORS/ES DE LA NOSTRA AGENDA

Marcelo BARROS, monjo benedictí, teòleg i escriptor. Assessor de moviments populars com l'MST i comunitats eclesials de base.

Maria Àngels BARTÉS, és mestra jubilada.

Frei BETTO, Carlos Alberto Libânio Christo (Belo Horizonte, Minas Gerais, 1944) és un frare dominic brasiler, teòleg de l'alliberament. És autor de més de 50 llibres de diversos gèneres literaris i de temes religiosos. <https://www.freibetto.org>

Josep BUSQUETS, activista per la pau i els drets humans, membre de Convivàlia Catalunya com **Martí OLIVELLA I SOLÉ**, activista promotor de la innovació social i del moviment de la lluita no violenta. Va formar part del grup d'objectors al servei militar, empresonat i posteriorment amnariat en deixar de ser obligatori. Va participar en diverses edicions del Fòrum Social Mundial. Promotor de NOVACT. <https://novact.org/es/>

Tings CHAK (翟庭君), investigadora de l'Institut Tricontinental d'Investigació Social coeditora de l'edició internacional de Wenhua Zongheng: Revista del Pensament Xinès Contemporani, actualment està fent el doctorat a la Universitat de Tsinghua, a Pequín.

Ignacio, Nacho, DUEÑAS, Poeta, cantautor i activista social. Ha cooperat a Nicaragua i ha participat en iniciatives alliberadores: 0,7%, Moviment Antiglobalització, procés constitucional a Espanya, suport a la Veneçuela de Chávez i a Equador de Correa, etc.). Ha treballat a la UNE d'Equador. Autor de *Espiritualidad y política para una nueva era*.

Teresa FORCADES, benedictina catalana, metgessa i teòloga. Doctora en salut pública i en teologia fonamental, amb una tesi sobre la Trinitat i el concepte de persona. Vicepresidenta de l'Associació Europea de Dones en la Investigació Teològica (ESWTR). <https://teresaforcades.wordpress.com/>

Elsa FUENTES FUENTES, activista salvadorenca llicenciada en Dret a l'UCA d'El Salvador on va exercir de professora. Doctora en Dret, Economia i Empresa per la UdG.

Ivone GEBARA, religiosa brasilera catòlica, filòsofa i teòloga feminista, membre de la congregació de les Germanes de Sant Agustí, doctora en filosofia per la Pontifícia Universitat Catòlica de São Paulo i doctora en Ciències Religioses per la Universitat Catòlica de Lovaina.

Marta GUILLAUMES PIBERNAT, ecologista, llicenciada en Biologia per

la Universitat de Girona i professora de Biologia i Geologia. Formadora de professorat a la UdG.

Yohana LEZCANO LAVANDER,

Educadora Popular Feminista, integrant de la Coordinació Col·legiada del Centre Martin Luther King Jr. de Cuba, i

Yuliet Teresa VILLARES PAREJO, Cuba. Comunicadora Popular feminista, integrant del Moviment Centre Martin Luther King-Redes.

Patricia MURILLO GUTIÉRREZ,

catedràtica universitària i exdiputada del Congrés Nacional d'Hondures 2018-2022 pel Partit Libertad y Refundación, LIBRE.

Jardel NEVES LOPES i Odete RIGATO MIOTO, són respectivament el Secretari Executiu i la Coordinadora Pedagògica del Centre Nacional de Fe i Política Dom Helder Cámara, de Brasil. <https://eadcefep.org/>

Marilín PEÑA PÉREZ, sociòloga cubana, educadora popular feminista, membre de la coordinació col·legiada en el Centre Memorial Dr. Martín Luther King Jr. de Cuba i del Moviment d'Afectats per les Rescloses.

Llorenç PLANES, mestre, psicopedagog i formador de mestres. Des de la seva jubilació participa en projectes d'Educació pel Desenvolupament vinculat a la Fundació Araguaya.

María Eugenia RUSSIÁN, presidenta de la Fundación Latinoamericana por los Derechos Humanos y el Desarrollo Social (FUNDALATIN)

Ghassan SALIBA, libanès resident a Barcelona. Vicepresident del Comitè

Libanès per la Pau, president de l'Associació Catalunya Líban i secretari d'Immigració de CCOO de Catalunya.

Alba SIDERA, periodista gironina especialitzada en els moviments d'extrema dreta i l'actualitat política italiana. Ha col·laborat a La Directa, Ctxt i Mèdia.cat, és corresponsal a Roma d'*El Punt-Avui* i membre del Grup de Periodistes Ramon Barnils. Ha escrit els llibres *Feixisme persistent. Radiografia de la Itàlia de Matteo Salvini* i *Guia pràctica contra l'extrema dreta. Entendre i combatre els nous feixismes d'arreu del món.*

Neida SOLIS, periodista i sociòloga maia Chalchiteka de Guatemala. Integrant de la Xarxa de Comunicadores Indígenes Jun Na'oj.

Joan SURROCA, educador, museòleg. Activista no violent promotor de la insubmissió fiscal a les despeses militars.

Juan José TAMAYO, nascut a Palència el 1946, director de la Càtedra de teologia i ciències de les religions de la Universitat Carlos III de Madrid i secretari de l'Associació de teòlegs Joan XXIII.

Xarxa d'Educadors/es per la Ciutadania Global **XECG,** és un espai de treball cooperatiu per a construir una ciutadania global. <https://sites.google.com/view/xarxaecg>

Martha ZEIN, narradora i cineasta nascuda a Alemanya, influïda per la psicologia Gestalt i la pedagogia sistèmica, les estratègies d'educació per a la pau, la filosofia, la biomimesi, l'eco-feminisme, l'artteràpia, la poesia... <https://marthazein.com>

PARAULES DELS NOSTRES ARTISTES

MARTÍN VARELA «LA NOSTRA PORTADA»

El meu dibuix critica l'opressió del poder econòmic i colonial (pop capitalista amb corona de colonització i caps blancs rient) que controla la societat (siluetes de paper manipulades per tentacles). En contrast, la Pachamama, representant la Terra Mare alarmada pel desgast, ofereix l'educació política (llibre obert) com una crida urgent a la reflexió i un desvetllar-se col·lectiu. Aquesta figura femenina i terrenal busca com transcendir l'heteropatriarcat, presentant el coneixement com la via per a l'alliberament i l'empoderament.

behance.net/marvarela

CARLOS BLANCO «VEURE»

Tot pel desenvolupament sense importar la natura, la pobresa, etc. Tot es basa en el poder i la manipulació, *el poble que lluita* per evitar la destrucció de la natura, la biodiversitat, la contaminació i la corrupció.

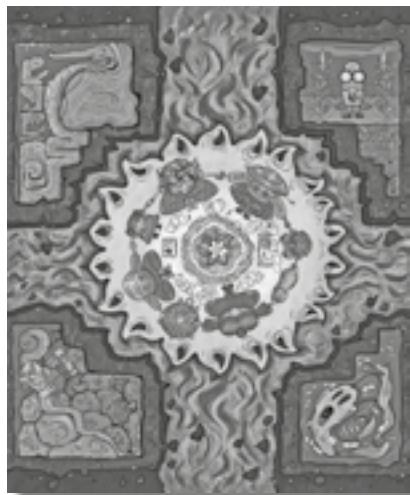
Instagram: [@ferrtink](https://www.instagram.com/ferrtink)

ANGÉLICA GONZALEZ «JUTJAR»

Els sistemes deshumanitzants generen foscor arreu del món que només pot combatre la llum que neix de l'Educació Política a les comunitats. Aquests sistemes ensenyen i venen somnis a les persones que les tanquen en presons fosques, subterrànies i dures com el consum de drogues i l'ús desmesurat de la tecnologia, on la persona perd la seva identitat transformant-se en un pallaso amb diferents màscares que acumula i l'autodestruïxen. L'acumulació de riqueses que deformen l'acumulador en un gran paràsit i que embolcalla amb la seva xerrameca a d'altres persones que el glorifiquen. L'ús d'agrotòxics que danyen la natura.

La llum de l'Educació Política treballada des de la *mística política-pedagògica de l'Educació Popular* a les comunitats on es reconegui el valor dels animals (representats en el gos i la tortuga), de l'ésser humà (en tota la seva diversitat ètnica, generacional, laboral...) i de la natura (el renéixer de la flor i els cicles de l'aigua) és capaç de trencar les pedres i d'il·luminar les boires (que aquests sistemes depredadors representen) cercant llibertat i justícia.

Instagram: @angita9.6

CRISTIAN CAMARGO «ACTUAR»

Teixint un altre món possible:

Les dones maputxes, dia a dia van filant en la memòria i brodant en els seus teixits la història dels nostres pobles que es neguen a desaparèixer per continuar caminant. Neixen d'aquestes mans femenines imatges de les nostres lluites comunitàries on els diferents mestres del passat i present s'ajunten per donar continuïtat a una cultura que s'expressa en la màgia i els colors del seu teixit. Abracem aleshores les nostres mirades per aprendre de la bellesa continguda en aquesta peça, tornant a escoltar les narracions explicades per les àvies, per tal que així puguem fer el teixit comunitari de la nostra pròpia història, de les nostres pròpies lluites, per poder *construir l'eutopia* d'un altre món possible molt més humà en el qual ningú quedi descartat.

Instagram: @crisdibujante92

CRÈDITS "RED ALM"

Crèdits Xarxa Internacional Agenda Llatinoamericana Mundial Red ALM, per aquesta edició 2026:

Voluntariat actiu a:

El Salvador
Guatemala
Hondures
Nicaragua
Estats Units
Espanya
Catalunya
Veneçuela
Paraguai
Uruguai
Argentina
Brasil
Xile
Bolívia
Perú
Alemanya

Coordinador general:

Josué Alemán

Equip d'edició i revisió:

Josué Alemán
Mauro Kano
Leonardo Ramírez
Izaac Aguilar Ramírez
Jordi Pujadas Ribalta

Miguelina Carmona

María Márquez
Dolores Gómez
Carmelo Galdós
Jordi Planas Bosch
Fernando Guzmán
Pedro Landa

Equip de portada:

Flora Balarezo
Josué Alemán
Miguelina Carmona
Izaac Aguilar Ramírez
Pau Lanao
Jaime Colan

Equip de revisió de les efemèrides:

José Frías
Leonardo Ramírez
Hervi Lara

Maquetació:

Claudio Aguilar Ramírez

Martirologi:

Antonio Carlos Pereira da Silva

**35
ANYS**

AL SERVEI DE LES GRANS CAUSES

latinomercana.org agendalatioamericana.red

A C D Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament

